

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Opbyggelige Taler i forskjellig Aand

Citation: Kierkegaard, Søren: "Opbyggelige Taler i forskjellig Aand", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 8*, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2004 , s. 3.
Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-ota-txt-shoot-id9400e451-89e6-4d51-9a24-f5dfcdaf77a.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 8

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

Tredie Afdeling

* Lidelsernes Evangelium

Christelige Taler

af

S. KIERKEGAARD

Kjøbenhavn

Hos Universitetsboghandler **C. A. Reitzel**

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri

1847

Indhold

- I.** Hvad der ligger i, og hvad Glædeligt der ligger i den Tanke at følge Christum efter.
- II.** Hvor kan dog Byrden være let, naar Lidelsen er tung?
- III.** Det Glædelige i, at Lidelsernes Skole danner for Evigheden.
- IV.** Det Glædelige i, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig.
- V.** Det Glædelige i, at det er ikke Veien, der er trang, men Trængselen, der er Veien.
- VI.** Det Glædelige i, at selv naar den timelige Lidelse tynger meest, har dog Evighedens Salighed Overvægt.
- VII.** Det Glædelige i, at Frimodigheden formaaer lidende at tage Magten fra Verden og har Magten at forvandle Forhaanelse til Ære, Undergang til Seier.

Forord

Disse christelige Taler (der i mere end een Henseende ikke ere, og derfor af mere end een Grund ei heller ere nævnte: *Prædikener*) bestemtes ikke til »at udfylde Nysgjerrigheden et ledigt Øieblik«; hvis derimod blot een eneste Lidende, der maaskee tillige er løben vild i mange Tanker, ved dem skulde finde et tungt Øieblik lettere, i dem finde et ledende Spoer gennem de mange Tanker: da skal Forfatteren ikke fortryde Bestemmelsen med dem.

Det er »Lidelsernes Evangelium«, ikke som var Gjenstanden udtømt ved disse Taler, men fordi hver Tale er et Drag af denne, Gud være lovet, udtømmelige Beholdning; ikke som var den enkelte Tale udtømmende, men fordi hver Tale dog drikker dybt nok til at finde Glæden.

I

Bøn

Du, som engang selv har vandret paa Jorden efterladende et Fodspoer, hvilket vi skulle følge; Du, som endnu fra Din Himmel skuer ned til hver en Vandrende, styrker den trætte, opmuntrer den forsagte, fører den vildfarende tilbage, husvaler den stridende; Du, som atter ved Dagenes Ende skal komme igjen for at dømme Hver især, om han fulgte Dig efter: vor Gud og vor Frelser, lad Dit Forbillede staae ret tydeligt for Sjælens Øie til at sprede Taagerne, styrk til uforandret kun at have dette for Øie, at vi ved at ligne Dig og ved at følge Dig efter maatte finde Veien vel til Dommen, thi dette bør jo ethvert Menneske at stedes for Dommen, o, men ogsaa ved Dig til Saligheden hisset hos Dig. Amen.

Lucas. XIV. 27: Hvo som ikke bærer sit Kors og kommer efter mig, kan ikke være min Discipel.

Veiledning tilbydes der sandeligen nok af paa Livets Vei, og hvad Under vel, siden enhver Vildfarelse udgiver sig for en Veiledning. Men er Vildfarelserne end mange, saa er Sandheden dog kun een, og kun Een, som er »Veien og Livet«, kun een Veiledning, som i Sandhed fører et Menneske gennem Livet til Livet. Tusinder og atter Tusinder bære et Navn, hvorved betegnes at de have valgt denne Veiledning, at de tilhøre den Herre Jesum Christum, efter hvem de kalde sig Christne, at de ere hans Livegne, hvad enten de iøvrigt ere Herrer eller Tjenere, Trælle eller Frie, Mænd eller Qvinder. *Christne* kalde de sig, og de kalde sig ogsaa med andre Navne, som alle betegne Forholdet til denne ene Veiledning. De kalde sig *Troende* og betegne derved, at de ere Vandringsmænd, Fremmede og Udlændinge i Verden; ja ikke kjendes en Vandringsmand saa sikkert paa Staven i hans Haand (Mangen kunde jo ogsaa bære en Stav, uden at være en Reisende), som det at kalde sig en Troende vitterligt vidner om, at man er paa en Reise, thi Tro betyder just: det jeg søger er ikke her, netop derfor troer jeg det. Tro betyder netop den dybe, stærke, salige Uro, som driver den Troende, at han ikke kan slaae sig til Ro i denne Verden, saa Den, der ganske slog sig til Ro, han ophørte ogsaa at være en Troende; thi en Troende kan ikke sidde stille, som man sidder med en Vandringsstav i Haanden, en Troende vandrer fremad. – De kalde sig »*de Helliges Samfund*« og betegne derved, hvad de skulde og burde være, hvad de haabe eengang at vorde, naar Troen aflægges og Vandringsstaven nedlægges. – De kalde sig *Korsdragere* og betegne derved, at deres Vei gennem Verden ikke er let som en Dands, men tung og møisom, skjøndt dog Troen tillige er dem den Glæde, som overvinder Verden; thi ligesom Skibet paa samme Tid, som det ved Seilet farer let frem for Vinden, skærer dybt den tunge Vei gennem Havet: saaledes er ogsaa den Christnes Vei let, naar man seer til Troen, der overvinder Verden, men tung, naar man seer til det møisomme Arbeide i Grunden. – De kalde sig »*Christi Efterfølgere*«, og det er ved dette Navn vi denne Gang ville dvæle, idet vi betænke:

Hvad der ligger i, og hvad Glædeligt der ligger i den Tanke at følge Christum efter.

Naar den kjække Stridsmand trænger modigt frem og med sit Bryst opfanger alle Fjendens Pile, men ogsaa dækker hans Svend, som følger bag efter: kan man da sige, at denne Svend følger ham efter? Naar den elskende Hustrue i hvad hun har kjærest i Verden, i sin Husbond, mener at have det skjønne Forbillede, som hun ønskede at naae i Livet, og hun da qvindeligt (thi Qvinden blev jo tagen af Mandens Side) vandrer Side om Side med ham, støttende sig ved ham: kan man da sige, at denne Hustrue følger sin Husbond efter? Naar den uforfærdede Lærer staaer roligt paa sin Plads, omgiven af Forhaanelse, efterstræbt af Misundelse; naar alle Angreb kun rettes efter ham, men intet engang kan faae Sigte paa Tilhængerens, som slutter sig til ham: kan man da sige, at denne Tilhænger følger ham efter? Naar Hønen seer Fjenden komme og derfor udbreder sine Vinger for at skjule over Kyllingerne, der gaae bag ved den: kan man da sige, at disse Kyllinger følge Hønen efter? Nei, saaledes kan man ikke tale; Forholdet maa forandres. Den kjække

Stridsmand maa træde af, at det nu kan vise sig, om hans Svend ogsaa vil følge ham efter, følge ham efter i Farens Virkelighed, da naar alle Pile sigte efter hans Bryst; eller om han feigt vil vende Faren Ryggen, tabe Modet, fordi han tabte den Modige. Den ædle Husbond; ak, han maa gaae til en Side, gaae bort fra Hende, at det nu kan vise sig, om den sørgende Enke, uden hans Understøttelse, vil følge ham efter; eller om hun, berøvet hans Understøttelse, ogsaa vil slippe hans Forbillede. Den uforsagte Lærer maa skjule sig, eller maa skjules i en Grav, at det nu kan vorde aabenbart, om Tilhængeren vil følge ham efter, vil holde ud paa Pladsen omgiven af Forhaanelse, efterstræbt af Misundelse; eller han i levende Live med Skam vil vige fra Stedet, fordi Læreren med Ære i Døden forlod det. – At følge efter betyder da at gaae ad samme Vei, som Den gik, hvem man følger efter; det betyder altsaa, at han ikke mere synligen gaaer foran. Og saaledes var det jo fornødent, at Christus maatte gaae bort, maatte døe, inden det kunde vise sig, om Discipelen vilde følge ham efter. Det er mange, mange Aarhundreder siden dette skete, og dog skeer det bestandigt endnu saaledes. Thi der er en Tid, da Christus næsten synlig gaaer ved Barnets Side, gaaer foran det; men da kommer der ogsaa en Tid, hvor han tages bort fra den sandselige Indbildnings Øie, at det nu i Afgjørelsens Alvor kan vise sig, om den Ældre vil følge ham efter.

Naar Barnet faaer Lov til at holde i Moderens Kjole: kan man da sige, at Barnet gaaer samme *Veiligesom* Moderen gaaer den? Nei, det kan man ikke sige. Barnet maa først lære at gaae ene, at gaae alene, førend det kan gaae samme Vei som Moderen og ligesom hun gaaer den. Og naar Barnet lærer at gaae ene, hvad maa saa Moderen gjøre? Hun maa gjøre sig usynlig. At hendes Ømhed derfor bliver den samme, bliver uforandret, ja, at den vel netop tiltager i den Tid, da Barnet lærer at gaae ene, det veed vi jo nok, derimod kan Barnet maaskee ikke altid forstaae det. Men hvad det er for Barnet at skulle lære at gaae ene og gaae alene, det er aandeligt forstaaet Opgaven, som sættes Den, der skal være Ens Efterfølger, han maa lære at gaae ene og at gaae alene. Ak, hvor underligt! Næsten spøgende og altid med et Smil tale vi om Barnets Bekymring, naar det skal lære at gaae ene; og dog har Sproget maaskee intet stærkere eller mere gribende eller sandere Udtryk for den dybeste Sorg og Lidelse end det: at gaae ene og at gaae alene. At Omsorgen i Himlen er uforandret, ja, hvis muligt var, endnu mere bekymret i denne farefulde Tid, det veed vi jo nok, men det kan maaskee ikke altid forstaaes, medens man lærer. – At følge efter betyder da at gaae ene og gaae alene ad den Vei, hvilken Læreren gik: ingen Synlig at have, med hvem man kan raadføre sig; selv at skulle vælge; forgjeves at skrigе, som Barnet skriger forgjeves, thi Moderen tør ikke hjælpe synligen; forgjeves at fortvivle, thi Ingen kan hjælpe, og Himmelen tør ikke hjælpe synligen. Men det at hjælpes usynligen, det er netop at lære at gaae ene, thi det er at lære at omdanne sit Sind i Lighed med Læreren, som dog ikke synligen sees. At gaae ene! Ja, der er intet, intet Menneske, der kan vælge for Dig, eller i sidste og afgjørende Forstand raade Dig betræffende det eneste Vigtige, raade Dig afgjørende i Din Saligheds Sag; og vare end nok saa Mange villige, det var jo kun til Din Skade. Ene! Thi naar Du har valgt, skal Du vel finde Medvandrere, men i det afgjørende Øieblik, og hver Gang der er Livsfare, da bliver Du ene. Ingen, Ingen hører Din indsmigrende Bøn, eller agter paa Din heftige Klage – og dog er der Hjælp og Villighed nok i Himlen; men den er usynlig, at hjælpes ved den er netop at lære at gaae ene. Denne Hjælp kommer ikke udenfra og griber Din Haand; den støtter ikke ved Dig som et kjærligt Menneske støtter ved den Syge; den fører Dig ikke med Magt tilbage, naar Du er faret vild. Nei, kun naar Du ganske giver efter, opgiver al egen Villie, og giver Dig hen af Dit inderste Hjerte og Sind: da kommer Hjælpen i det Usynlige; men saa har Du netop gaaet alene. Man seer ikke den mægtige Drift, som fører Fuglen ad den lange Vei; Driften flyver ikke foran og Fuglen bag efter; det seer ud, som var det Fuglen der fandt Veien: saaledes seer man ikke Læreren, men kun Efterfølgeren, der ligner ham, og det seer ud, som var Efterfølgeren selv Veien, netop fordi han er den sande Efterfølger, der gaaer ene ad den samme Vei.

Dette er hvad der ligger i den Tanke: at følge En efter. Men at *følge* Christum efter betyder, at tage sit Kors op, eller som det hedder i den forelæste Text: at bære sit Kors. At bære sit Kors betyder at fornegte sig selv, som Christus forklarer det, naar han siger: »vil Nogen komme efter mig, han fornegte sig selv og tage sit Kors op og følge mig.« (Matth. 16, 24.). Det var og »dette Sindelag, som var i Christo Jesu, han, som ikke holdt det for et Rov at være Gud liig, men fornædrede sig selv og blev lydig indtil Døden, ja indtil Døden paa Korset« (Phil. 2, 5 o. ff.). Saaledes var Forbilledet, saaledes maa og Efterfølgelsen være, om det end er et *langsomt og besværligt Arbeide* at fornegte sig selv, et tungt Kors at tage op, et tungt Kors at drage, og som dog, efter Forbilledets Anviisning, skal bæres i Lydighed indtil Døden, at Efterfølgeren, om han end ikke dør paa Korset, dog ligner Forbilledet i at døe »med Korset paa«. Een god Gjerning, een høimodig Beslutning er ikke at fornegte sig selv. Ak, saaledes lærer man maaskee i Verden, fordi endog dette sees saa sjeldent, at det derfor den sjeldne Gang sees med Forbauselse. Men Christendommen lærer anderledes. Christus sagde ikke til den rige Yngling: »vil Du være fuldkommen, da sælg alt Dit Gods og giv det til de Fattige.« Mange vilde vel endog denne Fordring alene synes overspændt og sær; man vilde maaskee end ikke beundre Ynglingen, hvis han gjorde det, men smile ad ham som en Særling eller ynke ham som en Daare. Dog taler Christus anderledes, han siger: gæk bort, sælg hvad Du haver og giv de Fattige det »og kom, tag Korset og følg mig« (Marc. 10, 21). Altsaa det, at sælge sit Gods og give det til de Fattige, det er ikke at tage Korset op, eller det er i det Høieste Begyndelsen, den gode Begyndelse, for da at tage Korset og følge Christum efter. At give Alt til de Fattige, det er det Første, det er, da jo Sproget tillader en uskyldig Sindrigheid: *at tage Korset op*; det Næste, den langvarige Fortsættelse er: *at bære sit Kors*. Dagligt maa det skee, ikke eengang for alle; og Intet, Intet maa der være, uden at jo Efterfølgeren er villig til at opgive det i Selvfornegtelse. Om det er en Ubetydelighed, som man siger, hvori han ikke vil fornegte sig selv, eller det er noget Stort, gjør slet ingen

væsentlig Forskjel, thi Ubetydeligheden bliver netop af uendelig Betydning som Skyld ved Misforholdet til den fordrede Selvfornegtelse. Der var maaskee Den, som var villig til at gjøre hvad den rige Yngling ikke gjorde, i det Haab derved at have fuldkommet det Høieste, og som dog ikke blev en Efterfølger, fordi han blev staaende, »vendte sig om og saa tilbage« – efter sin store Bedrift; eller om han gik fremad dog ikke blev Efterfølgeren, fordi han meente, at have gjort noget saa Stort, at Ubetydeligheder kom det ikke an paa. Ak, hvoraf kommer det vel, at det er det allervanskeligste at fornegte sig selv i det Ubetydeligere? Mon ikke, fordi en vis forædlet Selvkjærlighed ogsaa formaaer tilsyneladende at fornegte sig selv i det Store. Men jo mindre, jo ubetydeligere, jo smaaligere Fordringen er, desto mere krænkende for Selvkjærligheden, fordi den i Forhold til en saadan Opgave er ganske forladt af dens egne og Andres høitrvædende Forestillinger; men desto ydmygere er netop derfor Selvfornegtelsen. Hvoraf kommer det vel, at det er allervanskeligst at fornegte sig selv, naar man lever ene og som i en Afkrog? Mon ikke fordi en vis forædlet Selvkjærlighed ogsaa formaaer tilsyneladende at fornegte sig selv – naar Mange see beundrende derpaa. Men saa lidet som det gjør nogen væsentlig Forskjel, hvilket det Forskjellige er, hvori det enkelte Menneske, i Forhold til sit Vilkaar, fornægter sig selv, saa en Tigger ubetinget lige saa godt kan fornegte sig selv som en Konge: saaledes gjør det heller ingen væsentlig Forskjel, hvilket det Forskjellige er, hvori et Menneske lader være at fornegte sig selv, thi Selvfornegtelse er jo netop den Inderlighed, at fornegte sig selv. Og dette er et tungt og besværligt Arbeide. Thi vel bestaaer Selvfornegtelse i at kaste Byrderne af, og kunde forsaavidt synes let nok; men det er jo dog tungt at skulle kaste netop de Byrder af, som Selvkjærligheden saa gjerne vil bære, ja saa gjerne, at det allerede falder Selvkjærligheden saare vanskeligt at forstaae, at det er Byrder.

At følge Christum efter betyder da at fornegte sig, og betyder altsaa at *gaae ad samme Vei* som Christus gik i en Tjeners ringe Skikkelse, trængende, forladt, bespottet, ikke elskende Verden, og ikke elsket af den. Og det betyder altsaa, at *gaae ene*, thi Den, der i Selvfornegtelse giver Afkald paa Verden og Alt hvad Verdens er, forsager ethvert Forhold, der ellers frister og fængsler, »saa han ikke gaaer til sin Ager, ei heller kjøbslaaer, ei heller tager til Ægte;« Den som, hvis fornødent gjøres, vel ikke elsker Fader og Moder, Søster og Broder mindre end før, men elsker Christum saaledes mere, at han kan siges at hade hine: han gaaer jo ene, ene i den ganske Verden. Ja, i Livets krydsende Travlhed synes dette en vanskelig, en umulig Sag at leve saaledes, umuligt allerede at bedømme, om Nogen virkeligt lever saaledes; men lad os ikke glemme, at det er Evigheden, som skal bedømme, hvorledes Opgaven løstes, og at Evighedens Alvor skal paabyde Undseelsens Taushed i Forhold til alt det Verdslige, hvorom der ideligt taltes i Verden. Thi i Evigheden skal Du ikke spørges om, hvor stor en Formue Du *efterlader* Dig – derom spørger de *Efterlevende*; eller om hvor mange Slag Du vandt, hvor klog Du var, hvor mægtig Din Indflydelse – det bliver jo Dit *Eftermæle i Eftertiden*. Nei, Evigheden skal ikke spørge om, hvad der *verdsligt* bliver *tilbage* efter Dig i Verden. Men den skal spørge om, hvad Riigdom Du har samlet i Himmelen; om hvor ofte Du har seiret over Dit Sind; om hvad Herredømme Du har øvet over Dig selv, eller om Du der har været en Træl; om hvor mange Gange Du har behersket Dig selv i Selvfornegtelse, eller om Du aldrig har gjort det; om hvor ofte Du i Selvfornegtelse har været villig til at bringe Offer for en god Sag, eller om Du aldrig var villig; om hvor ofte Du i Selvfornegtelse har tilgivet Din Fjende, om vel syv Gange, eller halvfjersindstyve Gange syv Gange; om hvor ofte Du i Selvfornegtelse bar Krænkelser taalmodigt; om hvad Du har lidt, ikke for Din egen Skyld, for Dine egennyttige Hensigtens Skyld, men hvad Du i Selvfornegtelse har lidt for Guds Skyld. – Og Den, som skal spørge Dig, Dommeren, fra hvis Dom Du ikke kan søge til nogen høiere, han var ikke en Hærfører, der erobrede Riger og Lande, med hvem Du kunde tale om Dine jordiske Bedrifter, hans Rige var netop ikke af denne Verden; han var ikke en Purpurklædt, med hvem Du kunde søge det fornemme Selskab, thi han bar kun Purpuren til Forhaanelse; han var ikke mægtig ved sin Indflydelse, saa han kunde ønske at indvies i Dine verdslige Hemmeligheder, thi han var saa foragtet, at den Fornemme kun turde besøge ham i Nattens Skjul. O, det er dog altid en Trøst at komme sammen med Ligesindede; naar man er feig, da ikke at skulle stilles for en Ret af Krigere, naar man er selvkjærlig og verdsligsindet, da ikke at skulle dømmes af Selvfornegtelsen. Og denne Dommer veed ikke blot hvad Selvfornegtelse er, han veed ikke blot at dømme saaledes, at ingen Mislighed kan skjule sig, nei, hans Tilstedeværelse er det Dømmende, der lader Alt forstumme og blegne, hvad der verdsligt tog sig saa godt ud i Verden, hørtes og saaes med Beundring; hans Tilstedeværelse er det Dømmende, thi han var Selvfornegtelsen. Han, der var Gud liig, paatog en ringe Tjeners Skikkelse; han, der kunde byde over Legioner Engle, ja, over Verdens Tilblivelse og Undergang, Undergang, han gik værgeløs omkring; han, der havde Alt i sin Magt, han opgav al Magt, kunde end Intet gjøre for sine kjære Disciple, men kun byde dem samme Ringhedens, Foragtethedens Vilkaar; han, der var Skabningens Herre, tvang Naturen selv til at forholde sig rolig, thi det var først, da han havde opgivet Aanden, at Forhænget brast og Gravene aabnedes, og Naturens Kræfter forraadte, hvo han var: dersom dette ikke er Selvfornegtelse, hvad er saa Selvfornegtelse!

Dette var hvad der ligger i den Tanke: at følge Christum efter; men lad os nu betænke det *Glædelige i denne Tanke*.

M. T.! Dersom Du tænker Dig en Yngling, der staaer ved sit Livs Begyndelse, hvor de mange Veie aabne sig for ham, spørgende sig selv, hvilken Løbebane han kunde ønske at betræde: ikke sandt, da erkyndiger han sig nøie, hvor den enkelte Vei fører hen, eller hvilket er det Samme, han søger at faae at vide, hvo der tidligere har gaaet ad Veien. Da nævne vi ham de berømte, de prisede, de herlige Navne paa dem, hvis

Ihukommelse bevares mellem Menneskene. I Begyndelsen nævne vi maaskee flere, at Valget kan staae i Forhold til Ynglingens Mulighed, at Belærelsens Riigdom, der bydes, kan være i Overflod; men selv gjør han nu, dreven af Trangen i sit Indre, et mindre Udvalg, tilsidst bliver der for ham kun een, een Eneste, den i hans Øine og efter hans Hjerte Fortrinligste blandt Alle. Da banker Ynglingens Hjerte heftigt, naar han begejstret nævner dette Navn, ham det eneste, og siger: ad den Vei vil jeg gaae, thi ad den Vei gik Han!

Vi ville nu ikke adspredde Opmærksomheden, eller spille Tiden ved at nævne saadanne Navne; thi der er jo dog kun eet Navn i Himmelen og paa Jorden, eet eneste, og altsaa kun een Vei at vælge – dersom et Menneske skal vælge i Alvor og vælge rigtigt. Der maa nemlig være flere Veie, siden et Menneske skal vælge; men der maa ogsaa kun være een at vælge, dersom Evighedens Alvor skal hvile over Valget. Et Valg, hvorom det gjælder, at man lige saa godt kan vælge det Ene som det Andet, har ikke Valgets evige Alvor; der maa ved Valget ubetinget være Alt at vinde og Alt at tabe, hvis Valget skal have Evighedens Alvor, om der end, som sagt, maa være en Mulighed af at kunne vælge noget Andet, at Valget virkelig kan være et Valg.

Der er kun eet Navn i Himmelen og paa Jorden, kun een Vei, kun eet Forbillede. Den, som vælger at følge Christum efter, han vælger det Navn, som er høiere end alle Navne, det Forbillede, som er høit ophøiet over alle Himle, men dog ogsaa saaledes menneskeligt, at det kan være Forbillede for et Menneske, at det er nævnet og skal nævnes i Himmelen og paa Jorden, paa begge Steder som det høieste. Thi der er Forbilleder, hvis Navne kun nævnes paa Jorden, men det høieste, det eneste maa jo netop have denne udelukkende Egenskab, hvorpaa det atter er kjendeligt, som det eneste: at det nævnes baade i Himmelen og paa Jorden. Dette Navn er vor Herres Jesu Christi Navn. Men er dette da ikke glædeligt, at turde vælge at gaae ad samme Vei, som han gik! Ak, i Verdens forvirrede og forvirrende Tale lyder destoværre stundom det Eenfoldige og Alvoren næsten som en Spøg. Det Menneske, der vel har øvet den største Magt, som nogensinde er øvet i Verden, han kalder sig stolt Petri Efterfølger. Men det, at være Christi Efterfølger! Ja, det frister ikke Stoltheden, det er ligeligt tilladt den Mægtigste og den Ringeste, den Viseste og den Eenfoldigste, hvilket jo igjen netop er det Salige. Og er det dog vel saa herligt at vorde *det* Fortrinlige, som intet andet Menneske kan blive; er det ikke snarere trøstesløst! Er det saa herligt at spise paa Sølv, naar Andre hungre; at boe i Paladser, naar saa Mange ikke have Huusly; at være den Lærde, hvad ingen Eenfoldig kan blive; at have et Navn i den Forstand, at Tusinder og Tusinder ere udelukkede: er det saa herligt! Og om denne, *Jordlivets misundelige* Forskjellighed var det Høieste, var det da ikke umenneskeligt, og Livet ikke til at udholde for den Lykkelige! Hvor anderledes derimod, naar det eneste Glædelige er at følge Christum efter. Høiere Glæde kan jo dog ikke gives end den: at kunne vorde det Høieste; og denne høie Glæde kan ikke gjøres frimodigere, saligere, tryggere end den er ved den glade, ved *Himmelens miskundelige* Tanke: at dette kan ethvert Menneske.

Saa gaaer da Den, der valgte at følge Christum efter, frem ad Veien. Og naar da ogsaa han maa lære Verden og hvad i den er at kjende, Verdens Styrke og sin egen Svaghed; naar Striden med Kjød og Blod bliver ængstende; naar Veien bliver tung, Fjenderne mange, Vennerne ingen: da afpresser Smerten ham vel dette Suk: jeg gaaer ene. M. T. Dersom et Barn, der var ifærd med at lære at gaae, kom grædende til den Ældre og sagde: jeg gaaer ene – vilde da ikke den Ældre sige: det er jo netop det Herlige, mit Barn! Og saaledes ogsaa med det, at følge Christum efter. Det er paa denne Vei ikke blot saa, som ellers siges, at naar Nøden er størst er Hjælpen nærmest, nei her, paa denne Vei, er Lidelsens Største Fuldkommenhedens Nærmeste. Veed Du nogen anden Vei, paa hvilken dette er Tilfældet? Ad enhver anden Vei er det det Omvendte: dersom Lidelserne der komme, da er Tyngden det Overveiende, ja endog saaledes det Overveiende, at det kan betyde, det var en urigtig Vei man valgte. Paa den Vei derimod, ad hvilken et Menneske følger Christum efter, er Lidelsernes Høieste det Herligste; idet den Vandrende sukker, priser han sig i Grunden salig. See, naar et Menneske betræder nogen anden Vei, da maa han jo forud gjøre sig fortrolig med Usikkerheden paa Veien: det kan maaskee gaae godt og uden vanskelige Tilstød, men der kan maaskee ogsaa optaarne sig saa mange Hindringer, at han ikke kan trænge frem ad den. Paa Selvfornegtelsens Vei, Christum efter, er derimod evig Veisikkerhed; paa denne Vei er Lidelsens »Mærker« de glædelige Tegn paa, at man gaaer frem ad den rette Vei. Men hvilken Glæde er dog større, end at turde vælge den bedste Vei, Veien til det Høieste; og hvilken Glæde er saa igjen lige saa stor som denne, uden den: at Veien er i al Evighed sikker!

Dog er der endnu en sidste salig Glæde indeholdt i den Tanke, at følge Christum efter. Thi vel gaaer han, som udviklet blev, ikke hos den Efterfølgende, ei heller synligt foran ham, men han er gaaet *forud*, og dette er Efterfølgerens glade Haab: at skulle følge ham efter. Eet er det jo at følge ham efter paa Selvfornegtelsens Vei, og ogsaa dette var glædeligt, et Andet at følge ham efter ind i Saligheden. Naar Døden har adskilt tvende Elskende, og da den Efterladte dør, saa sige vi: nu fulgte hun ham efter – han gik forud. Saaledes gik Christus forud, og ikke blot saaledes, thi han gik forud *for at berede Efterfølgeren Sted*.

Naar vi tale om en menneskelig Forgænger, da gjælder det maaskee, at han, ved at gaae forud, har gjort Veien lettere for Den, som følger ham efter; og naar den Vei, hvorom Talen er, angaaer det Jordiske, det Timelige, det Ufuldkomne, da kan det være, at Veien endog er bleven aldeles let for Efterfølgeren. Dette gjælder ikke i Forhold til den Christne, eller om Selvfornegtelsens fuldkomne Vei; denne Vei bliver altid væsentligen lige tung for enhver Efterfølger. Men saa gjælder det i en ganske anden Forstand om Christus,

at han gik forud: han beredte ikke Veien for Efterfølgeren ved at gaae forud, men han gik forud for at berede Efterfølgeren Sted i Himlen. En menneskelig Forgænger kan stundom med Føie sige: nu er det let nok at gaae bag efter, da Veien er banet og beredt og Porten viid; Christus derimod maa sige: see, Alt er beredt i Himlen – dersom Du er beredt til at gaae ind ad Selvfornegtelsens snevre Port og frem ad dens trange Vei.

I Verdens Travlhed synes det maaskee meget usikkert med dette Sted hisset; men Den, der i Selvfornegtelsen forsagede Verden og sig selv, han maa jo derved have forvissat sig om, at der er et saadant Sted til. Etsteds maa Den jo dog være, der er til, etsteds maa han have sit Tilhold; men i den Verden, han har opgivet, kan han ikke have sit Sted: altsaa maa der være et andet Sted, ja, det maa være for at han kan opgive Verden. O, hvor let er dette ikke at forstaae for et Menneske, hvis han virkeligen har fornegtet sig selv og Verden! Og at gjøre Prøve paa sit Liv i denne Henseende, hvorvidt man virkeligen er forsikkert om, at der er et saadant Sted hisset, om man virkeligen evigt har sit Liv forsikkert: er ogsaa let. Apostelen Paulus siger (Cor. 15, 19): »Dersom vi haabe alene for dette Liv, da ere vi de Elendigste af Alle.« Dette er ogsaa vist, thi Den, der for Christi Skyld forsager alle Verdens Goder og bærer alle dens Onder – dersom der ingen Salighed var hisset, han er bedragen, rædsomt bedragen; dersom der ingen Salighed var hisset: mig synes den maatte blive til, alene af Medlidenhed med et saadant Menneske. Dersom da et Menneske ikke tragter efter de jordiske Ting og de glade Dage; ikke stræber efter jordisk Fordeel, end ikke griber til, naar den bydes; dersom han vælger Møie og Besværlighed og, hvad der nu saa maa være, det utaknemmelige Arbeide, fordi han valgte den bedste Sag; dersom han, naar han maa undvære det Jordiske, end ikke har den Trøst, at han veed, han har gjort alt Sit for at vinde det: da er han jo en Daare i Verdens Øine, han er den Elendige i Verden. Var der saa ingen Salighed hisset, da var han jo den Elendigste af Alle; netop hans Selvfornegtelse gjorde ham dertil, han der end ikke havde forsøgt paa at vinde det Jordiske, men frivilligt opgivet det. Er der derimod en Salighed hisset, da er han, den Elendige, dog den Rigeste af Alle. Thi eet er at være den Elendigste i Verden, naar Verden skal være det Høieste, et Andet, at være den Elendigste i Verden, naar Saligheden er, eller at være det, hvis Saligheden ikke var. Beviset for, at denne Salighed er til, er ganske herligt ført af Paulus; thi derom kan aldeles ingen Tvivl være, at han, uden den, havde været den Elendigste af Alle. Dersom derimod et Menneske søger at sikre sig i denne Verden, søger at sikre sig denne Verdens Fordeel, da er hans Forsikkring om, at der er en Salighed hisset, ikke just overbevisende: den overbeviser neppe Andre, den har neppe overbeviist ham selv. Dog derom dømme Ingen, eller Enhver kun sig selv, thi ogsaa det, at ville dømme en Anden i den Henseende, er et Forsøg paa at sikre sig i denne Verden; ellers maatte han jo indsee, at baade Dommen og Saligheden tilhører den anden Verden.

Ak, det er i Tidernes Løb ofte gjentaget, og Gjntagelsen vedbliver, at En gaaer forud, efter hvem et andet Menneske længes, hvem han ønsker at følge efter: men der er aldrig noget Menneske, aldrig nogen Elsket, aldrig nogen Lærer, aldrig nogen Ven gaaet forud – for at berede den Efterfølgende Sted. Som Christi Navn er det eneste i Himlen og paa Jorden, saa er og Christus den eneste Forgænger, der er gaaet saaledes forud. Der er mellem Himmelen og Jord kun een Vei: at følge Christum efter; der er baade i Tid og Evighed kun eet Valg, eet eneste: at vælge denne Vei; der er paa Jorden kun eet evigt Haab: at følge Christum efter ind i Himmelen. Der er i Livet een salig Glæde: at følge Christum efter; og i Døden een sidste salig Glæde: at følge Christum efter til Livet!

II

Matthæi Evangelium XI, 30: Mit Aag er gavnligt og min Byrde er let.

Om Pharisæerne er der sagt (Matth. 23, 4): »de binde svare Byrder, vanskelige at bære, og lægge Menneskene dem paa Skuldrene, men selv ville de ikke røre dem med en Finger.« Og denne Adfærd gjentager sig desto værre ofte nok i Verden. Den gjentages i de Forhold, hvor det kunde synes, at en saadan Forskjellighed var begrundet, at den ene Part skulde bære Byrden, den anden være fri – om det dog end i Sandhed ikke er saa, fordi den ene jo skal bære Herskerens Byrde, den Anden Undersaattens, den ene Lærerens, den Anden Discipelens, og saaledes fremdeles Enhver bære sin Byrde, Ingen være fritagen, end ikke den Uafhængige, der skal bære Ansvarets Byrde, naar den Afhængige bærer Pligtens. Den samme pharisæiske Adfærd gjentager sig endogsaa i de Forhold, hvorom det gjælder, at de Tvende skulle drage i lige Aag med hinanden, at der den Ene er saa tilbøielig til blot at ville binde Byrderne og lægge dem paa den Anden, at Manden fordrer Alt af Hustruen, og Hustruen Alt af Manden, at man i Venskabet, i Samdrægtighedens Forhold ikke vil gjøre Lige for Lige, men fordre Alt af Vennen, af Medarbeideren, og selv være fri. Ja ikke blot dette viser sig, men det endnu Sørgeligere, at man ved Utaknemlighed, Uskjønsomhed, Lunefuldhed, ved Vanskelighed ovenikjøbet gjør Byrden vanskelig at bære, saa man selvkjærligt fordrer, at den Anden skal bære Byrden, og da endog gjør ham det vanskeligt at bære den.

Dette er ingen misfornøjet og fortræden Skildring af Verden, som den er nu i dette Øieblik, tvertimod det er en gammel Erfaring, sandet til de forskjelligste Tider af de forskjelligste. Saaledes er Menneskets-Slægt, vel i Slægt med Guddommen, men ogsaa vanslægtet mere eller mindre. Dette sees bedst, naar man betragter Slægtens Forbillede. Thi dersom Mennesket ikke var i Slægt med Gud kunde et saadant Forbillede ikke være til for ham; men paa den anden Side, netop naar man seer paa Forbilledet, da viser Fordærvelsen sig i desto stærkere Farve, naar man seer paa Forbilledet og dets Reenhed, da viser Fordærvelsens Skygge sig desto mørkere. Dette Forbillede er den Herre Jesus Christus. Han kom ikke for »at lade sig tjene«, ikke for at lægge Byrder paa Andre; han bar Byrderne, den tunge Byrde, som Alle, Hver især helst ville skubbe af sig: Syndens Byrde; den tunge Byrde, som end ikke Slægten selv formaaede at bære: Slægtens Synd. Og det blev gjort ham vanskeligt at bære den, han blev forladt, foragtet, forfulgt, forhaanet, ja han blev af Syndere overgivet til Døden, han blev og han bliver af Syndere anset som Fjende – fordi han er »Synders Ven«. Dog bar han Byrden, som Slægten havde lagt paa ham, eller han paataget sig; og ikke blot dette, men hele hans Liv og hvert dets Øieblik var offret til at bære Andres Byrder. Thi disse Ord ere hørte af ham: »kommer hid Alle I som arbeide og ere besværede« (Matth. 11, 28); men derimod er det aldrig hørt, at han har sagt: nei, idag har jeg ikke Tid; idag er jeg ikke stemt, da jeg er indbudet til Glæde; idag er jeg ikke oplagt, jeg har selv havt Bekymring; idag har jeg tabt Taalmodigheden med Menneskene, jeg er saa ofte bleven bedraget. Nei, noget saadant Ord er ikke hørt af hans Mund, saa havde der jo ogsaa, hvad Skriften benægter og Troen gyser ved, været Svig i hans Mund – thi i Hjertet havde han dog ikke meent det. Der var ingen et Menneskes Lidelse saa rædsom, at han ønskede at blive uvidende om den, at den ikke skulde forstyrre ham hans Glæde, eller forøge ham hans Sorg; thi hans eneste Glæde var at skaffe den Lidende Hvile for Sjelen, og hans største Sorg var, naar den Lidende ikke vilde lade sig hjælpe. Hvor Du traf ham, afsides for at søge Eensomhed eller i Templet og paa Torvet for at lære: han var strax villig, han undskyldte sig ikke med, at han søgte Eensomhed, han undskyldte sig ikke med, at han var beskæftiget. Naar De, der ligesom vare hans Nærmeste, vilde misbruge dette Forhold, vilde gjøre Fordring paa hans Tid, da kjendte han dem ikke; men var der en Lidende, ham kjendte han sig ved. Han kom, naar en Øverste sendte Bud efter ham, og naar i Forbigaaende en Kvinde rørte ved Fligen af hans Kjortel, da hørtes Intet: stands mig ikke, nei han standsede; og naar Disciplene vilde holde Trængselen borte, da formeente han dem det. – O, dersom det var Viisdom, hvad der kun falder altfor let strax at forstaae: at Enhver er sig selv nærmest, da var Christi Liv Daarskab; thi hans Liv var saaledes Opoffrelse, at det var som var han kun enhver Andens Nærmeste, men sig selv den Fjerneste. Men dersom han ubetinget og evigt er Forbilledet: da lader os lære af ham, som han selv opfordrer dertil (Matth. 11, 29): »tager mit Aag og lærer af mig«; lader os lære af ham at bære Byrderne, vore egne og Andres.

Let er det sandeligen pharisæisk at lægge Byrden paa Andre, men tungt selv at bære den. Let er det i et høimodigt Øieblik at love at ville bære Byrden, men tungt at bære den. Hvo forstaaer dette bedre end den Lidende, der jo netop er en Lidende ved at bære Byrder. Og dersom Nogen ønsker at høre Suk og Klageskrig og Jamren, da høres dette ofte nok fra de Lidende. Men ogsaa herom gjælder det, at det er let nok at klynke og klage og vaande sig, selv over Ubetydeligheder; dette behøver en Lidende ikke at lære, thi det er Smerten selv første Opfinder af, og Smerten har strax Skriget ved Haanden. Men at tie og taale, eller vel endog at finde Glæden i Lidelsens Bitterhed, finde den ikke blot i Haabet om, at Lidelsen engang skal ophøre, men finde den i Lidelsen, som man ellers taler om, at Sorg blandes i Glæden: dette er vel værd at lære.

Men denne Lærdom indeholdes netop i de foreløste hellige Ord: mit Aag er gavnligt og min Byrde er let. Og som det siges saa er det, om det end kan falde den Lidende vanskeligt at forstaae det, som var denne milde Tale en haard Tale, haard nemlig at fatte, saa den Lidende udbryder i Forundringens Spørgsmaal:

hvor kan dog Byrden være let, naar Lidelsen er tung?

Lader os da, ikke med den vantro Forundring, der i Udraabet skjuler Benægtelsen, men med den troende Forundring, der indeholder Bekræftelsen og kun prisende Gud gjør det tvivlsomt for da atter saligt at forundre sig, lader os med denne Troens Forundring betænke dette Spørgsmaal. Thi Christi Mening var det jo dog ikke at føre Menneskene ud af Verden hen i paradisiske Egne, hvor der slet ingen Nød eller Elendighed var, eller ved et Trylleslag at gjøre Jordlivet til verdslig Fryd og Glæde. Dette var kun en jødisk og er en sandelig letfærdig Misforstaaelse; nei, han vilde lære, hvad han viste ved sit Exempel, at Byrden er let, selv naar Lidelsen er tung. Byrden bliver altsaa i en vis Forstand den samme, thi Byrden er netop Lidelsen, den tunge Lidelse, og dog bliver Byrden let. Fordi Christendommen er indkommen i Verden, derfor er et Menneskes Lod ikke blevet et andet her paa Jorden end før. En Christen kan komme til at lide ganske det Samme, som før er lidt – dog bliver den tunge Byrde let for en Christen. Dette ville vi først betænke, og derpaa særligen overveie, hvilken let Byrde den Christne særligen har at bære.

Naar vi tale om at bære Byrder, da gjør Sproget i daglig Tale en Forskjel mellem en let Byrde og en tung Byrde; vi sige, det er let at bære den lette Byrde, tungt at bære den tunge. Men herom er Talen nu ikke, den

er meget mere den høitidelige om, at den ene og samme Byrde er tung og dog let; Talen er om dette Vidunderlige, thi er det vel et større Vidunder at forvandle Vand til Viin, end at den tunge Byrde vedbliver at være tung og dog er let! Imidlertid tale vi dog ogsaa ellers stundom saaledes. Thi naar et Menneske er nær ved at segne under den tunge Byrde han bærer, men Byrden er det Kjæreste han eier: da siger han i en vis Forstand, at Byrden er let. Dette er seet i Verden. Det er seet med Afskye, naar den Gjerrige næsten slæber sig ihjel paa Skatten han bærer, medens han dog anseer denne tunge Byrde for let, fordi Skatten er ham Alt. Det er seet med stille Opløftelse, naar et Menneske bærer, hvad ham i ædel Forstand er kjærest i Verden, og Byrden vel er tung, men dog let. Naar den Elskende i Havsnød er nærved at synke under Vægten af den Elskede, han vil frelse: da er vistnok Byrden tung, og dog, ja spørg ham derom, dog saa ubeskrivelig let. Uagtet de ere Tvende i Livsfare, og den Anden den Tyngende, vil han dog kun Eet, han vil frelse sit Liv; han taler altsaa, som var Byrden slet ikke til, han kalder hende sit Liv, og han vil frelse sit Liv. Hvorledes foregaaer denne Forvandling? Mon ikke derved, at der træder en Tanke, en Forestilling imellem. Byrden er tung, siger han, og han standser, men nu træder Tanken og Forestillingen derimellem, og han siger: nei, o nei, den er dog let. Er han derfor tvetunget, fordi han taler saaledes? O nei, naar han i Sandhed taler saaledes, da er han i Sandhed forelsket. Altsaa ved Tankens, ved Forestillingens, ved Forelskelsens Hjælp er det, at Forvandlingen foregaaer.

»Mit Aag er gavnligt.« Er man, som det hedder, en Lykkelig, eller vel rettere, er man tillige en Letsindig: da kan man sagtens slaae stolt med Nakken, og bære Hovedet opreist. Men naar et Menneske gaaer bøiet under Lidelsens tunge Aag, da var der vel Den, som ikke vidste Andet end blot at synke under Vægten, saa han gaaer ludende med Hovedet, saa han forstummer i en umælende, tankeløs Tilintetgjorthed. Tankeløs; ja, thi Feilen er jo netop, at han ikke har een eneste Tanke, ved Hjælp af hvilken han dog idetmindste kunde løfte paa Byrden. En Tanke maa der til; dersom den altid er fornøden, da vel især her – for at udmærke et Menneske fremfor Dyret. Det er derfor skjønt og opløftende sagt af en ædel Mand, naar han taler om den jordiske Strid, og da blot forlanger Eet: giv mig en stor Tanke. Og saaledes kan der være mange herlige og dyrebare Tanker, der, om de end ikke kunne gjøre Aaget let, dog kan hjælpe til at løfte paa Byrden; der kan være Tanken om bedre Tider man har havt eller om bedre Tider man haaber, Tanken om et Menneske man elsker eller om et Menneske man beundrer, Tanken om hvad man skylder en Anden eller Tanken om hvad man skylder sig selv. Men hovedsageligen er der dog kun een Tanke, een eneste, som kan gjøre Udslaget, een Tanke, som indeholder Troens Forvandling af den tunge Byrde til den lette, denne Tanke er: at det er gavnligt, at den tunge Lidelse er gavnlig.

Men at den tunge Lidelse er gavnlig, det maa troes, sees kan det ikke. Bag efter kan det maaskee sees, at den har været gavnlig, men i Lidelsens Tid kan det ikke sees, og heller ikke høres, om end nok saa Mange gjentog det nok saa kjærligt for En: det maa troes. Troens Tanke maa der til, og den inderlige, tillidsfulde, gjentagne Udtalelse for sig selv af denne Tanke; thi er det saa, at Ordet er den bindende Magt, at man med et Ord binder sig for evigt, saa er det ogsaa saa, at Ordet er den løsende Magt, der løser Trældoms-Aaget, saa den Troende gaaer frit under Aaget, løser Tungebaandet, saa Forstummelsen ophører, saa Mælet vender tilbage med Tilbedelsen. Troes maa det. At see Glæden, naar man seer idel Glæde om sig, det er ikke vanskeligt, som jo Sproget selv næsten vrængende viser, hvor let dette Intetsigende er; men, naar man seer idel Elendighed om sig, da troende at see Glæden: ja, det er i sin Orden. Det er i sin Orden med Hensyn til Brugen af det Ord: Tro, thi Tro forholder sig altid til hvad der ikke sees, det være nu det *Usynlige* eller det *Usandsynlige*; og det er i sin Orden, at et Menneske er en Troende.

Om Troen er der sagt, at den kan flytte Bjerge. Men tungere end et Bjerg kan end ikke den tungeste Lidelse være; det stærkeste Udtryk Sproget har er jo tvertimod: Lidelsen hviler tungt paa et Menneske som et Bjerg. Men dersom den Lidende dog troer, at Lidelsen er ham gavnlig, ja da flytter han Bjerge. Og saaledes er der vel Den, som med hvert Skridt han gjør, flytter et Bjerg, med hver Dag han lever, flytter Bjerge. For at flytte Bjergene maa man gaae ind under det: ak, saaledes gaaer den Lidende under den tunge Byrde; det er det Tunge. Men Troens Udholdenhed *under* Lidelsen, Troen paa, at det er ham gavnligt, den løfter Bjergene og flytter det. En Lidende kan maaskee rørt og bevæget høre den kjærlige, den deltagende, den opmuntrende Tale af en Anden: det er Dig gavnligt; men derfor kan han ikke flytte Bjergene – en Fange kan i Taarer høre den Elskedes Stemme udenfor, men derfor bliver han ikke fri, stundom hans Fangenskab kun tungere. Den Lidende kan høre disse Stemmer; men dersom han ikke i sit Indre hører den samme Stemme, da kan han ikke flytte Bjergene. Han kan fortvivlet end ikke ville høre disse Stemmer; men dette hjælper ham endnu mindre til at flytte Bjergene. Kan han derimod troe, at det er ham gavnligt, da flytter han Bjergene. Thi, ikke sandt: dette uhyre Bjerg staaer ham i Veien, han vilde saa gjerne gaae ad en anden Vei eller have Bjergene bort, men dersom det er ham gavnligt, saa er jo Veien banet, saa er det jo paa hans Vei. Gavnligheden giver, om jeg saa tør sige, Bjergene Fødder at gaae paa. Den snilde Hedning har sagt: giv mig et Sted udenfor, og jeg skal bevæge Jorden; den Ædle har sagt: giv mig en stor Tanke: o, det Første lader sig ikke gjøre, og det Andet hjælper ikke ganske. Der er kun Eet, som kan hjælpe, men det kan ikke gives af nogen Anden: tro, og Du skal flytte Bjerge!

Tro, at Aaget er Dig gavnligt. Dette gavnlige Aag er Christi Aag. Men hvilket er da Aaget? Ja, det kan være yderst forskjelligt, men kun det er Christi Aag, om hvilket den Lidende troer, at det er ham gavnligt. Det er

altsaa ikke saaledes, at den Christne er fritagen for de menneskelige Lidelser, som disse ere kjendte i Verden; nei, men Den, som bærer Lidelsen saaledes, at han troer, at Aaget er gavnligt, han bærer Christi Aag. Der er, menneskeligt talt, ingen ny Lidelse kommen til, men heller ingen gammel tagen bort; forsaavidt er Alt uforandret; og dog er den nu given, denne store Tanke, og dog er det nu fundet Stedet udenfor Jorden: Troen. Det er ikke Klogskabens Opfindelse, ikke dens smaalige og snaksomme Geskæftighed om det Gavnlige og det Gavnlige; nei, det er den ordknappe Tro, der troer Gavnligheden. Man kan ved Hjælp af Klogskaben krybe gennem Verden, liste sig fra mange Gjenvordigheder, snakke sig fra nogle, hitte Raad for nogle; men alt dette er lige saa lidet Troen, som det er – at flytte Bjerger.

Naar saa Troen holder fast ved Gavnligheden, og flytter Bjerget, da er Troens Glæde saa stor, at Aaget virkelig er let. Netop Forestillingen om hvor tungt det er, naar det dog ved Troens Hjælp lader sig gjøre, gjør Aaget let. Naar En løfter en Fjær, da siger han: det er let; men naar En gaaer hen til en stor Vægt, og ved Synet af den fortvivler over sin egen Kraft, men dog løfter paa den, og see, det lykkes: da bliver han saa glad, at han i Glædens Forundring over Forandringen udbryder: den er let. Er han derfor bleven en Letsindig; har han derfor glemt, at han fortvivlede over sin egen Kraft; har han derfor taget den himmelske Hjælp forfængeligt: o nei, det er netop med Troens salige Forundring han taler saaledes. Dersom en Pige qvindeligt kun har eet eneste Ønske, ak, men gjemt i Haabløshed, da kan hun sige: det er umuligt. Dette Udsagn kan betyde, at hun er bleven dorsk, at hun vil til Sengs, vil sove fra Ønsket og sove sig Glemsel til; det kan betyde, at hun ikke mere vil gjemme Ønsket i Haabløshed, men glemme det i Haabløshed. Dersom hun derimod qvindeligt holder hele sin Sjel mod Haab paa Ønsket, og det da opfyldes: da udbryder hun vel netop paa Glædens Dag: det er umuligt; da tager hun vel mod Visheden med den lyksaligste Forundrings glædeste Hilsen: det er umuligt; da varer det vel længe, inden hun kan overtale sit Hjerte til at sige: det er vist, fordi det er hende ubeskriveligt kjærere hver Dag at hilse Visheden med dette Ord: det er umuligt! Er hun derfor en Letsindig, der spørger med Visheden; er hun derfor en Utaknemlig, der ikke veed at skatte Visheden? Nei, hun er skjøn, thi det er netop Skjønksomhed hver Vishedens Dag at begynde forfra paa Forundringen; hun er ydmyg og ydmygt troende. Hendes Forundring er Troens, og at hun vedbliver at forundre sig er Troskab mod den Magt, som gjorde det Umulige muligt. See, de daarlige Brudejomfruer ere et Billede paa den daarlige Forventning; men lad os forandre Parablen lidt. Vi tage altsaa de fem Kloge, som holdt Forventningens Lampe tændt og kom ind med Brudgommen – hvis de da strax, idet Døren blev lukket, sagde: nu er Alt vist og afgjort: mon da ikke ogsaa i en anden Forstand deres Lampe maa siges at være slukket? Men Troen, den holder Lampen tændt; naar det gjælder om at forvente, da holder den Lampen tændt indtil det Sidste; og dersom Opfyldelsen er kommen, da holder den Lampen tændt og glemmer aldrig, at det var umuligt. Den der derimod utaalmodigt kun fandt Aaget tungt, medens det var tungt – naar da Aaget gjøres ham let: da bliver han atter sig selv liig, han bliver en Falskner, en lumpen Falskner, der nu let kan forstaae, hvad han umuligt kunde forstaae.

Dog, Opfyldelsen af en Forventning maa man vente paa, men Lidelsens Gavnlighed behøver man ikke at vente paa – dersom man da ikke fordrer at see den (hvilket er det Ufuldkomne), men vil troe: dette lader sig gjøre strax. Derfor er ogsaa Troen paa, at den tunge Lidelse er gavnlig, noget langt Fuldkomnere end Forventningen om et lykkeligt Udfald. Thi det lykkelige Udfald kan udeblive, men den Troende troer, at Lidelsen er ham gavnlig: saa kan da Gavnligheden ikke udeblive – naar den er. Den Troende fatter menneskeligt, hvor tung Lidelsen er, men med Troens Forundring over, at den er ham gavnlig, siger han guddommeligt: den er let. Han siger menneskeligt: det er umuligt, men han siger det atter med Troens Forundring over, at det er ham gavnligt, hvad han menneskeligt ikke kan forstaae. Naar nemlig Klogskaben kan indsee Gavnligheden, da kan Troen ikke see Gud; men naar Klogskaben ikke kan see en Haandsbred for sig i Lidelsens mørke Nat, da kan Troen see Gud, thi Troen seer bedst i Mørke. Naar Klogskaben trøster en Lidende, da bærer den sig saaledes ad. Den siger: »det bliver nok godt og gavnligt om nogen Tid.« Imidlertid benytter Klogskaben Øieblikket til at gaae. Det er ligesom naar Lægen besøger den Syge, og siger: »om nogen Tid« – og derpaa gaaer, saa den Syge aldrig kan faae Lægen fat og holde ham fast ved hans Ord som en Bedrager, thi Lægen lister sig bort. Men naar Troen trøster en Lidende, da sætter den sig ned hos ham og siger: »Lidelsen er Dig gavnlig, tro det blot. Dette er Noget, som strax lader sig forstaae af Troen. Jeg skal derfor gjerne blive hos Dig, at Du kan udgyde Din Vrede over mig, hvis jeg taler usandt; thi jeg behøver ingen Tid at løbe paa, som løb jeg paa det Uvisse; jeg behøver ingen Tid for at løbe bort, som var jeg en Bedrager; nei det er Dig gavnligt. Lad kun Lidelsen tiltage, det er Dig gavnligt, Gavnligheden er ligesom jeg er, jeg Troen.« Saaledes er Gavnligheden for Troen, og Gavnligheden er, selv naar Troen anfægtes, naar det er, som fandt Troen ikke Naade for Gud, som ophidsede den ham blot, saa han gjorde Prøven større og større, jo mere der troes, saa det i Mismod er den Troende, som skulde han fortryde Troen, som var dog Den lykkelige, der lever ligegyldigt hen og aldrig indlader sig ret med Gud, men gaaer mageligt ad den brede Vei, eller beundret ad den prisede Middelvei og aldrig under Aaget trænger frem ad Troens trange Vei. Dog, Hvo der lever saaledes, hvad han end forresten er, han er ingen Christen, thi for den Christne er Aaget gavnligt, det er, han troer det. – Een bærer et Jernaag, en Anden et Træaag, en Tredie et gyldent Aag, en Fjerde det tunge Aag, men kun den Christne bærer – det gavnlige Aag.

»Min Byrde er let.« Hvad er nemlig Sagtmodighed Andet end at bære den tunge Byrde let, ligesom Utaalmodighed og Vrantenhed er at bære den lette Byrde tungt.

Der er i Sproget et herligt Ord, som tillige villigt føier sig i mangen Forbindelse, men aldrig inderligt i nogen Forbindelse uden med det Gode. Det er det Ord: *Mod*; overalt hvor det Gode er, der er ogsaa *Mod* tilstede; hvilken Skjæbne der end hænder det Gode, Modet er altid paa det Godes Side; den Gode er altid modig, kun den Onde er feig og ræd, og Djævelen skjælver altid. Saaledes er dette stærke Ord, der aldrig vender Faren Ryggen, men altid vender sig mod den, stolt i sig selv og dog saa bøieligt, naar det gjælder om at føie sig skjønt ind i den inderlige Forbindelse med det Godes Forskjellighed; saaledes er dette stærke Ord saa frastødende mod alt det Onde, men saa trofast i Sammenhold med det Godes Forskjellighed. Der er *Mod*, som kjækt trodser Farer; der er *Høimod*, som stolt opløfter sig over Forurettelser; der er *Taalmod*, som taaligt bærer Lidelser: men det sagte *Mod*, som bærer det Tunge – let, er dog den vidunderligste Sammensætning. Thi ikke er det vidunderligt, med Jernstyrke at tage haardt paa det Haardeste af Alt; men Vidunderligt er det, med Jernstyrke at kunne tage sagte paa det Svageste af Alt, eller tage let paa det Tunge.

Dog er det til Sagtmodighed, at Christus opfordrer sine Efterfølgere: lærer af mig, thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjerter. Ja han var sagtmodig. Han bar jo den tunge Byrde, som langt overgik Menneskets, ja Slægtens Kræfter, let. Men naar En paa samme Tid som han selv bærer denne tungeste Byrde, har Tid og Villighed og Deeltagelse og Selvopoffrelse til uafbrudt at bekymre sig om Andre, at hjælpe Andre, at helbrede Syge, at besøge Elendige, at frelse Fortvivlede: bærer han da ikke Byrden let! Han bar den tungeste Bekymring, Bekymringen for den faldne Slægt; men han bar den saaledes let, at han ikke udslykkede en rygende Tande, ikke knækkede det bøiede Rør.

Som da Forbilledet var, saa bør og Efterfølgeren være. Naar En bærer en tung Byrde, men han da ogsaa søger Andres Hjælp og lægger Noget af den paa dem; eller dersom han bærer en tung Byrde, men han da ogsaa har nok at tænke paa alene med at bære sin Byrde: da bærer han vel Byrden for en Deel eller ganske, men han bærer den ikke let. Naar En maa sætte alle sine Kræfter sammen, naar han ikke har een eneste Tanke, ikke eet eneste Øieblik at give bort til Andre, naar han saaledes i den yderste Anstrængelse bærer sin Byrde: da bærer han den vel, men han bærer den ikke let; han bærer den maaskee taalmodigt, men han bærer den ikke sagtmodigt. Thi *Mod* larmer, *Høimod* kneiser, *Taalmod* tier; men *Sagtmod* bærer det Tunge let. *Mod* kan man see og *Høimod*; og *Taalmod* kan man see paa Anstrængelsen: men *Sagtmod* gjør sig usynlig – det seer saa let ud og er dog saa tungt. At der boer *Mod* derinde, det seer man i Øiet; at der er *Høimod*, det seer man i Skikkelsen og Blikket; at der er *Taalmod*, seer man ved Munden, som dog tier: men *Sagtmod* kan man ikke see.

Hvilken er da Sagtmodighedens lette Byrde? Ja, det er den tunge naar den bæres let. Men hvilken er da Sagtmodighedens tunge Byrde? Ja, den kan være det yderst Forskjellige, men det er ikke denne Forskjellighed, der gjør Udslaget, men derimod Sagtmodigheden. Utaalmodighedens lette Byrde kan ogsaa være det yderst Forskjellige, men det er ikke denne Forskjel, der gjør Udslaget, derimod Utaalmodigheden, der gjør den til den tunge, U-Taalmodigheden, der ikke holder sammen med *Mod*, og kun tilhører Slægten som en Vanslægtet gjør det. Men det er virkelig saa, at ved Sagtmodighed bliver den tunge Byrde i guddommelig Forstand virkelig let; ligesom det er en sørgelig Sandhed, at ved Utaalmodighed bliver den lette Byrde virkelig tung. Gavnligheden er det lette Aag, og Sagtmodigheden den lette Byrde. Derom kan i al Evighed ikke være Tvivl, at det Gavnlige er let at bære; derfor retter Tvivlen sig mod noget Andet; den *kan* ypperligt forstaae, at det Gavnlige er let, men den *vil* ikke troe, at den tunge Lidelse er det Gavnlige. At Sagtmodighed er en let Byrde, derom kan i al Evighed ingen Tvivl være; derfor retter Tvivlen sig mod noget Andet; den *kan* ypperligt forstaae, at Sagtmodighed er let, men den *vil* ikke forstaae, at det Tunge bliver ved Sagtmodighed den lette Byrde, at Byrden virkelig bliver let, hvad den dog gjør.

Naar saaledes Den, der idag ikke veed, hvad han skal faae at leve af imorgen, naar han, efter Evangeliets Forskrift (thi Christus kom ikke til Verden *for at* afskaffe Næringsssorgen ved at bringe Velstand) ikke bekymres for den Dag imorgen: da bærer han jo den tunge Byrde let. Ak, medens der vel aldrig er Mange, som kan siges at have nok for deres Levetid, saa kan det derimod let synes en Bekymret, hvis Øie forvirres ved at see for vidt, som kunde Næringsssorgen strække til for en endnu længere Tid end hele hans Liv. Naar saa er, da bærer han den tunge Byrde tungt. Men dersom han taalmodigt beslutter sig til at ville bære Byrden, saa længe det skal fordres af ham: da bærer han den dog ikke let. Den listigste og den stærkeste Fjende er Tiden, især naar den samler sig til Angreb og kaldes det Tilkommende, thi da er den som Taage, hvilken ikke kan sees nærvæd, men jo mere den sees paa Afstand desto forfærdeligere synes den. Naar Taalmodigheden med Øiet løfter paa det Tilkommende, da seer man hvor tungt det er; men det sagte *Mod* bekymres end ikke for den Dag imorgen. Sagtmodigheden trækker Øiet hurtigt ind i sig selv, og seer derfor ikke det Tilkommendes Uendelighed. Det Tilkommende nævner den: den Dag imorgen. Den Dag imorgen er jo ogsaa det Tilkommende, men er det Tilkommende seet saa nær ved som muligt; saa sagtfærdigt gaaer den frem, saa vaersomt tager Sagtmodigheden paa det Tilkommende. Men ganske nærvæd kan man jo ikke see den Taage, der, hvis man giver Øiet Raadighed, antager en forfærdende Skikkelse; og det Tilkommende kan man heller ikke see ganske nærvæd: derfor lykkes det Sagtmodigheden end ikke at bekymres for den Dag imorgen. Er dette ikke at bære Tidens, det Tilkommendes tunge Byrde let? – Naar saaledes Den, der er født Træl, naar han efter Apostelens inderlige Formaning (thi Christus kom ikke *for at* afskaffe Slaveriet, om det end vil følge og følger deraf), ikke bekymres derved, og kun, hvis det tilbydes, vælger at blive fri: da bærer han den tunge Byrde let. Hvor tung denne Byrde er, det veed den Ulykkelige bedst, og det veed den menneskelige Deeltagelse med ham. Dersom han sukker under Byrden, som Menneskeligheden med ham,

da bærer han Byrden tungt; dersom han taalmodigt finder sig i sin Skjæbne og taalmodigt haaber Friheden, da bærer han dog ikke Byrden let. Men den Sagtmodige, der har havt Mod til ret at troe paa Aandens Frihed, han bærer den tunge Byrde let: han hverken opgiver Haabet om Friheden; ei heller venter han den. Det Spørgsmaal, der med Rette er kaldet det afgjørende, det om Friheden; det Spørgsmaal, der for en Trællefødt vel maa kaldes et Livsspørgsmaal, om at være eller ikke være, dette dræbende eller levendegjørende Spørgsmaal behandler den Sagtmodige saa let, som angik det ham ikke, og dog igjen saa let, at det paa en Maade angaaer ham, thi siger han: det bekymrer mig ikke at være født Træl, men kan jeg blive fri, da vil jeg hellere vælge det. At bide i Lænken er at bære den tungt, at spotte Lænken er ogsaa at bære den tungt, taalmodigt at bære Lænken er dog ikke at bære den let, men Trællefødt at bære Trældommens Lænke som en Fri kan bære en Kjæde: det er at bære den let.

Og saaledes er Sagtmodighed altid. Som man stundom med Forundring seer hvad Sparsommelighed kan bringe ud af en Penning, saaledes er det sagte Mod stærkt i at gjøre smaat og derved det Tunge let. Som en Tvivler i ængstelig Paaholdenhed neppe tør træde paa Jorden, Intet tør benegte og Intet bekræfte, for ikke at gaae forvidt: saaledes har den Sagtmodige ogsaa Evighedens Paaholdenhed; men han er ikke ængstelig, thi han er tvertimod frimodig; han er ikke tvivlende, men stærkt Troende; han aander i Troen sundt og frit, og dog er hans Mod saa sagtfærdigt, at det seer ud som idel Ubetydelighed hvad han har at bære. Det er jo saaledes, at enhver Sindstilstand frembringer det den er, uden om sig, omdanner Opgaven i Lighed med sig. Man kan ikke sige: hvor der er stor Fare der er altid en Modig; men derimod: hvor der er en Modig der bliver nok stor Fare, det behøver han nemlig, det kræver han, det behøver Modets Selvopholdelsesdrift i den Modige. Opgaven bliver en anden ved Forholdet til Den, som løser den. Den samme Fare, som maaskee overvindes af en Forsagt, bliver synligt større, naar det er en Modig, som overvinder den. Den samme Uret, som bæres af en Tvetydig, bliver synligt større, naar den Retfærdige bærer den. Det samme Spring, som en Flygtning gjør dreven af Angest, bliver synligt større, naar en Dandser gjør det med Lethed. Og saaledes gjør Modet Faren stor og overvinder den; Høimod gjør Uretten lumpen og opløfter sig over den; Taalmod gjør Byrden tung og bærer den; men Sagtmod gjør Byrden let og bærer den let. Derfor er det, menneskeligt talt, utaknemmeligt at være sagtmodig. Thi Sagtmod gaaer saa stille hen, at Ingen bliver opmærksom paa det Tunge; end ikke Den, der lægger Byrden paa den Sagtmodige, faaer det ret at vide. Mod gjør sig dog betalt ved Seirens Synlighed, Høimod ved Blikkets Stolthed, Taalmod ved Lidelsens Kjender; men Sagtmod er ukjendelig. Den sagtmodige Træl skjuler saaledes ved sin Sagtmodighed over Herrens Uret, thi det seer jo ud som havde Trællen det meget godt hos Herren, hvilket han ogsaa har - ved Hjælp af Sagtmodigheden. Dersom derfor en Reisende saae, hvorledes Trælle sukke under Lænken, da vilde han blive opmærksom, hans Deeltagelse vilde vaagne, han vilde give en glødende Skildring af Slaveriets Rædsel; men den sagtmodige Træl vilde han ikke blive opmærksom paa, han vilde maaskee endog troe, at det var Herren, der var den gode. Naar saaledes den stille Kvinde sagtmodigt bærer alle Mandens Vanskeligheder og Luner og Krænkelser, hans Utroskab maaskee: seer det da ikke ud - dog hvad kan det hjælpe at tale om hvorledes det seer ud, det kan jo ikke sees. Dersom hun bærer det taalmodigt, da kan det maaskee sees, men hvis hun lever etsteds, denne sagtmodige Kvinde, da sees kun et lykkeligt Ægteskab, da sees kun en elsket Mand og en Hustrue, der er lykkelig i sit Hjem, lykkelig ved sin Husbond. Ja, salig er hun, om ikke lykkelig ved sin Mand, saa dog salig ved sin Sagtmodighed.

»Lærer af mig, thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjerter.« Ja, Christus var sagtmodig. Dersom han ikke havde været Sagtmodigheden, da havde han jo heller ikke været Den han sagde sig at være; men dersom han ikke havde været Sagtmodigheden, da havde han heller ikke lidt saa meget, da havde Verden selv gysset for den Uret, der gjordes mod ham, men hans Sagtmodighed skjulte over Verdens Skyld. Han paatalte ikke sin Ret, han beraabte sig ikke paa sin Uskyldighed, han talte ikke om, hvorledes de syndede mod ham, ikke med eet Ord gjorde han opmærksom paa den himmelraabende Skyld; selv i det sidste Øieblik sagde han: Fader, tilgiv dem, de vide ikke hvad de gjøre. Skjuler ikke hans Sagtmodighed her over deres Brøde, der bliver som langt, langt mindre end den er, ved at han taler saaledes om den; medens den jo dog i en anden Forstand bliver end forfærdeligere ved at synde mod Sagtmodigheden. Da Petrus havde fornegtet ham tre Gange, og Christus sagtmodig blot saae paa ham: skjuler da denne Sagtmodighed ikke over Petri Skyld og gjør den til noget langt Mindre! Hør blot Sprogets Udraab: at fornegte sin Herre tre Gange i det Øieblik da han er forraadt, i Fjendernes Magt, forhaanet og bespottet! Du gyser, idet Du bliver opmærksom derpaa, ikke ved Skildringen deraf, men blot ved Udsagnet. Christi Sagtmodighed derimod forhindrer En i at blive opmærksom paa, hvor dybt dette Fald var.

Denne Sagtmodighed skulle vi lære af ham, og denne Sagtmodighed er den Christnes bestemteste Kjende. »Dersom Nogen giver Dig et Slag paa Dit høire Kindbeen, vend ham det andet ogsaa til.« (Matth. 5, 39.) Det er ikke Sagtmod, at Du ikke slaaer igjen; det er ikke Sagtmod, at Du finder Dig i Uretten og tager den for hvad den er: men det er Sagtmod, at Du vender den venstre Kind til. Høimod bærer ogsaa Uretten, men den gjør egentligen, at den viser sig større end den er, idet den opløfter sig over den; Taalmod bærer ogsaa Uretten, men gjør den ikke mindre end den er; kun Sagtmod gjør Uretten mindre, thi naar man ikke tager Noget for hvad det er, og dette Noget er Uretten, Forurettelsen, Forhaanelsen, saa gjør man jo Uretten mindre. Lad det skee for vore Øine. I det Øieblik det første Slag er falden: ikke sandt, da standser Din Opmærksomhed ved Uretten, og Du seer det paa den Høimodige, og Du seer det paa den Taalmodige; men idet den Sagtmodige med sit stille Sind vender den Venstre til, da forhindres Du i at blive opmærksom, han

bærer Uretten saa let, at Du næsten bliver mindre opbragt paa Gjærningsmanden. Det er ikke Sagtmodighed, at Du tilgiver Din Fjende, men de halvfjerdsinstyre Gange de syv Gange, det er Sagtmodigheden, eller *Det*: at den Sagtmodige er saa bekymret for at tilgive, saa det næsten seer ud som var det ham, der trængte til Tilgivelsen, at den Sagtmodige, der ydmygt veed, hvorledes Himlens Tilgivelse for ham afhænger af hans Tilgivelse, virkeligen *trænger* til at tilgive sin Fjende.

Sagtmodigheden bærer altsaa den tunge Byrde let, og Forurettelsens tunge Byrde saa let, at det er, som blev den Skyldiges Brøde mindre. Denne Sagtmodighed kjender Hedenskabet ikke. Den har i christelig Forstand een herlig Egenskab: den har ingen Løn paa Jorden; og da endnu een herlig Egenskab: at dens Løn er stor i Himmelen!

Vi have nu talet om hvorledes den Christne bærer den tunge Byrde let, hvorledes han ikke er forskjellig fra andre Mennesker, ved at være fritagen fra Byrden, men Christen ved at bære den let. Den, der bærer det gavnlige Aag, og Den, der, tungtbesværet, bærer den lette Byrde: han er en Christen!

Men naar Christus taler om den lette Byrde, naar han siger: *min* Byrde, da kan derved ogsaa tænkes ganske særligen paa en Byrde, som han har paalagt sine Efterfølgere. Han har jo paalagt dem at bære de menneskelige Byrder let, men da tillige en let Byrde, som er egen for de Christne. Hvilken er denne? Lader os først spørge saaledes: hvilken er af alle Byrder den tungeste? Dog vel Syndens Bevidsthed, derom skulle vi jo ikke tvistes. Men *Den, som tager Syndens Bevidsthed bort og giver Bevidstheden om Tilgivelse isteden*: han tager jo den tunge Byrde bort og giver den lette i Stedet.

Dog hvorfor: en Byrde, om den end kaldes let? Ja, hvis Nogen ikke vil forstaae, at Tilgivelsen dog ogsaa er en Byrde, der skal bæres, om end en let Byrde, da tager han Tilgivelsen forfængeligt. Tilgivelsen skal ikke fortjenes, saa tung er den ikke; men den skal heller ikke tages hen i Forfængelighed, saa let er den heller ikke. Tilgivelsen skal ikke betales, saa dyr er den ikke – den kan ikke betales; men den skal heller ikke tages hen som Intet, dertil er den for dyrekjøbt.

See, her gjælder det atter om Sagtmodighed for at troe, for at bære Tilgivelsens lette Byrde, for at bære Tilgivelsens Glæde. Det maa falde Kjød og Blod vanskeligt at bære den lette Byrde; men bliver den lette Byrde tung at bære, da er det det oprørske Sind, der ikke vil troe; bliver derimod den lette Byrde saa let, at det slet ikke kan kaldes en Byrde, saa har Letsindigheden taget den forfængelig. Tilgivelsen, Forligelsen med Gud er en let Byrde at bære, og dog er den netop som Sagtmodighedens lette Byrde, thi det er for Kjød og Blod den tungeste, endnu tungere end Syndens Bevidsthed, thi den er til Forargelse. Som derfor den Christne altid skal være kjendelig paa Sagtmodigheden, saa er ogsaa det væsentlige Christelige netop saaledes, at det kun kan troes i Sagtmodighed. Enhver Overdrivelse, Tungsindighedens eller Letsindighedens, er strax et Tegn paa, at Troen ikke er ret tilstede. Thi Christus kom ikke til Verden, for at gjøre Livet let i Letsindighedens Forstand, ei heller for at gjøre det tungt i Tungsindighedens Forstand, men for at lægge den lette Byrde paa den Troende. Den Letsindige vil lade Alt være glemt, han troer forgjebes; den Tungsindige vil Intet lade være glemt, han troer forgjebes. Men Den, som troer, han troer, at det er Alt glemt, dog saaledes, at han bærer en let Byrde – thi bærer han ikke Erindringen om, at det er ham tilgivet! Den Letsindige vil endog lade denne Erindring være glemt, det er Alt tilgivet og glemt. Men Troen siger: det er Alt glemt, husk paa, at det er tilgivet. Man kan jo glemme paa mange Maader; man kan glemme, fordi man faaer Andet at tænke paa; man kan glemme tankeløst og letsindigt; man kan mene Alt glemt, fordi man selv har glemt; men den evige Retfærdighed kan og vil kun glemme paa een Maade, ved Tilgivelse, – men saa maa jo den Troende heller ikke glemme, han maa tvertimod stadigt mindes, at det er ham tilgivet. Den Tungsindige vil ikke glemme; han vil ikke erindre, at det er ham tilgivet; han vil huske Skylden: derfor kan han ikke troe. Men *fra* Tilgivelsen skal jo et nyt Liv udgaae i den Troende, saa kan altsaa heller ikke Tilgivelsen være at glemme. Det er kun ikke mere Loven, som er Tugtemesteren til Christum, men Tilgivelsen ved Christum er den milde Tugtemester, der ikke nænner at minde om det Glemte, men dog minder forsaavidt derom, at den siger: husk dog paa, at det er tilgivet. Det er ikke glemt, men det er glemt i Tilgivelsen. Hver Gang Du erindrer Tilgivelsen, da er det glemt, men naar Du glemmer Tilgivelsen, da er det ikke glemt, og da er Tilgivelsen forspildt.

Er dette dog ikke en let Byrde? Veed Du, m. T., at forklare det anderledes, saa forklar Du mig det; jeg veed ikke Andet end dette Troens Eenfoldige, der dog forholder sig til en vanskelig Tale, thi det er jo altid en vanskelig Tale, der sætter saa forskjellige Ord sammen som: let og – Byrde. Det er en vanskelig Tale, o, men et Menneskeliv har jo ogsaa Vanskeligheder. Men den vanskelige Tale er til at forstaae, og Livets Vanskelighed til at bære, ja til at bære let for den Christne – thi ham er Aaget gavnligt og Byrden let.

Børn lærer man bedst at kjende naar man seer dem lege, og Ynglinge naar man hører dem ønske: hvad de kunde ønske at være i Verden eller ønske af Verden. Thi det at vælge er Livets Alvor, selv det taabelige Valg, som man næsten ikke kan lade være at smile ad, er dog Alvor, sørgelig Alvor; men det at ønske er, ligesom det at gjette, en Spøg, og dog lærer man Ynglingen bedst at kjende af Ønsket. Valget er nemlig, som det Virkelige, ogsaa paa mange Maader begrændset af Virkelighed; Valgets Vilkaar maaskee indskrænket, den Vælgende indenfor Virkelighedens mange nærmere Bestemmelser, indkneben ved men ogsaa understøttet af mangfoldige Hensyn. I Ønsket derimod føier Alt sig efter Ynglingen, det Muliges Svingefuldhed lyder ham ubetinget, men lokker ham netop derved til at forraade sit Indre; i Ønsket er han ganske sig selv, og Ønsket den nøiagtigste Gjengivelse af hans Indre. Og at Ynglingen saaledes i Ønsket forraader sit Indre er jo en uskyldig Sag, kan endog være ham gavnligt for at lære sig selv og sin Umodenhed at kjende. Det Farlige er, naar i en senere Tid Ønsket, skjult derinde, bliver en Forræder mod ham; thi ved ret at blive aabenbart gjør Ønsket ingen Skade, men ved at skjules kan det let blive en Forræder.

Dersom man da tænkte sig en Skare Ynglinge, hver især ønskende, da vilde man ved Hjælp af Ønskerne faae at see, hvorvidt der boede noget Dybere i den Enkeltes Sjel; thi der er intet Speil saa nøiagtigt som Ønsket, og medens ellers stundom et Speil smigrer Den, som seer sig deri, viser ham anderledes end han virkelig er, da maa man sige om Ønsket, at det ved Hjælp af Muligheden smigrende lokker ham til at vise sig ganske som han er, lokker ham til ganske at ligne sig selv. Vi ville nu ikke forfølge dette videre, men blot antage, at der blandt disse Ynglinge ogsaa var En, som sagde: »nei, jeg ønsker hverken Magt, eller Rigdom, eller Ære, eller Elskovens Lykke, det Eneste jeg ønsker er Strid, og Fare, og Besværligheder, og Lidelser; kun dette begejstrer min Sjel.« Saaledes taledede han, og man kan altid være sikker paa, at hvad en ufordærvet Yngling siger, det indeholder Viisdom, naar man blot forstaaer det lidt anderledes, end som det siges.

Der var altsaa en Yngling, der ønskede at lide i Verden. Men mon han dog ganske nøiagtigt udtrykte hvad han ønskede, thi han ønskede aabenbart ikke just at lide, men vel derimod at stride. At der var Dybde i hans Sjel, ville vi ikke negte ham. Han vilde ikke hendøse sit Liv i Nydelse ikke glimre ved Fortrin, der erhverves i Søvn, ikke feigt sidde paa Stads i Begunstigelsers Blødagtighed; han vilde stride, han vilde end ikke stride for Ærens, for Fordelens, for Magtens Skyld, men han vilde stride for Stridens Skyld. Men det at ville stride for Stridens Skyld er dog ingenlunde det at ville lide, ja, det er det Modsatte, men vel at mærke, ogsaa den Modsætning, som ligner det meest. Medens en Anden ønsker at vide, at han er den Stærkere, og ønsker det Beviis derfor, som ligger i Æren, og Anseelsen, og Magten, han erhvervede ved at stride: saa vilde vor Yngling bestandigt fornye Selvfølelsen af at være den stærkere i Striden, i den fortsatte Strid for Stridens Skyld. Han vilde ikke slaae sig til Ro, dertil higede hans Sjel for meget; han vilde ikke høre Noget om, at nu var Striden forbi. Nei, som Buestrengens Selvfølelse kun længes efter Eet, at strammes i Striden, og kun bedrøves ved Eet, ved slappet at skulde hænges hen, hvor mange Seire den end vandt: saaledes vilde han kun leve og døe i Striden, og paa Slagdagen, først og sidst i Anstrængelsens Spænding, i Kampens Hvirvel.

Det var altsaa en Misforstaaelse, en Skuffelse, et Sandsebedrag, at Ynglingen brugte det vise Ord: at lide, at ønske Lidelser. Dersom man vilde give ham hans Ord tilbage og sige: ja, Du valgte det Rette, og nu forklare ham hvad deri laae: da vilde maaskee hiin stridslystne Yngling, der ønskende udfordrede Verden til Strid, tabe Modet, han vilde maaskee, istedenfor at falde i Striden, synke under Lidelsen. Ak, thi det at ville lide, og at vælge Lidelser, det er et Ønske, som aldrig er opkommet i noget Menneskes Hjerte; Den, som mener det, han bedrager sig kun selv. For at fatte Lidelsens Tanke og Lidelsens glade Budskab, for at holde Lidelsen ud og virkeligen have Gavn af den, for at skulle vælge Lidelse og for at troe, at dette virkeligen er Viisdom til Salighed, behøver Mennesket en guddommelig Veiledning. Det naturlige Menneske kan aldrig falde paa at ønske det. Der maa først være foregaaet den dybeste Forandring med et Menneske, inden han kan troe denne Lidelsernes Hemmelighed; han maa først være greben, og da villig til at ville lære af den Eneste, der gik ud i Verden med det Forsæt at ville lide, med det Valg og det Forlangende at ville lide. Han gik ud i Verden, men han gik ikke ud saaledes som en Yngling gaaer ud fra det fædrene Huus, han gik ud fra Faderen i Himmelen, han nedlagde den Herlighed, han havde før Verdens Grundvold blev lagt, ja, hans Valg var evig frit, og han kom til Verden – for at lide.

Om Ham, om den Herre Jesum Christum er der sagt: **alligevel han var Søn lærte han Lydighed af hvad han leed.** Hebr. 5, 8. Og det er disse Ord vi ville tage til Overveielse idet vi betænke, at om end intet Menneske, som han er efter Naturen, kan ønske Lidelser, saa er dette dog det Glædelige:

at Lidelsernes Skole danner for Evigheden.

Naar der siges om et Menneske: han lærte af hvad han leed, da indeholder dette Udsagn paa eengang noget Indbydende og noget Afskrækkende. Det Indbydende er: han lærte. Thi saaledes ere Menneskene ikke, at de ikke ville lære, de ville tvertimod gjerne lære, og især gjerne *have* lært Noget. Helst ville de *meget hurtigt* lære Alt, men skal det saa være, at der behøves Anstrængelse, saa ere de ogsaa villige til

nogen Anstrængelse. Dog naar det gjælder *langsomt* at lære *Lidet*, men rigtignok ogsaa tilgavns, da blive de allerede utaalmodige; og naar det varer længe, da blive de, som det hedder spydigt nok i Sproget, tilgavns utaalmodige. Men naar Lidelse skal være Læremesteren, være Underviisningen, da tabe de ganske Lærelysten, da mene de sig allerede kloge nok, og kloge nok til at indsee, at man ogsaa kan købe Viisdom for dyrt, fordi de ikke strax, ikke ved et forstandigt Overslag, kunne gennemtænke Lidelsen og forstaae dens Gavnlighed. Naar nemlig Lidelsen ikke er større, ikke alvorligere, ikke tungere, ikke vanskeligere, end at Forstanden strax kan begribe dens Gavnlighed: da er Lidelse ikke Underviisningen, da er det Underviisningen, der har sin Besværlighed, sin Lidelse, hvilket jo er noget ganske Andet. – Menneskene ville gjerne lære, og naar de høre tale om en stor Læremester, da ile de hen til ham, da ere de hurtigt tilskyndede til Lærevillighed, da ville de gjerne købe Underviisningen for Penge og for Beundring, ja de strides om at komme til, thi det smigrer jo Forfængeligheden at have lært af den Beundrede, ham, hvem de betale ved Hjælp af Penge og Beundring, medens de tillige gjøre ham i Penge og sig selv betalte ved at have lært – af den Beundrede. Men naar da Læremesteren ikke vil bedrage dem, hverken vil tage deres Penge eller deres Beundring, naar han kun veed een Sandhed, og kun vil vide een, som han langtfra selv har opfundet, i hvilken han kun selv er en Lærende: at et Menneske ved Lidelser, ved sig selv i Lidelser, ved Guds Hjælp af Lidelser, skal lære det Høieste, da blive de utaalmodige, næsten forbittede paa Læreren. Den samme Yngling, der kun vilde Eet, beundre Læreren, kun ønskede Eet, i Egenskab af første Tilhænger at forkynde den Beundredes Priis i Verden: han bliver forbittet, naar han hører, at Lidelser skal være Læremesteren, til hvilken Enhver bliver at henvise. Underligt er det: Ynglingen vilde saa gjerne beundrende trænge til Læremesteren og være bedragen; derimod vredes han over, at skulle kunne undvære Læremesteren og være i Sandheden, ved Hjælp af Lidelser. Underligt er det, at det meest attraaede Gode i Verden er Uafhængighed, og at der dog næsten Ingen er, som attraaer den eneste Vei, der i Sandhed fører dertil: Lidelser. – Menneskene ville gjerne lære Noget, lære Noget, hvorved de kunne blive til Noget, lære Noget, de kunne have Gavn af, eller lære Noget, hvorom den Vidende tør sige, at han ved at vide det veed Meget. Men naar det gjælder om at lære sig selv at kjende ved Hjælp af Lidelser, da tabe de Modet eller Fatteevnen, da see de let, mene de, at Udbyttet staaer i intet Forhold til Besværligheden. – Ak, man maa vel sige, at istedenfor at lære Noget, behøver ethvert Menneske først at lære, hvad der er Hovedsagen at lære. Og denne første, grundigste, alt Andet begrundende Underviisning, der netop er Lidelsernes, er den, som sidst eftertragtes.

»*Han lærte Lydighed af hvad han leed.*« Dersom Du, m. T., vil tænke Dig et ganske ringe Menneske; han lever paa et afsides Sted, hans Evner ere saare indskrænkede – ikke sandt, om ham vil Verden sige: hvad skulde han kunne lære? Og dog, dog er der Eet, han kan lære, han kan lære Lydighed; ja selv om han var endnu mere indskrænket end han er, dog, dog er der Eet han kan lære, han kan lære Lydighed. Men hvorfor er det vel saa tungt at lære Lydighed, uden fordi man først maa lære, at Lydighed i Sandhed er værd at lære, at Lydighed, langt fra at være, hvad man travlt mener, Tidsspilde, netop er det Eviges Vinding. Hvorfor er det saa vanskeligt at troe? »Fordi det er saa vanskeligt at lyde.« Og hvorfor er det saa vanskeligt at lære at lyde? Fordi man først maa lære, at det er evigt værd at lære. Al den Viden, der er i Pagt med Nysgjerrighed, med Videbegjerlighed, med naturlig Begavethed, med selvisk Lidenskab, al den Viden, om hvilken det naturlige Menneske strax forstaaer, at den er værd at lære, den er ogsaa i Grunden og væsentligen nem at lære, og dertil hører jo ogsaa først og sidst Nemme. Saaledes ere Menneskene villige nok, naar det gjælder om at lære til, men naar det gjælder at lære om ved Hjælp af Lidelser da bliver det saa tungt, da hjælper Nemmet heller ikke, men paa den anden Side er heller Ingen udelukket, om han end i nok saa høi Grad mangler Nemme. Det ringeste, det eenfoldigste, det meest forladte Menneske, ham, hvem alle Lærere opgive, ham har Himlen ingenlunde opgivet, han kan lære Lydighed fuldt saa vel som nogen Anden. Dette var det Første, at Du tænkte Dig, m. T., det ringeste Menneske; men tænk Dig nu, at Den, om hvem den hellige Skrift siger, han lærte Lydighed af hvad han leed, det var Ham, som var hos Faderen fra Evighed, det var Ham, som kom i Tidens Fylde, det var Ham, som fuldbrogede hvad Faderen havde begyndt, Ham, som fuldendte Skabelsen og omskabte Verdens Skikkelse. Og om Ham tales der i den hellige Skrift som om det ringeste Menneske, der tales Intet om hvo han var, om hvad han var, om hvad han formaaede, om hvad han udrettede, Intet om den hans Gjerning, der er høiere end al menneskelig Tanke, der siges blot: han lærte Lydighed af hvad han leed! Ak, Han, som vidste Alt, Han, hvis Tanke omfatter Alt, Han, som altsaa Intet behøvede at faae at vide, fordi hvad han ikke veed, slet ikke er til, om Ham siges der: han lærte Lydighed af hvad han leed.

Christus lærte Lydighed; thi vel var hans Villie fra Evighed i Overensstemmelse med Faderens, hans fri Beslutning Faderens Villie, men da han saa i Tidens Fylde kom, da lærte han Lydighed af hvad han leed; hvad han leed, da han kom til sine Egne, og de ikke kjendte ham, da han gik her i Tjenerens ringe Skikkelse og bar Guds evige Plan, medens hans Tale var som forgjæves; da han, den Eneste i hvem der er Frelse, var som til Overflod i Verden; da han Intet, Intet udrettede, da Ingen agtede paa ham, eller vel endnu tungere, da han var en Gjenstand for Nysgjerrighedens usle Leflen. O, selv da det Onde reiste sig mod ham i vildt Oprør, og rev ham, den Hellige, hen til Døden: ikke er det saaledes til at gyse ved, som da han var en Gjenstand for Nysgjerrighed, da Verdens Frelser Intet formaaede i den fortabte Verden uden blot at flokke Nysgjerrige, Ørkesløse omkring sig, saa Haandværkeren slap sit Arbeide for at see efter ham, og Kjøbmanden løb ud af sin Bod, og selv den Hastende med et nysgjerrigt Blik saae efter ham i Forbigaaende. Ikke Ediken har været en surere Drik for den Hellige, end Lediggængerens tankeløse Opmærksomhed og

Nysgjerrighedens væmmelige Deeltagelse, naar man er *Sandheden!* Ikke Syndens Formastelse mod den Hellige har været bitterere end at tages forfængeligt af Nysgjerrigheden! – Ja, han lærte Lydighed af hvad han leed; hvad han leed, da han, der eier Velsignelsen, var som til Forbandelse for hver, der kom ham nær, og for hver, som flyede ham, en Plage for Samtiden; som en Plage for de Faa, der elskede ham, at han maatte rive dem med ud i de forfærdeligste Afgjørelser, at han maatte for Moderen blive Sværdet, som gik igjennem hendes Hjerter, for Disciplene en korsfæstet Kjærlighed; en Plage for de Vaklende, der maaskee i Grunden, i et lønligt Ønskes Skjulthed, fattede Sandheden af hans Ord, men ikke vovede at slutte sig til ham, men derfor ogsaa beholdt en Braad i deres Sjæl, en Splid i deres Indre, et piinligt Mærke af at have været samtidig med Ham; en Plage for de Onde, at han ved sin Reenhed og Hellighed maatte gjøre deres Hjerters Tanker aabenbare, gjøre dem skyldigere end nogensinde. O, tunge Lidelse: for at være Verdens Frelser at maatte være Anstødsstenen! – Han lærte Lydighed af hvad han leed; hvad han leed, da han vel selv søgte, men jo ogsaa ligesom maatte søge det foragtede Selskab med Syndere og Toldere, da Ingen turde være bekendt at kjende ham, da Nysgjerrigheden betænkeligt rystede paa Hovedet, og indbildsk Kløgt spottende sagde: den Daare, og Medlidenheden ynkende trak paa Skulderen; da Stoltheden saae dømmende paa Ham, naar han kom, og Feighedens luskede til en Side; da enhver Anseet flyede Ham for ikke at mistænkes, da selv den Bedre gjorde sit Forhold til ham tvetydigt for ikke at tabe Alt for meget, da Den, der itide havde trukket sig tilbage, priste sig lykkelig, da Ingen meente at have Pligter mod ham, men meente Alt tilladt som Nødværge mod ham, da selv den elskede Discipel fornegtede ham. – Han lærte Lydighed af hvad han leed; hvad han leed, da Pilatus sagde: see hvilket Menneske! Det er ikke det vilde Oprør, ikke den forblindede rasende Mængde, der haanende raaber saaledes; nei, det er en Purpurklædt, et fornemt Menneske, der medlidende taler saaledes. Judas solgte Ham for tredive Secler, men Pilatus vilde sælge ham til endnu bedre Kjøb, gjøre ham til et stakkels Menneske, en ynkelig Gjenstand for en rasende Mængdes Medlidenhed.

Og saaledes var hele hans jordiske Liv den tungeste Lidelse, tung som intet Menneskes nogensinde kan være, tung som intet Menneske kan forestille sig den, tung som intet Sprog kan udtrykke det. Men netop derfor var Lidelsen jo ogsaa i høieste Forstand saaledes, at der kunde læres Lydighed af den. Thi naar Den, der er skyldig, lider, da er der ikke blot ingen Grund, hvad der da aldrig er, men end ikke en tilsyneladende Anledning til at tabe Troen paa Gud; saa lidet som der er nogen Fortjeneste, hvis han taalmodigt lider sin Straf. Naar derimod En lider uskyldigt, da er der Leilighed til at lære; Leilighed er der, men deraf følger ikke, at Lydigheden læres. Men Christus lærte *Lydighed* af hvad han leed. Han sagde: »er det muligt, Fader, da lad denne Kalk gaae fra mig, dog skee ikke min, men Din Villie.« At han sagde dette, er Lydighedens Første, og at han saa tømte den bittere Kalk, er Lydighedens Andet. Hvis han, uden at sige dette, havde tømt den bittere Kalk, da havde hans Lydighed ikke været fuldkommen. Til Lydigheden hører jo ogsaa, og først, det bedende Spørgsmaal og den spørgende Bøn: om det er Faderens Villie, om det ikke er muligt anderledes. Og saaledes var hans Liv Lydighed, Lydighed indtil Døden, indtil Døden paa Korset. Han, der var Sandheden, og Veien og Livet, Han, der Intet behøvede at lære, han lærte dog Eet: han lærte Lydighed. I saa nært Forhold staaer Lydighed til den evige Sandhed, at Den, der er Sandheden, lærer Lydigheden.

Dersom det nu var saaledes, at Lydigheden uden videre fulgte af Lidelsen, da var der dog vel Den, som havde Mod til at vælge Lidelse, og Den, som, naar Lidelsen kom til ham, havde Mod til at prise sig lykkelig. Ak, men saaledes er det ikke, saa nemt gaaer det ikke til med at lære. Lidelsen selv er, menneskeligt talt, den første Fare, men den anden Fare, den endnu forfærdeligere, er: hvis man ikke lærte Lydighed! Lidelsen er en farefuld Underviisning; thi lærer man ikke Lydighed, o, da er det forfærdeligt, som naar det stærkeste Lægemiddel slaar urigtigt an. I denne Fare behøver et Menneske Hjælp, han behøver Gud til Hjælp, ellers lærer han ikke Lydighed. Og lærer han ikke Lydighed, da kan han lære det Fordærveligste, lære feig Forsagthed, lære at udslukke Aanden, lære at sløve al ædel Fyrighed derinde, lære Trods og Fortvivlelse. Dog netop fordi Lidelsernes Underviisning er saaledes farefuld, derfor sige vi med Rette, at denne Skole danner for Evigheden; thi der er i ingen anden Skole den Fare, men da heller ikke Det at vinde: den høieste Fare og den høieste Vinding; men den høieste Vinding er det Evige.

Et Menneske kan lære saare Meget, uden at han egentligen kommer i Forhold til det Evige. Naar et Menneske nemlig lærende vender sig *ud efter*, da kan han faae saare Meget at vide, men tiltrods for al denne Viden kan han være og forblive sig selv en Gaade, et Ubekjendt. Som Vinden driver det mægtige Skib, men Vinden forstaaer sig ikke selv; som Floden driver Hjulet, men Floden forstaaer sig ikke selv: saaledes kan et Menneske udrette det Forbausende, omfatte en Mangfoldighed af Viden, uden dog at forstaae sig selv. Lidelsen derimod vender Mennesket *ind efter*. Lykkes dette, vil Mennesket ikke fortvivlet gjøre den Modstand, søge at drukne sig selv og at glemme den i Verdens Adspredelse, i forbausende Foretagende, i omfattende, ligegyldig Viden – lykkes det: da begynder Underviisningen derinde. Og som man ellers siger om Skolelivet, at det maa holdes fjernt fra Berøring med Verden, omgjerdet og forskandset, stille, afsides: saa gjælder dette med al Sandhed om denne Lidelsernes Skole, thi den er i det Indre, hvor Lidelsen underviser, hvor Gud er Høreren, hvor Lydighed er Prøven, som fordres. Vel kommer Lidelsen ofte udenfra, men det er først, naar Lidelsen er optagen i det Indre, at Underviisningen begynder. Der kan storme mange Lidelser ind paa et Menneske, og det kan ogsaa lykkes et Menneske ved at storme igjen, som det hedder, at bevare sig sund, det er det kan lykkes ham, at forhindre sig selv i at begynde paa Lidelsens Underviisning. Ogsaa verdslig Kløgt veed jo mange Lægemidler for Lidelser, men disse Lægemidler have alle den sørgelige Egenskab, at de frelse Legemet, men dræbe Sjelen; ogsaa verdslig Kløgt veed jo mange Opmuntringsmidler

for Lidende, men disse Opmuntringsmidler have alle den sørgelige Egenskab, at de styrke Legemet, men bedrøve Aanden; ogsaa verdslig Kløgt veed ved Lidelser at give fortvivlet Livslyst, men kun Inderlighed i Lidelser vinder det Evige.

Naar et Menneske lider, og vil lære af hvad han lider, *da faaer han bestandigt kun Noget at vide om sig selv og om sit Forhold til Gud, dette er Kjendet paa, at han dannes for Evigheden.* Ak, vel faaer et Menneske ved Lidelser meget at vide om Verden, hvor svigefuld og forrædersk den er, og meget andet Saadant, men al denne Viden er ikke Lidelsernes Underviisning. Nei, ligesom man taler om, at et Barn skal vænnes fra, naar det ikke længer faaer Lov at være som Eet med Moderen: saaledes skal et Menneske, i dybeste Forstand, ved Lidelser vænnes fra, vænnes fra Verden og hvad Verdens er, fra at elske og fra at forbittes paa den, for at lære for Evigheden. Derfor er Lidelsernes Skole en Afdøen, og en Afdøens stille Timer – i denne Skole er der altid stille i Timen; Opmærksomheden adspredes ikke ved de mange Læregjenstande, thi her læres kun det ene Fornødne; Opmærksomheden forstyrres ikke ved de Medlærende, thi her er den Lærende ene med Gud. Underviisningen er ikke tvivlsom i Forhold til Lærerens Duelighed, thi Gud er Læreren. Der læres kun Eet: Lydighed. Uden Lidelser kan man ikke lære Lydighed, thi Lidelsen er jo netop Betyggelsen for, at Hengivenheden ikke er Selvraadigheden; men Den, der lærer Lydighed, lærer Alt. Ellers sig vi, at man maa lære at lyde for at lære at herske, og dette er ogsaa sandt, men dog lærer man noget endnu Herligere ved at lære Lydighed i Lidelsernes Skole: at lade Gud herske, at lade Gud raade. Men hvad er al evig Sandhed vel Andet end denne: at Gud raader; og hvad er Lydighed Andet end: at lade Gud raade; og hvilken anden Forbindelse og Overeenskomst er vel mulig mellem det Timelige og det Evige end: at Gud raader og at lade Gud raade! Og hvor læres vel dette uden i Lidelsernes Skole, da naar Barnet vænnes fra og Selvraadigheden uddøer, og den Lidende først tungt lærer, at det dog er Gud, som raader, indtil han i glad Lydighed lærer, at lade Gud raade! Alt, hvad et Menneske veed om det Evige, er hovedsageligen indbefattet i Dette: det er Gud, som raader; thi hvad et Menneske mere faaer at vide angaaer jo, *hvorledes* Gud har raadet, eller raader, eller vil raade. Men denne evige Sandhed udtrykkes i Lydighedens Sprog saaledes: at lade Gud raade. Det er Eet og det Samme, kun at der i Lydigheden høres det ydmyge, Hengivelsens bekræftende, tillidsfulde Ja. Er Guds frygt Viisdoms Begyndelse, saa er det at lære Lydighed Viisdoms Fuldkommelse, det er at forfremmes i Viisdom ved at dannes for det Evige. Ja, dersom Du nogensinde, optugtet ved Lidelser, har underkastet Dig i fuldkommen, i ubetinget Lydighed: da har Du ogsaa fornummet det Evige nærværende i Dig, fundet det Eviges Ro og Hvile. Thi hvor det Evige er, der er der Ro; men der er Uro, hvor det Evige ikke er. Der er Uro i Verden, men fremfor Alt er der Uro i et Menneskes Sjel, naar det Evige ikke er i den, og han kun »mættes med Uro«. Men vil Adspredelser, under Skin af at forjage denne Uro, forøge den: saa vil Lidelser, under Skin af at forøge den, forjage den. Lidelsernes strænge Alvor er først som en Tugtelse der forøger Uroen, men vil den Lidende lære, da dannes han netop for det Evige.

Thi at finde Hvile det er at dannes for det Evige. Hovedsageligen er der kun Eet, hvori der er Hvile at finde: at lade Gud raade i Alt; hvad et Menneske mere faaer at vide, det angaaer, *hvorledes* Gud har villet raade. At der er en Forsoning for den Sønderknusede, deri er der Hvile, men han kan ikke finde Hvile i denne evige Tanke, dersom han ikke først hviler i Lydighedens: at Gud skal raade i Alt, thi Forsoningen er jo netop Guds Raad til Menneskets Frelse. At der er gjort Fyldest for Skylden, deri er der Hvile for den Angrende, men han kan ikke finde Hvile i denne evige Tanke, dersom han ikke først hviler i den: at lade Gud raade i Alt, thi Fyldestgjørelsen er jo netop Guds Raad fra Evighed. At Gud vil tage Dig til Naade, deri er der Hvile, men Du kan ikke finde Hvile i denne evige Tanke, hvis Du ikke hviler i den: at Gud skal raade i Alt. Ellers blev jo Guds Naade Din Fortjeneste, istedenfor, at det er Gud, som giver baade at ville og at udrette, giver Væxten og giver Fuldkommelsen, hvad al Din egne Stræben ikke formaaer: den lægger ingen Alen til Din Væxt, ikke en Tomme; hvad al Din egne Selvbekymring ikke formaaer: den bedrøver kun Aanden og sinker Væxten. Men Troen og Troens Lydighed i Lidelser elsker Væxten op, fordi al Troens Arbeiden gaaer ud paa at skaffe det Egne, det Selviske bort, for at Gud ret kan komme til og for da at lade ham raade i Alt. Jo mere der lides, naar der tillige læres af Lidelsen, jo mere tages alt det Selviske bort, det udryddes, og Lydigheden træder isteden som den modtagelige Jordbund, hvor det Evige kan slaae Rødder. Du kan ikke tage det Evige, Du kan kun tilegne Dig det; men Du kan ikke tilegne Dig hvad der er Dit Eget, kun hvad der er en Andens; og dette kan Du atter ikke paa tilladelig Maade tilegne Dig, hvis han ikke vil give Dig det; vil han derimod give Dig det, da er Tilegnelsen Inderliggjørelsen; men i Forhold til Gud og det Evige er Tilegnelsen Lydighed, og i Lydigheden er der Hvile. Der er Hvile i det Evige, dette er den evige Sandhed, men det Evige kan kun hvile i Lydigheden, dette er den evige Sandhed for Dig.

Saasart Uroen derfor kommer, saa er det fordi Du ikke vil lyde; men til at lyde vil Lidelsen hjælpe Dig. Naar derfor Lidelsen er der, men ogsaa Lydigheden i Lidelsen, da dannes Du for Evigheden; da er der ingen utaalmodig Higen i Din Sjel, ingen Uro, ikke Syndens ei heller Sorgens. Som Cheruben med sit luende Glavind stod for at hindre Adam i at vende tilbage til Paradiis: saaledes er Lidelsen den frelsende Engel, der vil hindre Dig fra at slippe ud igjen i Verden; Lidelsen er Skolen, som dog tillige vil holde Dig i Skolen, at Du ret maa dannes for Evigheden. Og som en af de gamle Profeter har sagt, at Afgudsdyrkeren bærer sin Gud, men den sande Gud bærer sine Troende, saaledes er Lydighedens: at lade Gud raade i Alt, netop den sande Kundskab om den eneste sande Gud, men hvad er vel det, at dannes for Evigheden Andet! Medens Afgudsdyrkeren, hans Afgud være nu hvilkensomhelst, i Ulydighed, i Selvraadighed slæber sig ihjel ved at ville bære sin Gud: saa bæres Den, der lærte Lydighed af hvad han leed, let af Gud, let, saa let, som kun

Den er, der dannes for Evigheden.

Lidelseernes Skole danner for Evigheden. Vi tale ellers paa en anden Maade om Skoledannelsen, vi sige een Skole danner for Videnskaben, en anden for Kunst, en tredie for en bestemt Livsstilling og saaledes fremdeles, og vi sige dermed, at Skolen har sin Tid, men at der saa igjen kommer en Tid, da man skal have Gavn af hvad man lærte i Skolen. Men naar nu Lidelseernes Skole trækker i Langdrag for den Lidende, da sukker han maaskee: denne Skolegang faaer jo aldrig Ende; og han mener vel, at i dette Suk er indeholdt den tungeste Lidelse.

Men forholder dette sig nu virkeligen saa? De Kyndige antage jo, at Længden af Væxtens Tid staaer i ligefremt Forhold til Skabningens Ædelhed. De laveste Arter af Dyr fødes i et Nu og døde næsten i samme Nu; de lavere Dyr voxer meget hurtigt. Mennesket voxer blandt alle Skabninger langsomst, og deraf bevise de Kyndige ligefrem, at han er den ædlest Skabning. Og saaledes tale vi jo ogsaa om Skoledannelsen. Den, som kun er bestemt til at tjene i en ringe Stilling, han gaaer kort i Skole; men Den, der bestemmes for noget Høiere, han maa gaae længe i Skole. Altsaa Skoletidens Længde staaer i et ligefremt Forhold til Betydningen af Det, man skal vorde. Dersom da Lidelseernes Skole varer hele Livet igjennem, saa beviser dette jo netop, at denne Skole maa danne for det Høieste, ja, at den er den eneste, som danner for Evigheden, thi ingen anden Skolegang varer saa længe. Vistnok, dersom en timelig Viisdom vilde mene, at man hele Livet skulde gaae i Skole hos den, da vilde den Lærende med Rette blive utaalmodig og sige: naar skal jeg da have Gavn af hvad jeg har lært i denne Skole! Kun Evigheden kan forsvare for sig selv og for den Lærende, at gjøre ham hele Livet til en Skolegang. Men skal Evigheden holde Skole, saa maa det jo ogsaa blive den fornemste Skole, men den fornemste er just den, som varer længst. Som da ellers en Lærer siger til den lærende Yngling, der før Tiden finder Skolegangen for lang: bliv nu blot ikke utaalmodig, der ligger jo et langt Liv for Dig, – saaledes siger Evigheden med mere Føie og mere Tilforladelighed til den Lidende: »bliv nu blot ikke utaalmodig, der er jo Tid nok, der er jo Evigheden.« Og naar Evigheden taler, da er der ikke Svig i dens Mund som i Læreren velmeente Tale, thi hvor kan Læreren indestaae for den lange Tid, der skal ligge for Ynglingen. Men Evigheden maa dog vel vide, at den er, og naar den er, saa er der jo Tid nok.

Den længste Skole danner for det Høieste; den Skole, der varer lige saa længe som Tiden, kan kun danne for Evigheden; Skolen for Livet viser sit Udbytte i Tiden, men Lidelseernes Livs-Skole danner for Evigheden. Den danner for Evigheden; det kjendes ogsaa derpaa, at medens man ellers bliver ældre ved at gaae i Skole, og det er netop det man skal, saa bliver man yngre i Evighedens Skole, og det er netop det man skal. Det evige Liv er Foryngelse. Skulde der saa ikke blive Tid nok for den Lærende til at have Gavn og Glæde af hvad han lærte? Thi hvad er det, der frembringer Utaalmodighed i Forhold til den alt for lange Skolegang, uden dette, at man hvert Aar bliver ældre, og derfor med Føie frygter, at Skoletiden skal vare for længe. Men naar man hvert Aar bliver yngre! Kan der gives nogen mere beroligende Tanke; den er jo mægtig at gjøre den længste Skoletid til den korteste! Thi naar den korteste Skoletid kun har varet eet Aar, saa er jo dog den Lærende bleven eet Aar ældre; men naar den længste Skoletid har varet 70 Aar, og den Lærende hvert Aar er bleven yngre: saa er denne Skoletid jo aabenbart endnu kortere end den korteste.

Dette er vistnok en saare skjøn, en livsalig, en opbyggelig Tanke, at det evige Liv er Foryngelse. Dog vil jeg ikke videre udføre den, thi den er i mine Tanker saa skjøn, at den næsten er farlig, og saare let kan vorde en Skuffelse, idet den, netop naar den viser sig i al sin Skjønhed for et Menneske, istedenfor at give ham Fart til at stræbe, bedaarer Indbildningskraften, som skete Foryngelsen ved et Trylleslag, som behøvede Foryngelsen ikke i en anden Forstand lang Tid. Sandeligen, et Menneske maa have lært saare meget og lært saare grundigt i Lidelseernes Skole, inden han ret til sin Opbyggelse tør omgaaes en saa ophøiet Tanke. Gjælder det ellers, at man maa krybe, inden man kan gaae, saa gjælder det her, man maa gaae, inden man begynder at flyve – og denne Tanke har jo Evighedens høie Flugt. Derfor vælger jeg altid hellere at tale om det Ringere, om Begynderens langsomme og besværlige Gang, thi denne Tale kan ikke bedrage Nogen; og paa den anden Side, Den, der er kommen saa vidt, at han til sand Opbyggelse og Fremgang vederqvæges ved Foryngelsens Tanke, han behøver intet andet Menneskes Tale, mindst min, tvertimod har jeg jo Behov at lære af ham.

Men om jeg nu end ikke selv vil tale herover, saa vil jeg dog til Slutning, for ganske at indfrie denne Tales Opgave: det *Glædelige* i, at Lidelseernes Skole danner for Evigheden, minde om, hvad en af Kirkens ældste Lærere, en af de apostoliske Fædre, har saa skjønt fremstillet. Han fortæller i den Deel af hans Skrift, som kaldes »Synerne«, hvorledes Gud benaadede ham med trende Syner. Disse havde foruden deres betydningsfulde Indhold tillige den Mærkelighed, at Den, som viste ham dem og forklarede dem, var første Gang en meget gammel Kone, anden Gang var hun yngre og gladere at see til, men havde dog endnu den gamle Kones Haar og rynkede Hud; men tredie Gang var hun ung, glad, dog alvorlig som Evighedens Ungdom er. Han forklarer nu selv dette nøiere, men føier blandt Andet ogsaa til: »De, som oprigtigt gjøre Bod, skulle blive yngre.« Saaledes holder han igjen mod den mægtige Tanke, at den ikke skal vorde et høitflyvende Blendværk, saa den Lærende ikke blot ikke bliver yngre, men hvad der er endnu værre end at blive ældre: bliver bedragen. Og saaledes holder ogsaa denne Tale igjen: thi det er kun Lidelseernes Skole, der danner for Evigheden. Skal da noget Saadant forundes et Menneske, da maa det vederfares ham i

Lidelsernes Skole.

Dog derfor bliver jo det Glædelige ligefuldt, det bliver tilsidst som det her bliver det Sidste: at ingen Skole varer saa længe som Lidelsernes, og at derfor ingen uden den danner for Evigheden, og at det i Evighedens Skole kan vorde saa, at den Lærende forynges. Ikke Kundskab, ikke Viden, nei Intet uden Lidelse, naar man lærer Lydighed af den, danner for Evigheden, saa sandt som Den, der var og er Sandheden, Den, der vidste Alt, dog lærte Eet, men heller intet Andet, lærte Lydighed af hvad han leed. Var det Mennesket muligt at lære Lydighed mod Gud uden af Lidelser, da havde Christus, som Menneske, ikke behøvet at lære den af Lidelser. Menneskelig Lydighed var det han lærte af Lidelser, thi hans Villies evige Overeensstemmelse med Faderens er jo ikke Lydighed. Lydigheden hører med til hans Fornedrelse, som det hedder: han fornedrede sig selv, og blev lydig; men denne hans Fornedrelse er jo det at være Menneske: altsaa gjælder det for Mennesket i Forhold til Gud, at Lydighed kun læres af Lidelser; gjælder det for den Rene, hvor meget mere da for det syndige Menneske! Kun Lidelse danner for Evigheden; thi Evigheden er i Troen, men Troen er i Lydigheden, men Lydigheden er i Lidelsen. Lydigheden er ikke udenfor Lidelsen, Troen ikke udenfor Lydigheden, Evigheden ikke uden for Troen. I Lidelsen er Lydigheden Lydighed, i Lydigheden er Troen Troen, i Troen er Evigheden Evigheden.

IV

Naar vi høre et skjønt, et opbyggeligt, et gribende, et sandt Udsagn, da erkyndige vi os gjerne tillige om, hvo der har sagt det, ved hvilken Leilighed, under hvilke Forhold, det er, vi erkyndige os om, hvorvidt det sande Udsagn ogsaa har været Sandhed i den Talende, hvad vi ret inderligt ønske baade for hans og for vor Skyld. Thi et prunkende Udsagn uden Sandhed, det er jo »som et Træ, der bærer Frugt med unyttig Deilighed« (Viisd. 10, 7.); og et sandt Udsagn, der ikke har Sandhed i den Talende, er dog mistrøstende som en Velsignelse, der forbander den Velsignende. Men et sandt Ord, der har Sandhed i den Talende, er i skjønneste Forstand et godt Ord paa sit rette Sted, er som et Guldæble i en Sølv-Skaal. Det er, som havde Udsagnet meest Værd, derfor sammenlignes det med et Guld-Æble, medens den Talende kun er det kostelige Kar af prøvet Sølv, hvori det Sande er ægte indfattet i Sandhed. Udsagnet har ogsaa paa en Maade meest Værd, det gaaer ud i Verden og tages tilfølgende af Andre, som altsaa ikke have sagt det, men kun gjort derefter. Dog, hver Gang Udsagnet sandes, da mindes fromt hiin dets ædle første Indfatning. Naar saaledes en Konge taler om jordisk Riigdom og Magt og Vælde: at det er idel Forfængelighed – da glædes vi ved, at den Talende just er en Konge, thi han maa jo have ret havt Leilighed til at gjøre Erfaring, han er ikke som Den, hvem alt Sligt paa Afstand blænder i Ønskets Higen, han har seet det ganske nærved. Naar Den, der eiede saa saare Meget, ja ligesom Alt, men ogsaa kun ligesom for ret at føle det, da han tabte Alt, naar han siger: Herrens Navn være lovet – da beroliges og glædes vi, thi han var jo den Forsøgte. Saaledes opbevares nu mangt et herligt Udsagn, og mindes mangen Talende, men blandt disse er der ogsaa en Røver. Og dette kan ikke forstyrre os, tvertimod ville vi i en anden Forstand savne en Saadan, hvis han ikke var; thi i Sandhedens Verden er der ingen Forskjel paa en Konge og paa en Røver, der spørges kun, om det er Sandhed hvad han har sagt og om det var Sandhed i ham.

Der blev efter de hellige Evangelisters Fortælling tvende Røvere korsfæstede med den Herre Jesum. Og Røverens Ord er talt fra Korset i Dødens Øieblik – sandelig, Leiligheden er en saadan, at den vel maa betrygge for Ordets Sandhed i ham; thi hvis Tale er vel mere inderlig end en Døendes, naar han samler sin Sjel i eet eneste Ord! Ikke er den i Forfængeligheden trættede Konges vise Udsagn mere værd at agte paa, end en bodfærdig Røvers ydmyge Ord i Dødsøieblikket. Der var tvende Røvere, men kun den Ene er bleven mindet, ham, hvem Enhver kjender, naar vi sige: Røverens Ord paa Korset. Hvilken af Røverne det var, er ikke angivet, hverken ved Navn eller nogen anden Bestemmelse, om det saaledes var ham, der hang ved den høire Side eller ved den venstre. Dette er jo ogsaa aldeles ligegyldigt, om det end kan barnligt tilfredsstille en uskyldig Videbegjerlighed at antage, at det var ham ved den høire Side; thi det er jo til Dem paa den høire Side, der engang skal siges: kommer hid, I, min Faders Velsignede og arver det Rige, som Eder var beredt før Verdens Grundvold blev lagt – og til denne Røver blev der jo sagt af den Samme, der skal sige hine Ord, der blev sagt: endnu idag skal Du være med mig i Paradiis. Den anden Røver spottede indtil det Sidste, forhærdede sig endnu paa Korset – han hang vel ved den venstre Side.

Evangelisten Lucas har opbevaret Røverens Ord paa Korset. Luc. 23, 41.

»Vi faae Det vore Gjæringer have forskyldt, men denne handlede intet Uskikkeligt.«

Dette Ord ville vi denne Gang gjøre til Gjenstand for vor Betragtning, idet vi betænke:

Det Glædelige i, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig.

Skyldig? – Ikke-Skyldig? Dette er Rettergangens alvorlige Spørgsmaal; det samme Spørgsmaal er Selvbekymringens endnu alvorligere, thi trænger Øvrigheden end ind i Husets skjulteste Afkrog for at gribe den Skyldige, Selvbekymringen trænger dybere ind efter Skylden end nogen Dommer, ind i Hjertets skjulteste Afkrog, hvor kun Gud er Dommeren.

Saa længe nu Dommen er en menneskelig, og Forholdet er mellem Menneske og Menneske, da ere vi jo Alle enige om, at det at være uskyldig er det eneste Ønskelige, at Uskyldigheden er den faste Borg, som ingen menneskelig Uret og Miskjendelse kan indtage eller sløife, at Uskyldigheden er den Reenhed, som end ikke Voldtægt kan krænke, den Usaarlighed, som end ikke Døden kan saare dødeligt. Og dog forholder det sig ikke ganske saa, og forholder sig egentligen kun saa, saa længe Forholdets væsentlige Spænding er et Forhold mellem To; thi netop i Kjærlighedens inderste og ømmeste Forhold mellem Menneske og Menneske kan Kjærlighedens høieste Ønske være at have Uret, ja at være den Skyldige. Vi tale menneskeligt om ulykkelig Kjærlighed som den tungeste Lidelse, men af ulykkelig Kjærlighed er denne igjen den tungeste, den meest martrende, naar Kjærlighedens Gjenstand er en saadan, at den væsentligen ikke kan elskes, hvad dog den Elskende af sit inderste Hjerte ønsker som det Eneste. Dersom nemlig Kjærlighedens Gjenstand væsentligen dog kan være Gjenstanden, men kun Besiddelsen negtes, da er den ulykkelige Kjærlighed mindre ulykkelig, mindre martrende; da er Besiddelsen vel negtet, men Gjenstanden er ikke tabt, denne eier tvertimod al den væsentlige Fuldkommenhed, der lykosaligt tilfredsstiller Kjærlighedens Fordring. Thi der er en Fordring; skjult i al Kjærlighed er der, ikke selvsk men dybt og evigt grundende, indeholdt en Fordring, hvilken er selve Kjærlighedens Væren. Vi ville tænke os en saadan ulykkelig elskende Pige og hendes Lidelse. Ikke sandt, hun vilde sige: »det, om jeg har Ret eller Uret, det er en Ubetydelighed, derfor kan jeg godt leve, thi har jeg Uret, da vil han let tilgive mig; men hvis han har Uret, hvis han er skyldig, hvis han er en Saadan, at han ikke kan elskes, da er det min Død, da har jeg tabt Alt. Jeg har kun een eneste Gjenstand for min Kjærlighed, det er ham, ene ham i den ganske Verden, ak og han kan ikke blive Gjenstand for Kjærlighed; o, det er ingen udvortes Hindring, thi da var han dog den Elskede, og jeg mindre ulykkelig, men det er i hans Væsens Inderste, der er en Hindring, eller Hindringen er, at hans Væsen mangler Hjertets Inderste, og jeg er den Ulykkeligste«. Altsaa hun ønsker hellere end gjerne selv at have Uret, ja at være den Skyldige, naar blot den Elskede maatte have Ret. Hvad betyder dette? Det betyder, at denne Pige i Sandhed elsker; hun strider ikke, end ikke om Ret og Uret, saa er der dog To, nei hun er i Sandhed bleven Eet med sin Gjenstand, og derfor føler hun først Tabet af ham, naar han tabtes væsentligen – ved at være bleven uvæsentlig eller væsentlig en Anden, ikke naar han tabtes tilfældigen – ved at blive en Andens. Naar blot han havde Ret, naar hun var skyldig, da mener hun sin Elskov frelst; men naar han havde Uret, da mener hun sin Elskov rædsom tabt. Og saaledes er det jo ogsaa i Sandhed, thi ikke Den er væsentligen tabt, der er det Fuldkomne, men er det for en Anden end mig, ham kan jeg jo ligefuldt blive ved at elske; men Den er væsentligen tabt, hvis Væsentlighed er tabt.

Men naar nu et Menneske forholder sig til Gud, og Spørgsmaalet der er om at have Ret eller Uret: mon dog vel egentligen noget Menneske nogensinde har formaaet endog blot at tænke denne Rædsel, at der i Forholdet til Gud kunde være Tale om ulykkelig Kjærlighed, grundet i, at Gud ikke kunde blive dens Gjenstand! Thi ikke fordi Gud gjennem 70 Aar fører et Menneskes Liv, om saa var, tungere end nogensinde noget Menneskes, fører ham saaledes, at han Intet, Intet fatter af denne mørke Tale: ikke derfor er Gud hverken tabt eller tabt for ham. Men dersom der hændte det Mindste, der kunde, eller endog blot kunde antage Skin af at kunne bevise, at Gud ikke var Kjærlighed: ja, da var Alt tabt, da var Gud tabt, thi er Gud ikke Kjærlighed og er han ikke Kjærlighed i Alt, da er Gud slet ikke til. O, m. T., dersom Du har oplevet et Menneskelivs tungeste Øieblik, da det sortnede ganske for Din Sjæl, som var der ingen Kjærlighed i Himlen, eller som var den, der er i Himlen, dog ikke ret Kjærlighed, da det var Dig, som var der et Valg Du skulde gjøre, det rædsomme Valg mellem: at have Uret og vinde Gud, eller mellem: at have Ret og tabe Gud – ikke sandt, da har Du fundet Himlens Salighed i at vælge det Første, eller rettere i, at det dog ikke var et Valg, at det tvertimod var Himlens evige Fordring til Dig, dens Fordring paa Din Sjæl, at ingen, ingen Tvivl maatte være om, at Gud var Kjærlighed! Ak, medens vel Mange holde den Tanke ubestemt hen, om dog Gud virkelig er Kjærlighed, da var det sandeligen bedre, om de bragte Kjærligheden i dem til at flamme blot ved Tanken om den Rædsel, at Gud ikke var Kjærlighed; bragte Kjærligheden til at flamme, thi er Gud Kjærlighed, da er han ogsaa Kjærlighed i Alt, Kjærlighed i det Du kan forstaae, og Kjærlighed i det Du ikke kan forstaae, Kjærlighed i den mørke Tale, som varer en Dag, og i den mørke Tale, som varer 70 Aar. Ak, medens Mange

kalde sig Christne og dog maaskee leve som paa det Uvisse i Henseende til om Gud dog virkeligen er Kjærlighed, da var det sandeligen bedre, at de bragte Kjærligheden til at flamme blot ved Tanken om Hedenskabets Rædsel: at Den, som holder Alts Skjebne og alle Dine Skjebner i sin Haand, at han er tvetydig, at hans Kjærlighed ikke er en faderlig Favn men en fangende Snare, at hans forborgne Væsen ikke er evig Klarhed men Skjulthed, at hans Væsens dybeste Grund ikke er Kjærlighed men Underfundighed, som man ikke kan forstaae. Thi dette fordres jo ikke, at man skulde kunne forstaae Guds Kjærligheds Raad, men vel, at man skal kunne troe og troende forstaae, at han er Kjærlighed. Det er ikke rædsomt, at Du ikke skulde kunne forstaae Guds Raad, dersom han dog er evig Kjærlighed; men det er rædsomt, hvis Du ikke kunde forstaae dem, fordi han er Underfundighed.

Dersom det derimod, efter Talens Antagelse, er saa, at et Menneske i Forhold til Gud ikke blot altid har Uret, men altid er skyldig, og altsaa ogsaa, naar han lider, lider skyldig: da kan ingen Tvivl i Dig (hvis Du ikke selv vil synde paa ny) og ingen Begivenhed uden for Dig (hvis Du ikke selv vil synde paa ny ved at tage Forargelse) fortrænge det Glædelige.

Det Glædelige er: at det nu, og i ethvert Øieblik, og i ethvert tilkommende Øieblik evigt er saa, at der Intet er hændt eller nogensinde kan hænde, var det saa end den sygeligste Indbildnings sørgeligst opfundne Rædsel, der blev til Virkelighed, Intet, som kan rokke ved den Tro, at Gud er Kjærlighed; og det Glædelige er, at vil et Menneske ikke forstaae dette med det Gode, saa skal dog Skyldigheden hjælpe ham til at forstaae det. *Naar Mennesket i Forhold til Gud altid lider skyldig, saa er det jo i ethvert Øieblik, hvad der saa end skeer, betrygget, at Gud er Kjærlighed; eller rettere, saa er det i ethvert Øieblik forhindret at komme ind i den Tvivl, fordi Bevidstheden om Skylden drager Opmærksomheden paa sig.*

De fleste Mennesker have vistnok en Forestilling, stundom en levende Forestilling, i enkelte Øieblkke en inderlig Følelse af, at Gud er Kjærlighed; og dog er der maaskee Mange, der leve saaledes, at det dunkelt er dem som, hvis denne eller hiin Rædsel, for hvilken de især grue, kom over dem, de da maatte opgive Troen, slippe Gud, tabe ham. Men er dog vel Noget uforsvarligere end at leve saaledes hen: at afmatte den høieste Lidenskab i en Halvdøs mellem Tvivl og Tillid, saa man aldrig faaer den lumske Fjende under Øine, der dog blodsuger det Inderste, saa man aldrig kommer til at gyse over denne Tilstand, menende, at man ikke er en Fortvivlet – fordi man er slumret ind i Fortvivlelsen! Ak, Gud er jo ikke Den, som taber Noget derved; men han den Sovende, han, der sandeligen synder ved at sove, han taber Alt, taber Det, uden hvilket Livet egentligen er Intet. Thi, som der i Skriften tales om at lide Skibbrud paa Troen, saaledes maa man vel sige om Den, der opgav Troen paa Guds Kjærlighed, at han leed Skibbrud paa Evighedens Livslyst. Hvad er der saa mere at leve for! Lad det kun storme – saa længe dog Skibet holder sammen: det er tungt; lad der komme Magsveir og Medbør: det er glædeligt; men har Skibet en Grundskade, hvad hjælper og hvad skader saa alt Andet; skille Plankerne sig fra hinanden, hvad er der saa mere at vente! Men det Menneske, der opgav Gud, der meente, at noget Saadant var hændt eller kunde hænde som maatte forstyrre Troen paa Guds Kjærlighed: han tog jo netop Skade paa den dybeste Sammenføining i et Menneske. Om der er noget Spiger, der i Særdeleshed kan siges at holde Skibets Bygning sammen, veed jeg ikke, men det veed jeg, at denne Tro er den guddommelige Sammenføining i et Menneske, der, naar den holder, gjør ham til den stolteste Seiler, men, naar den løses, gjør ham til et Vrag, og derved hele Livets Indhold til Tant og ussel Forfængelighed.

Dersom det nu skulde være muligt, at et Menneske kunde have endog blot Skin af Ret i at opgive Troen paa at Gud er Kjærlighed, da maatte han først ubetinget være reen og være aldeles uden Skyld, ikke blot, menneskeligt talt, i Dette eller Hiint, men aldeles uden Skyld ligeoverfor Gud; thi kun ved denne Forudsætning kan Tvivlen vinde Fodfæste, uden den er Tvivlen ikke blot berøvet Tilhold, ikke blot bygget paa Sand, men bygget paa en Afgrund. Og dernæst maatte Det hænde, som ikke lod sig forene med Forestillingen om at Gud er Kjærlighed. Men denne Rædsel vilde intet Menneske kunne udholde; den er kun eengang udholdt af Ham, der var den Hellige, af Ham, der for Gud var uden Skyld. Og derfor er det, at vi altid skulle tale med Frygt og Bæven og helst med Tilbedelsens Taushed om Christi Lidelse, fordi den menneskelige Tanke saa lidet som det menneskelige Sprog mægter at fremstille eller tydeligt at ane denne Rædsels Dyb; derfor er det man skal tale med Ydmyghedens Forsigtighed eller ydmygt tie om hvorledes Christus leed, at man ikke skal ledes i Fristelse af den ugudelige Tørst efter at udforske Guds Hemmeligheder, hvilken selv Hedenskabets Forestilling straffede med en evigt brændende Tørst; derfor er det man især skal vogte sig i disse Tider, da man paa saa mange Maader vil ængste Livet af Troen, som var det at troe det at begribe, som kunde man ikke troe frimodigt og troe til Salighed, fordi man ikke – frækt kan begribe. Kun Christus var for Gud uden Skyld, og netop derfor maatte han lide den overmenneskelige Lidelse, maatte føres til Grændsen af ligesom med Rette at mistrøstes, om Gud ogsaa var Kjærlighed, da han raabte: min Gud, min Gud hvi haver Du forladt mig. Men anderledes med Røveren, om hvem vi tale. Medens da Verdens Frelser sukker: min Gud, min Gud, hvi haver Du forladt mig, Ord, som vor Kirkes største Prædiker, men ogsaa dens meest rettroende Mand, Ord, som Luther netop paa Grund af hans Rettroenhed neppe vovede sig til at prædike over: saa prædiker Røveren ved Frelserens Side, som en ret Prædiker, først og fremmest sig selv til Opbyggelse over den gudfrygtige Tanke: jeg lider skyldig. Medens Rædselens Dyb i Christi Lidelse ikke kan blive Gjenstand for Prædiken, saa er Røverens Thema ret egentligen Prædikenens.

Thi vel høres der under Navn af Prædiken mangt et vandet og usmageligt Ord om Guds Kjærlighed: men denne bodfærdige Tale om Synden og Skylden er dog den eneste rette Indgang, paa hvilken nok Guds Kjærlighed bliver Udgangen. Ja, den bodfærdige Røver, han prædiker; er hiin Konge kaldet en Prædiker, da meget mere den bodfærdige Røver. Han er den rette Bodsprædikant; thi vel er den Kamelhaarskjortel en snæver Paaklædning, men at være korsfæstet er dog en endnu mere tvungen Holdning; og vel er det at boe i en Ørk en ringe Ansættelse i Livet, men at være korsfæstet er dog den tungeste Livsstilling; og det at sige: omvender *Eder* er dog ikke saa ypperlig en Bodsprædiken, som at sige: *jeg lider skyldig*; og det »at sige om sig selv«: »jeg er en Prophet« dog ikke saa opvækkende, som at sige: jeg er en Synder, der lider skyldig. Røveren prædiker for sig selv, og for den anden Røver og for alle Tilstedeværende og siger: »I ere alle Syndere, kun Han, som hænger imellem os, han er for Gud uden Skyld, han lider uskyldig.« »Thi«, siger denne ophøiede Bodsprædikant, »i Verden er det rigtignok ellers Skik, at een Røver gaaer mellem to saakaldte Retfærdige, men denne Skik og denne Retfærdighed er Indbildning; her sees jo Sandheden: at den eneste Retfærdige, den eneste, han bliver korsfæstet mellem to Røvere. See, derfor siger Skriften: »Han blev regnet mellem Overtrædere« – dog ikke fordi vi To ere Røvere, og menneskeligt talt Syndere fremfor Andre, nei tag mig ned, hæng hvilkensomhelst af alle de Tilstedeværende i mit Sted, han, den Hellige, er dog, som Medkorsfæstet med ham, regnet blandt Overtrædere; ja, saasomt han, den Hellige, skal regnes til Slægten, er han regnet blandt Overtrædere. Eller mon noget Menneske, ja var han end en, menneskelig talt, uskyldigt Forfulgt, en uskyldigt Dømt, en uskyldigt Korsfæstet, mon han ved den her Korsfæstedes Side turde sige: jeg lider uskyldig!« Dette er en christelig Bodsprædiken, som minder selv Martyren om, at han *for Gud* lider skyldig; det er en christelig Bodsprædiken, thi den jødiske hviler dog i den Forestilling, at der ere hellige Mænd, som skulle prædike Bod, at man ved at stræbe kunde blive hellig nok til at være Bodsprædikant. I Christendommen derimod prædiker en *virkelig* Synder Bod, og selv de, menneskeligt talt, hellige Mænd, maae finde sig i, at en virkelig Synder er Bodsprædikanten, som ikke siger: vee Eder, naar han begynder, men siger: Gud være mig arme Synder naadig, jeg lider skyldig.

Og dog, den bodfærdige Røver er ingen Bodsprædikant, hans Prædiken ingen Bodsprædiken; var det saa, da havde den jo heller ikke Noget at gjøre med nærværende Tales Gjenstand: det Glædelige i, at i Forhold til Gud lider et Menneske altid skyldig. Men herom er det just, at Røveren prædiker sig selv til Trøst og Lindring. Dette er det Opbyggelige, det Lærerige ved denne Røver, at han i den forsmædeligste Døds Øieblik dog har Dybde og Ydmyghed nok til at fatte det som en Lindring, at lide skyldig, i Sammenligning med Dødens Smerte, som den lides paa det Kors, der staaer i Midten. Den bodfærdige Røver finder i Sammenligning med denne Lidelse Lindring og Trøst i den Tanke, at han lider skyldig, og hvorfor, fordi Lidelsen da aldeles ikke kommer i Berøring med det i Tvivlens Angst bekymrede Spørgsmaal, om Gud er Kjærlighed. Røveren er da ingen Bodsprædikant uden forsaavidt Evangeliets glade Budskab altid er det: han forkynner det Glædelige, som kun smerteligt er ydmygende for den Stolte. Naar saaledes i Hedenskaben et Menneske leed Uret af andre Mennesker, blev forfulgt for det Godes Skyld, blev dømt fra Livet for det Godes Skyld: ak, da blev han sig ogsaa selv vigtig og sagde i *Forhold til Gud*: jeg lider uskyldig, og meente stolt, at det var det Letteste – at have Ret. Men ved Christi Side lærer en Saadan, at der kun er Een, der for Gud leed uskyldig, og dette ydmyger ham. Man vilde i Hedenskabet, fordi man havde Ret i Eet mod Mennesker, eller er dette for lidt, nu vel, fordi man havde Ret i Alt mod Menneskene, ogsaa overføre dette paa Forholdet til Gud, og have Ret i Eet mod Gud – mod hvem man dog har Uret i Alt; Hedningen var stolt og forblindet nok til ikke at fatte denne Rædsel, han pukkede stolt paa »sin glimrende Synd« som paa en Dyd.

Altsaa Røveren finder Lindring i den Tanke, at han lider skyldig. Og saaledes er det ogsaa i Sammenligning med den overmenneskelige Forfærdelse, at lide naar man for Gud er uden Skyld. Thi naar man lider skyldig, og naar man erkjender det: da har man Gud at haabe paa, Gud at holde sig til, da har man, hvis jeg saa tør sige, Gud frelst – og hvad Fare skulde man saa ikke kunne udholde, ja, selv i hans fortærende Vrede har man ham dog endnu – paa sin Side. Men naar man lider for Gud ganske uskyldig, da er det, som havde man Gud mod sig, da er man – forladt af Gud. Naar man lider skyldig, saa er Bekymringen den ydmygende, hvori der dog er Evighedens Trøst, ja Evighedens Glæde: at give Gud Ret; men naar man lider aldeles uskyldig, saa er det, som var det dog ikke ganske afgjort, at Gud er Kjærlighed, saa er det som var Striden om at retfærdiggjøre Gud, hvad kun Daarers Indbildskhed og indbildske Viisdom kan ansee for det Letteste – da det dog for et Menneske er det Formastelige.

Thi hvad er det Tvivlen om Guds Kjærlighed vil? Den vil vende Forholdet om, den vil sidde rolig og tryk, dømmende, og overveie, om Gud nu ogsaa er Kjærlighed, den vil gjøre Gud til den Anklagede, gjøre ham til Den, af hvem der fordres Noget. Men ad denne Vei skal Guds Kjærlighed aldrig findes, forbandet fra Gud skal Tvivlens Stræben til Gud være, fordi den begynder med en Formastelighed. Troens Salighed derimod er det, at Gud er Kjærlighed. Deraf følger ikke, at Troen forstaaer, hvorledes Guds Raad med et Menneske er Kjærlighed. Her er just Troens Strid: at troe uden at kunne forstaae. Og naar saa denne Troens Strid begynder, naar Tvivlene ville reise sig, eller naar »Tvivlen med mange vilde Tanker stormer mod Troen«: da træder Skyldens Bevidsthed til som Undsætning, som sidste Forstærkning. Man skulde troe det var en fjendtlig Magt, men nei, den vil netop hjælpe Troen, hjælpe den Troende ved at lære ham, ikke at tvivle om Gud, men om sig selv. Istedendfor det Løgnagtige om at gjennemtænke Tvivlen, hvilket netop er Tvivlens farligste Paafund, tordner Skyldens Bevidsthed sit: stands, og fører Troen frelst tilbage, frelst derved, at der ingen Strid blev: om Gud var Kjærlighed. Thi som Skriften siger, at Gud har lagt Alt under Synd, saa hver

Mund skal tilstoppes, saaledes stopper denne ydmygende, men tillige denne frelsende Tanke Munden paa Tvivlene. Naar Tvivlenes tusinde Spørgsmaal vil anfægte Troen, og give det Udseende, som kunde Gud ikke svare, da lærer Skyldens Bevidsthed den Troende, at det er ham, der ikke kan svare Eet til Tusinde: ergo er Gud Kjærlighed. Fatter Du ikke denne Slutnings Magtfuldkommenhed: saa fatter Troen det. Fatter Du ikke det Glædelige i, at det saaledes evigt er betrygget, at Gud er Kjærlighed: saa fatter Troen det; den forstaaer, at det er en Indbildning at gjøre det muligt at gennemtænke Tvivlen, men at det er saligt, at det gjøres umuligt at tvivle. Er det forfærdeligt for en Søn at have Ret mod sin Fader, er det en opbyggelig Tanke, at en Søn *altid* har Uret mod sin Fader: o, da er det ogsaa saligt, at det er gjort umuligt at tvivle om Gud er Kjærlighed. Lad kun den fade Lovpriesning af Guds Kjærlighed forstumme, den sande Æreserklæring er denne: jeg lider altid skyldig – saa vist er det i al Evighed, at Gud er Kjærlighed. Ak, i Hedenskabet var den saligste af alle Tanker ikke bedre betrygget, end at et Menneske kunde mene at have Ret mod Gud: i Christendommen er den evig betrygget. Og dersom dette nu er den eneste glædelige Tanke baade i Himlen og paa Jorden, er »Glæden og atter siger jeg Glædens« eneste Væld, at Gud er Kjærlighed: saa er det ogsaa glædeligt, at det staaer saaledes fast, at ingen, ingen Tvivl kan rokke derved, ja end ikke kan komme til at rokke derved. Thi Skyldens Bevidsthed er den Vældige, der vogter paa denne Skat; i samme Øieblik, som Tvivlen vil antaste den, da er den dødsens, da støder hiin Vældige den ned i Afgrunden, ned i det Intet hvoraf den kom, men i samme Øieblik har atter Troen sin Gjenstand, at Gud er Kjærlighed. Her er altsaa ikke Tale, ikke den svigefulde Tale om den tvivlsomme Seier eller vel rettere om Tvivlens visse Seier: at gennemtænke Tvivlen; men her er den fuldvisse Tale om Tvivlens visse Død, dens visse Død i Fødselen. Skal Tvivlen have mindste Skin af Grundvold, da maa den have Uskyldigheden at beraabe sig paa, Uskyldigheden ikke i Sammenligning med andre Mennesker og ikke i Dette eller Hiint, men Uskyldigheden *for Gud*. Og har den ikke dette, hvilket er en Umulighed, saa er den i samme Øieblik knuset, tilintetgjort; den er gjort til Intet, ak, dette er just det Modsatte af at begynde med Intet.

Naar det efter Talens Antagelse er saa, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig, *da er dette det Glædelige: at Feilen altsaa ligger hos Mennesket, at der som en Følge deraf bestandigt maa være Noget at gjøre, maa være Opgaver, og dog tillige menneskelige Opgaver*, og med Opgaverne Haab om, at Alt kan og vil blive bedre, naar han bliver bedre, mere arbejdende, mere bedende, mere lydig, mere ydmyg, mere gudhengiven, mere inderlig i sin Kjærlighed, mere brændende i Aanden.

Er dette ikke glædeligt? Thi er det saa, at Modet siger med Rette: hvor Fare er, der er jeg ogsaa; eller vender det om og siger: hvor jeg er, der er ogsaa Faren; og er det saaledes, at den kjærlige Deeltagelse siger med Rette: endnu tungere end at være den Lidende er det at sidde hos og Intet have at gjøre: saa er det ogsaa saaledes, at hvor der er Opgave der er Haab. Men lider et Menneske i Forhold til Gud altid skyldig, saa er der altsaa altid Opgave, og altid Haab. O, m. T., dersom Du blev forsøgt i Livet, dersom Du blev saaledes forsøgt, at man kan tale med Dig om det Forfærdelige, fordi Du kjender andre Farer og andre Rædsler end hvad Kjælenskab, Feighed og Blødgørlighed, liig et uartig Barn, klynker over: at man ikke strax faaer sin Villie, at man maa holde Noget ud, at det ikke strax lykkes for En, at Gud slet ikke bryder sig om Ens Vrede – dersom Du blev alvorligere forsøgt, ikke sandt, da forstod Du, at dette maatte være det tungeste Lidelsernes Øieblik, denne Standsning, naar det saae ud, som var der ingen Opgave! Det var ikke den Lidende, der vægrede sig ved at løfte Byrden, fordi den var saa tung: det var det endnu tungere, at der ingen Opgave syntes at være, at end ikke Lidelsen kunde blive Opgaven. Det var ikke den Lidende, som længe have arbeidet forgjeves, der nu oprørte sig mod Gud og ikke vilde arbeide længere: ak nei, det var det uudsigeligt tungere, at der syntes end ikke at være nogen Opgaves Fordring til ham. Det var ikke den Lidende, der saa ofte havde grebet fejl, at han nu var bleven træt af at begynde forfra: nei det var Haabløshedens Rædsel, som var der Intet at begynde paa, som kunde han med sin redeligste Villie ikke finde nogen Opgave. Thi naar man seer den maaskee allerede overanstrengede Hest, hvilken for stor en Byrde blev paalagt, naar man seer den sidste Gang at anspænde hver en Sene for at slæbe Byrden frem, da har man Medlidenhed med den, men der er dog ogsaa endnu bestandigt som et Haab om at det skal lykkes. Men hvis Du saae en Hest i Lidelsens Smerte anstrænge hver en Sene, men Du saae ingen Opgave, ingen Byrde: ikke sandt, dette Syn var til at fortvivle over. Er og dette vel Haabløshed at vrage Opgaven fordi den er tung; er dette vel Haabløshed næsten at segne under Byrden fordi den er saa tung; er det vel Haabløshed at opgive Haabet af Frygt for Opgaven: o nei, men dette er Haabløshed: at ville af yderste Evne – men der er ingen Opgave. Saae Du nogensinde et Menneske i Havsnød, ikke sandt, Du ængstedes for ham, Du saae det med Deeltagelsens Gysen, men Du haabede. Dersom Du derimod saae Den, der af Vanvare var sjunken i et Morads, ikke sandt, dette Syn var til at fortvivle over, og Du saae det med en isnende Gysen. Thi Det der manglede var ikke Kraft, og det der manglede var ikke Villie til at bruge Kraften, men det der manglede var: Opgave. Om en saadan Ulykkelig har mange Kræfter eller faa, om han bruger dem eller han ikke bruger dem: han synker alligevel – ikke under Opgavens tunge Vægt, ikke under dens Storhed, men han synker i den Lumskhed, at der ingen Opgave er.

Ja, naar der Intet er at gjøre, naar end ikke Lidelsen selv er Opgaven, da er Haabløsheden, og da er der en rædsom Fritid fra Arbeide til langsomt at omkomme i Haabløsheden. Saa længe der er Opgave, saa længe der er noget Opgivet, saalænge er Mennesket ikke haabløst opgivet; saalænge der er Opgave, saa længe er der et Middel til at forkorte Tiden, thi Arbeide og Anstrængelse forkorter Tiden: men naar der Intet er at

gjøre, naar der ingen Opgave er, men kun den dybe Lumskheds Spot ved at negte Opgaven, da er Haabløsheden, og da er Tiden dræbende lang.

Altsaa kun naar der Intet er at gjøre, og Den, der siger det, *var for Gud* uden Skyld – thi er han skyldig, da er der jo altid Noget at gjøre; kun naar der Intet er at gjøre, og dette er at forstaae saaledes, at der ingen Opgave er: da er Haabløsheden. Naar der nemlig siges, at der Intet er at gjøre, da følger deraf ingenlunde, at der ingen Opgave er, thi Taalmodighed kan jo være Opgaven; men naar der ingen Opgave er, og den Lidende *for Gud* var uden Skyld, da, og ene da, er Haabløsheden. Hvis derfor en Lidende kunde have Ret mod Gud, hvis det var muligt, at Feilen kunde ligge hos Gud, ja da var Haabløsheden til, og Haabløshedens Rædsel, da var der ingen Opgave. Thi baade Troens og Haabets og Kjærlighedens og Taalmodighedens og Ydmyghedens og Lydighedens Opgaver, kort alle menneskelige Opgaver hvile i den evige Vished, hvori de have Tilhold og Medhold, at Gud er Kjærlighed. Var dette nogensinde hændt et Menneske i Forhold til Gud, at Feilen laae hos Gud, da var der ingen Opgave; var dette nogensinde hændt et eneste Menneske, da var der ingen Opgaver for hele Slægten. Det var ikke blot i dette enkelte Tilfælde, at der ingen Opgave var; nei, dersom Gud een eneste Gang havde viist, at han ikke var Kjærlighed, i det Mindste eller i det Største, havde ladet en Lidende uden Opgave: da er der for alle Mennesker ingen Opgave mere, da er det Tant og Forfængelighed og Aandsfortærelsens onde Møie at troe, og Selvmodsigtelse at arbejde, og en Qval at leve. Fra Hjertet udgaaer Livet, og naar et Menneske har taget Skade derinde, da er der for ham ved egen Brøde ingen Opgave mere, uden Syndens og Tomhedens travle Møie; men fra Guds Hjerte udgaaer Livet i det Hele, Livet i Opgaverne. Dersom det er saa, at Skabningen maa døe, naar Gud tager sin Aande tilbage: da er det ogsaa saa, at dersom Gud et eneste Øieblik har fornegtet sin Kjærlighed, da ere alle Opgaver døde og gjorte til Intet, og Haabløshed det Eneste, som er til.

Ak, de fleste Mennesker fornemme vel stundom og tilstaae sig selv, at i Dette eller Hiint laae Feilen hos dem; og dog boer der maaskee lønligt i Mangens Indre den skumle Tanke, at det kunde hænde, at det maaskee var hændt, og Gud bar dog Skylden for, at et Menneske fortabtes. Og saaledes lever man hen, travlt beskæftiget med alt Andet; man mener sig ikke fortvivlet, man kommer ikke til at gyse over denne Tilstand, fordi intet Lys fik Lov at trænge ind i denne Skummelhed; ja dunkelt ønskes dette end ikke, fordi det Dunkle derinde har en uhyggelig Anelse om, at det vilde blive en besværlig Tydelighed at forstaae, hvilken Fordring Gud har paa et Menneskes Sjel, en besværlig Tydelighed at forstaae, at der altid er Opgave. Men er dog vel kun Den dødelig, som er død, mon ikke just den Levende, naar Døden er hans Visse, kaldes og er en Dødelig: og er ikke saaledes ogsaa Den en Fortvivlet, der end ikke kom til at fortvivle, fordi han nemlig ikke bemærkede, at han var fortvivlet! Eller, naar en Kjøbmand ved at gjøre sit Regnskab op, seer, han er ødelagt – og fortvivler, er han mere fortvivlet end den Kjøbmand, der dunkelt veed, at det er galt, men haaber at skulke sig nogen Tid hen; er det mere fortvivlet at fortvivle over Sandheden, end, ikke at turde komme til Sandheden! Og ethvert Menneske, i hvis Indre hiin skumle Tanke om Gud boer, han er en Fortvivlet, det kan man, aandeligt forstaaet, ligesom see paa ham; thi han er i Forhold til Gud ikke som Den, der slaaer Øiet ned i Bevidsthed om sin Skyld og om hvad han er Gud skyldig, han er ei heller som Den, der ydmygt løfter sit tillidsfulde Blik til Gud, nei, han skuler.

Sandeligen bedre end at skule var det dog at faae Skummelheden fordreven, at komme til at gyse ved Tanken om denne Rædsel, den Rædsel, der egentligen tilhører Hedenskabet, at Gud ikke kunde, eller ikke vilde skjenke et Menneske Frimodighed. Thi en Afgud kan hverken gjøre et Menneske til Intet, lade ham fornemme det Intet han er, – dertil er Afguden for svag; ei heller kan en Afgud give et Menneske Frimodighed – dertil er han ikke stærk nok: derfor kan man sige, at Afguden selv lærte Hedningen at skule. Endog den viseste Hedning, der har levet, han har dog, hvor langt visere han iøvrigt var end den ringeste Troende, i Sammenligning med denne en Skummelhed i sit Indre, fordi det i sidste Grund ikke kunde blive Hedningen evigt vist og klart, om Feilen laae hos ham, eller om det sjeldne Tilfælde ikke var muligt, da Feilen laae hos Guden, om Haabløshed dog ikke var en Tilstand i hvilken Mennesket kan være uden Skyld, fordi Guden selv bærer Skylden, ved at lade Mennesket uden Opgave. Og man kan kun undskylde Hedningen med, at dette er saa, fordi hans Gud selv er skummel.

Men den Christnes Gud er Klarhed, derfor er ethvert Menneske uden Undskyldning, og uden enhver Undskyldning. Men naar Du tager alle Undskyldninger bort, ja naar Du tager den avlende skumle Dvaskhed bort, som føder Undskyldningerne, da er der ingen Skummelhed, og naar Du tager alle Undskyldninger bort, saa er et Menneske uden al Undskyldning, og altid uden Undskyldning; men dersom han aldrig for Gud er reen og altid uden Undskyldning, saa er han altid skyldig, ogsaa naar han lider. Men lider han altid skyldig, saa er det evigt vist, at Gud er Kjærlighed, og saa er det Glædelige, at der altid er Opgaver, altid Noget at gjøre.

Er dette ikke glædeligt? Hvilket, spørger maaskee Nogen, det at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig? Ja, naar dette rigtigt forstaaes at betyde, at det er evigt vist, at Gud er Kjærlighed, og at der altid er Opgave. See, Tvivlen, den vil i al Magelighed med fræk Paatrængenhed tvinge sig ind i Guds Væsen og bevise, at Gud er Kjærlighed. Men det skal i Evighed aldrig lykkes med Beviset, fordi Begyndelsen er en Formastelighed. Og hvad er Tvivlen vel i sidste Grund, hvad er den Andet end hiin skumle Dunkelhed, hvad er den Andet end alle Undskyldningers Ophav og *Undskyldningen*, der vender Forholdet om – og tvivler om Gud. Men naar saa er, naar det er det Rigtige, at et Menneske skal tvivle om Guds Kjærlighed, saa er jo

Mennesket undskyldt. Dersom derimod det, at tvivle om Guds Kjærlighed, er det Formastelige, saa er jo Mennesket uden Undskyldning, anklaget, skyldig, altid forpligtet i Opgave; dette er Loven, men det Glædelige er tillige: at der saa ogsaa altid er Opgave. Dersom Tvivlen er Begyndelsen, saa er Gud tabt længe førend Enden, og Mennesket fritagen fra altid at have Opgave, men ogsaa fra altid at have den Trøst, at der altid er Opgave. Men dersom Skyldens Bevidsthed er Begyndelsen, saa er Tvivlens Begyndelse gjort umulig, og saa er det Glædelige: at der altid er Opgave.

Det Glædelige er da, at det er evig vist, at Gud er Kjærlighed, nærmere forstaaet er det Glædelige, at der altid er Opgave; saa længe der er Liv er der Haab, men saa længe der er Opgave er der Liv, og saa længe der er Liv er der Haab, ja Opgaven selv er ikke blot et Haab for en tilkommende Tid, men er et glædeligt Nærværende. Den Troende, der betænker, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig, tør derfor sige: »hvad der saa end hænder mig, der er Noget at gjøre, og i ethvert Tilfælde der er altid Opgave; Haabløshed er en Rædsel, som intetsteds har hjemme, naar et Menneske ikke formasteligt vil opgive sig selv. Om derfor end det Tungeste hændte mig, hvad aldrig før var hændt noget Menneske, om der Intet, Intet var at gjøre: det Glædelige er dog, at der er Opgave, thi saa er jo Opgaven, at bære det i Taalmodighed. Og fordredes end Taalmodighedens Yderste, som aldrig før af noget Menneske: det Glædelige er dog, at der er Opgave, thi saa er jo Opgaven, ikke at slippe Taalmodigheden, end ikke paa det Yderste.« Ved Hjælp af Skyldens Bevidsthed gjøres det umuligt, at komme til at tvivle om, at Gud er Kjærlighed: altsaa er det evig vist, at Gud er Kjærlighed. Men er dette evig vist, saa er der ogsaa altid Opgaver, thi alle Opgaver have deres Grund i Gud. Og lider et Menneske i Forhold til Gud altid skyldig, saa er der altid Opgave. Saaledes er det, at der altid er Opgave, og det, at det er evigt vist, at Gud er Kjærlighed, Eet og det Samme, og er indeholdt i dette, at et Menneske altid lider skyldig i Forholdet til Gud.

Lader os atter mindes den bodfærdige Røver. Kan han nu siges at forkynde det Trøstelige i at lide skyldig, fordi der altid er Opgave? Det kunde synes, at dertil manglede Røveren Anledning; en Korsfæstet har ikke mange Øieblikke, for ham synes der af en anden Grund ikke at kunne være Tale om Opgaver. Og dog er det ikke saaledes. I Sammenligning med den anden Korsfæstedes overmenneskelige Lidelse finder Røveren Trøst og Lindring i den Tanke, at han lider skyldig, og han finder derfor ogsaa, at der er Opgave, den sidste, men det er jo ogsaa hans sidste Time. Netop fordi han lider skyldig har han den Trøst og Lindring, at der er Opgave, og Opgaven er, at angre og fortryde. Medens da Verdens Frelser sukker: min Gud, min Gud, hvi haver Du forladt mig, saa forstaaer den bodfærdige Røver ydmygt, men dog ogsaa som en Lindring, at det er ikke Gud, der har forladt ham, men ham, der har forladt Gud, og *angrende* siger han til den Medkorsfæstede: tænk paa mig, naar Du kommer i Dit Rige. Det er en tung menneskelig Lidelse, i den forsmædelige Døds Øieblik, med Dødsens Angest og med sildig Anger at gribe efter Guds Barmhjertighed, men dog finder den bodfærdige Røver Lindring deri, naar han sammenligner sin Lidelse med den overmenneskelige: at være forladt af Gud. Thi at være forladt af Gud, det er jo at være uden Opgave, det er at være berøvet det Sidste, hvad ethvert Menneske altid har, Taalmodighedens Opgave, der er grundet i, at Gud ikke har forladt den Lidende. Derfor er Christi Lidelse overmenneskelig, og hans Taalmodighed overmenneskelig, saa intet Menneske kan begribe hverken det Ene eller det Andet. Og er det gavnligt, at der tales ret menneskeligt om Christi Lidelse – dersom der dog kun tales saaledes, at han blev det Menneske, der har lidt meest: da er det Gudsbespottelse, thi skjøndt hans Lidelse er menneskelig, saa er den tillige overmenneskelig, og der er et evigt svælgende Dyb befæstet mellem hans Lidelse og Menneskets. – Maaskee har ogsaa en anden Tanke rørt sig i den bodfærdige Røvers Indre, han har maaskee sagt til sig selv: dersom der i dette Øieblik kom Befaling fra Landshøvdingen, at tage de Korsfæstede ned og skjenke dem Livet: da har jeg, som har lidt skyldig, den Trøst, at for mig er der Opgaver nok. Men Han, den Hellige, den Uskyldige, for ham er der ingen Opgave, hans Opgave har været en overmenneskelig; han har *for Gud* Intet, Intet at bebreide sig, hans Liv var Lydighed, og dog blev han forladt af Gud! »Seer, dette er den overmenneskelige Lidelse,« siger den bodfærdige Røver, »saaledes har intet Menneske lidt, saaledes kan intet Menneske komme til at lide, thi intet Menneske er *for Gud* uden Skyld, – men saa har heller aldrig noget Menneske været, eller kan noget Menneske siges at blive, forladt af Gud. Et Menneske derimod lider skyldigt, Gud har ikke forladt ham, der er altid Opgave; og naar der er Opgave er der Haab, og dette, at der er Opgave og Haab, er Trøsten. Denne Trøst er for ethvert Menneske, der erkjender, at han lider skyldig, den er selv for mig, en Fortabt, en korsfæstet Røver; for mig er der vel Intet at gjøre, ak, Dødens Smerter omspænde mig allerede, men dog er der Opgave, og jeg blev ikke forladt af Gud.« Dette er atter ingen Bodsprædiken uden for den Trodsige, som ikke vil vide, hvad det Forfærdelige er, og hvem det sande Glædelige er til Forargelse; Den, der ydmyger sig, Den, der er saa meget af Sandhed, at han forstaaer hvad det Forfærdelige er, han fatter ogsaa, at denne Røver forkynder Glæde.

Men er det nu ogsaa saaledes, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig? Eller skulde det være denne Tales Mening at oprøre Tankerne mod hinanden, og forvirre Begreberne, at tale den, menneskeligt talt, uskyldigt Lidende Trøsten fra: at han, menneskeligt talt, lider uskyldig; og tale Den, der, menneskeligt talt, lider skyldig, løgnagtigen Trøsten til: at ethvert Menneske *i den Forstand* altid lider skyldig? Ingenlunde. Talen har kun een Mening, hvad jeg tør kalde en bedste Mening, den vil kun Eet, hvad jeg tør kalde det Bedste: at gjøre det paa enhver Maade evig vist, at Gud er Kjærlighed. Sandeligen, at ville dette er dog vel at tænke Alt til det Bedste! Thi paa hvilken Maade dette end bliver vist, synes Maaden end ved første

Øiekast vanskelig og haard – dersom det dog vindes, og en yderligere Vished om, at Gud er Kjærlighed: da er det det Glædelige. Tanken om, at Gud er Kjærlighed, indeholder i den Grad al Glæde i sig, at enhver Maade, paa hvilken denne Tanke vinder Klarhed og Vished, enhver Maade, selv den tungeste, er glædelig. I den Tanke, at Gud er Kjærlighed, indeholdes al Evighedens salige Overtalelse: saa er jo Veien – var den end den tungeste, saa er jo Vilkaaret – var det end det bittreste, ubetinget glædeligt. Dersom det derfor ikke var saaledes, som vi have antaget, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig – naar det dog er saa, som vi have udviklet, at det Glædelige er indeholdt i denne Tanke, da maatte jo Mennesket ønske, at Antagelsen var sand; han maatte, hvis han er af Sandhed, sige: da dette er mig tydeligt, at det, naar jeg i Forhold til Gud altid lider skyldig, er evig vist, at Gud er Kjærlighed, saa vil jeg blot ønske, at det altid maa blive mig klart og nærværende, at jeg lider skyldig.

Imidlertid skal et Menneske ikke behøve at ønske det (om det end, for ret at forstaaes, maa være et Menneske saaledes om Hjertet, at han ønsker det, thi er det saa, at Lysten driver Arbeidet, saa er der ogsaa den Forstaaelse, hvilken kun Ønskets Inderlighed hjælper over Vanskelighederne), thi det er virkeligen saa, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig – og evigt vist, at Gud er Kjærlighed. Lad saa Andre forkynde det Lystelige om at gjenneamtænke Tvivlen. Dette er over mine Kræfter, og den Art Lystighed ikke efter mit Sind, jeg finder Glæden og Glædens Visse ved det Opbyggelige, at man kan gjøre det umuligt at begynde paa at tvivle, at Skyldens Bevidsthed betrygger det Glædelige.

Saa ville vi nærmere betænke, hvad der var denne Tales Antagelse. Vi ville ikke lade os forstyrre af, at en Røver har sagt hiint oplæste Ord, og sagt det om sig selv, thi en Røver kan jo med det samme Ord have sagt noget Væsentligt; men vi ville heller ikke lægge Skjul paa, i hvilken nærmere Forstand det dog gjælder om Røveren, at han lider skyldig. Vi gjøre nemlig rigtigt Forskjel mellem det: at have Uret, og det: at lide skyldig; thi fordi et Menneske har Uret, deraf følger endnu ikke, at han lider skyldig. Som en Følge heraf bliver der tre Bestemmelser, ved hvilke Talen maa dvæle: naar et Menneske, menneskeligt talt, er skyldig, da lider han skyldig i Forhold til Gud og Mennesker; naar et Menneske, menneskeligt talt, lider uskyldig, da sige vi Mennesker om ham i hans Forhold til Gud, at han har Uret mod Gud; i Forhold til Gud lider et Menneske altid skyldig.

Naar et Menneske, menneskeligt talt, er skyldig, da lider han skyldig baade i Forhold til Gud og Mennesker. Dette er Røverens Tilfælde, han er en Forbryder, der lider sin Straf. Det Sande i ham er, at han fuldt og dybt selv erkjender, at han lider skyldig. Ak, selv i saadanne Tilfælde høres stundom af en Skyldig den gudsbespottelige Tale, der vil skubbe Skylden bort, den frække og formastelige Tale om, at den onde Lyst var ham medfødt, at hans Forbrydelse var Følge af en forsømt Opdragelse og andet Saadant.

Dette var det første Tilfælde. Det andet er, at et Menneske, menneskeligt talt, lider uskyldig, medens dog vi Mennesker sige om ham i hans Forhold til Gud, at han mod Gud har Uret. Det er altsaa ikke den Lidende, der taler med sig selv om sit Forhold til Gud, men os Andre, der, som Trediemand, tale om en saadan Lidendes Forhold til Gud. Dette Forhold betegnes ved et eget Udtryk, at Gud prøver et Menneske. Lad os nævne et af hine herlige Forbilleder, en Forsøgt, der bestod i Prøven, lad os nævne Job: hvo vilde vel falde paa at sige, at Job, menneskeligt talt, leed skyldig! Var en saadan Tale ikke en Gudsbespottelse, saa var den dog Formastelighed mod det Ærværdige – Job, der skal være og har været og er et Forbillede for Slægten: hvilken i Slægten turde vove at tale saaledes om ham! Selv Gud i Himlene taler ligesom med en vis Forkjærlighed, ja saa menneskeligt; han er ligesom stolt af Job, han siger jo til Satan: »Har Du lagt Mærke til min Tjener Job?« – saaledes taler et Menneske om det Herlige, der tilhører ham og hvoraf han er stolt; saaledes taler et Menneske om Den, hvem han mener saa sikker, at han tør udæske Faren mod ham, blot for at have Glæden af at see ham seire.

Altsaa Job lider, menneskeligt talt, uskyldig, han har ingen Brøde, ingen Forbrydelse at bebreide sig, hans Liv og hans Vandel havde tvertimod været for Guds Aasyn, priset blandt Menneskene, thi det var ikke først paa Sorgens Dag, at Job bliver Forbilledet, han var det allerede i de gode Dage, og derved vel forberedt til at bestaae i Prøvelsen. Dog har Job bestandigt Uret mod Gud. Guds Tanker ere evigt høiere end et Menneskes Tanker, og derfor er enhver menneskelig Forestilling om Lykke og Ulykke, om hvad der er glædeligt og hvad der er sørgeligt, en urigtig Tanke; ved at blive i denne Forestillings Kreds beholder et Menneske bestandigt Uret mod Gud, og han kommer kun ud af denne Forestillings Kreds ved at erkjende, at han mod Gud altid har Uret.

Men naar saa Utaalmodigheden begynder at røre sig i den, menneskelig talt, uskyldigt Lidende, i Den, hvem Gud prøver; naar han, fordi han, menneskelig talt, har Ret, har Ret i Dette eller Hiint, paa nogen Maade vil have Ret mod Gud: hvad saa? Skal saa han have Lov til eller formaae at vende Forholdet om og have Ret mod Gud (thi dette er det omvendte Forhold, da et Menneske altid har Uret mod Gud, saa Alt er vendt om, naar han een eneste Gang mod Gud havde Ret i det Mindste), skal saa Tvivleren beholde Ret, eller hvad der er det Samme, skal saa Alt være tabt? Nei, da skeer noget Andet, da forstaaer den Prøvede, at han, istedenfor at tale med Andre, maa tale med sig selv for Gud; og vi Andre forstaae i Ærbødighed for den Prøvede, at vi ikke tør sige mere, ikke tør gjøre ham skyldig. Saa taler den Prøvede med sig selv for Gud, og da rykker den sidste Forstærkning i Striden: i Forhold til Gud lider et Menneske altid skyldig.

Grund-Forholdet mellem Gud og et Menneske er, at et Menneske er en Synder, og Gud er den Hellige. Ligeoverfor Gud er et Menneske ikke en Synder i Dette eller Hiint, men væsentligen en Synder, ikke skyldig i Dette eller Hiint, men væsentligen og ubetinget skyldig. Men er han væsentligen skyldig, saa er han ogsaa *altid* skyldig, fordi den væsentlige Skylds Gjæld er saa dyb, at den gjør ethvert ligefrem Regnskab umuligt. Mellem Menneske og Menneske er Forholdet dette, at et Menneske kan have Ret i Noget og Uret i Andet, være uskyldig i Eet og skyldig i et Andet; men et saadant Forhold mellem Gud og et Menneske er umuligt, thi var Forholdet saaledes, saa var Gud ikke Gud, men et Menneskes Ligemand, og var Forholdet saaledes, saa var Skylden ikke den væsentlige.

Dog til daglig Brug bliver et Menneske sig ikke hvert Øieblik Grund-Forholdet bevidst, dette vilde intet Menneske kunne udholde; til daglig Brug lever Mennesket mere eller mindre i den menneskelige Maalestoks Bestemmelser – medens Grund-Forholdet jo maaler ham med Gud. Imidlertid er Grund-Forholdet derfor ikke borte, tværtimod, det hviler dybest i Sjelen. Saaledes er i en Stat Loven bestandigt til, men den ligesom hviler; saasnart derimod en Forbrydelse begaaes, saa rører Loven sig, saa træder den ligesom ud af Hvilen og hævder sin Gyldighed. Paa en lignende Maade med et Menneskes Grund-Forhold til Gud. Naar Forvirringen vil indtræde, naar Utaalmodigheden vil stirre sig svimmel paa det Enkelte, og derved tilsidst vende Alt om: da hævder Grund-Forholdet sig. Idet saa Utaalmodigheden vil ligesom oprøre sig mod Gud, vil stride med Gud, som et Menneske strider med sin Ligemand, ved paastaaende at ville have Ret: da skeer der noget Andet, da oprører Grund-Forholdet sig mod den Utaalmodige og lærer ham, at mod Gud er et Menneske væsentligen skyldig, derfor *altid* skyldig. Den Skyld, hvori et Menneske er til Gud, er ikke i Dette eller Hiint, Forholdet kan ikke opgjøres paa den Maade, han er evig skyldig og altsaa altid skyldig; hvad Øieblik Gud vil, kan han gjøre Grund-Skylden gjældende, og havde saa et Menneske, menneskeligt talt, Ret i Alt, i Forhold til Gud er han alligevel altid skyldig. Saaledes strider Gud. Selv den mægtigste Konge, naar han med afgjortest Overlegenhed bekæmper en Oprører, han strider dog ved Hjælp af de mægtige Stridskræfter, han har paa sin Side; men Gud i Himlene strider ved at lægge Angrebet over paa Angriberens Side – idet Utaalmodigheden, liig en Oprører, vil angribe Gud, angriber Skyldens Bevidsthed Oprøreren, det er, Angriberen kommer til at stride med sig selv. Guds Almagt og Hellighed betyder ikke, at han kan seire over Alle, at han er den Stærkeste, thi dette er dog en Sammenligning; men den betyder, hvad der udelukker al Sammenligning, at Ingen kan komme til at stride med ham.

Dette var den tredie Bestemmelse, denne Tales Gjenstand: at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig. Eller skulde det vel være denne Tales Mening, at et Menneske, hver Gang han lider, skulde martre sig med den Forestilling, at Lidelsen var Straf just for Dette eller Hiint? Ingenlunde. Den, der, menneskeligt talt, lider uskyldig, han skal dog ydmygt troe, at mod Gud har han altid Uret. Men vil dette ikke lykkes ham, bliver han tvivlende, utaalmodig, da skal den sidste Tanke, den egentlige Tvinger, lære ham, at Lidelsen ikke just er Straf for dette eller hiint Bestemte (thi var den det, saa fulgte jo, at han dog kunde have Ret i Noget), men at han evig er skyldig, og altsaa altid skyldig. Det Usande er netop frygtagtigt at ville sætte den uforskyldte Lidelse sammen som Straf med dette eller hiint Enkelte – ret som var et Menneske ikke ganske anderledes skyldig, ret som var Gud en Grusom, der forfulgte noget Enkelt, ret som var Mennesket ikke altid skyldig.

See, det var vistnok dette, som Jobs Venner egentligen vilde sige til Job: at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig. Det er sandeligen heller ei usandt; Feilen var en anden, at de vilde paatage dem eller anmasse sig at sige det til ham, thi dette har det ene Menneske ikke Lov til i Forhold til det andet. Dertil kommer, at Jobs Venner heller ingen Maalestok havde for hvad det vil sige: *for Gud* at lide *uskyldig*. Det Høieste Jøderne kjendte var netop en saadan Fromhed som Jobs; og derfor var det dobbelt anmassende og dobbelt uretfærdigt af Venerne, at tale saaledes til Job. Den Christne derimod veed, at der er kun Een, men ogsaa, at der er Een, som for Gud leed uskyldig. Med Ham tør intet Menneske sammenligne sig, eller maale sig med Hans Maal; mellem Ham og ethvert Menneske er der en evig Forskjel: derfor gjælder det nu med fornyet Klarhed, at et *Menneske* i Forhold til Gud altid lider skyldig.

Saaledes staaer da Antagelsen fast; men saa staaer det jo igjen fast, hvad der blev udviklet under Antagelsen, det staaer fast, at dette er det Glædelige, at et Menneske i Forhold til Gud altid lider skyldig. Men dette Glædelige har sin ydmygende Side. Medens det derfor gjælder, at det ene Menneske ikke har Lov at sige det dømmende til det andet, naar den Lidende, menneskeligt talt, lider uskyldig, saa gjælder det ogsaa, at Den, der, naar han prøves, selv vil forsøge det, han skal vel erfare, hvilken Glæde der ligger i denne Tanke. Thi er det Svævende altid anstrængende, og er det altid trøstesløst, ikke at kunne finde nogen Slutning: sandeligen, denne Tanke, den er en Slutnings-Tanke. Vil man gjennemtænke Tvivlen, da var det jo muligt, at man, i det Øieblik man meente at være bleven færdig, opdagede, at der dog var en Tvivl glemmt, saa man maatte begynde forfra; men denne evige Slutnings-Tanke, den er netop derfor en Slutning, fordi den er den samme ved Begyndelsen som ved Slutningen; den er en Slutnings-Tanke, ja, den eneste, med hvilken man i Sandhed kan begynde, og dog atter en Slutnings-Tanke, den eneste, med hvilken man kan ende. Men den er tillige en stærk og mægtig Tanke. Den er ikke en Lykkeridder, som gaaer paa Eventyr i Livet, og lader det tvivlsomt, hvad der skal hænde den og hvad den selv skal blive til, nei, den er en Stærktbevæbnet i fuld Rustning, og den er allerede hvad den *skal blive til*; thi den er en Mands Villie – og dog dette vil jo ikke sige saa stort, men den er en Mands Villie i Pagt med Gud, og den er en for Gud besluttet Mands Villie, der besluttet er vidende om Farerne, men ogsaa besluttet er i Pagt med Seiren.

V

Det er et almindeligt, af Alle brugt, i Sproget vedtaget Billede, at sammenligne Livet med en Vei; Ligheden kan visseligen ogsaa paa mange Maader gjøres frugtbringende, men den i Billedet indeholdte fornødne Ulighed er ikke mindre værd at agte paa. I sandselig Forstand er Veien en udvortes Virkelighed, ligegyldig ved enten Nogen gaaer paa den eller ikke, ligegyldig ved hvorledes den Enkelte færdes paa den, Veien er Veien. I aandelig Forstand derimod kan Veien naturligviis ikke sandseligen paapeges; den er vel i en vis Forstand til, enten Nogen gaaer paa den eller ikke, og dog bliver i en anden Forstand Veien egentligen først til eller bliver til med hver Enkelt, som gaaer ad den; Veien er: *hvorledes* der gaaes. Dydens Vei kan man ikke pege paa og sige: *der* gaaer Dydens Vei, man kan kun sige, hvorledes der gaaes paa Dydens Vei; og naar Nogen ikke vil gaae netop saaledes, saa gaaer han ogsaa ad en anden Vei. Derimod vilde det jo være en urimelig Tale at bestemme en Landevei ved, *hvorledes* der gaaes paa den. Hvad enten det er den Unge, der med freidigt Sind og opløftet Hoved gaaer let og dandsende, eller det er den i Aarene Svækkede, der med bøiet Hoved langsomt arbejder sig frem; hvad enten det er den Lykkelige, der iler fremad til Ønskets Maal, eller det er den Bekymrede, der vendte Ønsket Ryggen og gaaer langsomt fremad; hvad enten det er den fattige Vandringmand paa hans Fod, eller det er den Rige i hans lette Vogn: Veien er lige for Alle, Veien er og bliver den samme, den samme Landevei.

Uligheden i Billedet viser sig allertydeligst, hvor der paa eengang er Tale om en Vei i sandselig og om en Vei i aandelig Forstand. Naar vi saaledes læse det hellige Evangelium om den barmhjertige Samaritan, da er der Tale om Veien mellem Jericho og Jerusalem; der fortælles idetmindste om tre og vel egentligen om fem Mennesker, at de gik »ad den samme Vei«, medens man dog, aandeligt forstaaet, maa sige, at hver gik sin Vei – ak, Landeveien gjør ingen Forskjel, det er det Aandelige, der gjør Forskjellen og Veiens Forskjel. Den Første var en fredelig Reisende, der drog ad Veien fra Jericho til Jerusalem, maaskee i Ærende, maaskee i gudfrygtig Hensigt, i ethvert Tilfælde en fredelig Reisende ad lovlig Vei. Den Anden var en Røver, som gik »ad den samme Vei« – og dog paa ulovlig Vei. Saa kom der en Præst »ad den samme Vei«; han saae den Ulykkelige, som var bleven overfalden af Røveren, han rørtes maaskee flygtigt, men fortsatte alligevel Gangen ad den vante Letsindighedens Vei, hurtigt tilskyndet til et Indtryk, men uden Dybde. Derpaa kom der en Levit »ad den samme Vei«; han saae den Ulykkelige, han gik urørt forbi, fortsættende *sin* Vei – ak, Landeveien tilhørte jo Ingen af de Reisende, og dog gik Leviten »paa den samme Vei« sin Vei, ad Egenkærlighedens og Haardhertethedens Vei. Endeligen kom der en Samaritan »ad den samme Vei«; han fandt den Ulykkelige paa Barmhjertighedens Vei, han viste ved sit Exempel, hvorledes man gaaer paa Barmhjertighedens Vei, han viste, at, aandeligt forstaaet, er Veien netop dette: hvorledes man gaaer. Derfor siger Evangeliet til den Lærende: »gik Du hen og gjør ligesaa«, det er, naar Du gaaer saaledes paa Veien, som hiin Samaritan, da gaaer Du ad Barmhjertighedens Vei, thi Veien mellem Jericho og Jerusalem har intet Fortrin med Hensyn til at øve Barmhjertighed. Det skete alt sammen paa »den samme Vei«, og dog var Veien den ene Gang Lovlighedens, den anden Gang Ulovlighedens, den tredie Gang Letsindighedens, den fjerde Gang Haardhertethedens, den femte Gang Barmhjertighedens; der var fem Reisende, som efter Evangeliets Ord gik »ad den samme Vei«, og dog gik hver sin Vei.

Altsaa det Aandelige, det: hvorledes man gaaer paa Livets Vei, gjør Forskjellen og Veiens Forskjel. Forsaavidt nemlig Livet, ganske i Almindelighed forstaaet om det: at leve, sammenlignes med en Vei, da udtrykker Billedet kun det Almindelige, det, hvad alle Levende have tilfælles ved at være levende, forsaavidt gaae de Alle ad samme Vei, de ere Alle paa Livets Vei. Men naar det bliver Alvor med det at leve, da bliver Spørgsmaalet om, hvorledes man skal gaae, for paa Livets Vei at gaae ad den rigtige Vei. Derom spørger Vandreren, ikke som man ellers spørger: hvor Veien gaaer, men hvorledes man gaaer ad den Vei, og hvorledes man skal gaae. Dog blot for saaledes at spørge rigtigt, udfordres nogen Besindelse, thi Utaalmodigheden vil gjerne bedrages, og, aandeligt forstaaet, ogsaa blot spørge, hvor Veien er, som var saa Alt afgjort i samme Forstand, som naar Vandringsmanden har fundet Landeveien. Og verdslig Viisdom er meget villig til at bedrage ved atter og atter at besvare det Spørgsmaal: hvor Veien er, medens den Vanskelighed udelades, at aandeligt forstaaet er Veien: *hvorledes* der gaaes. Snart vil da verdslig Kløgt lære, at Veien gaaer over Garizim, snart over Moria, snart at den gaaer gennem een eller anden Videnskab, snart at Veien er visse Læresætninger, snart visse udvortes Gjerninger; man vil ikke vedgaae for sig selv, at alt dette er Bedrag, fordi Veien er: hvorledes der gaaes. Thi det er jo, som Skriften siger, der kan tvende Mennesker sove i den samme Seng, den ene frelses, den anden fortæbes; der kan tvende Mennesker gaae op til det samme Gudshuus, den ene gaae frelst hjem, den anden fortæbt; der kan tvende Mennesker fremsige aldeles den samme Bekjendelse, den ene kan være frelst, den anden fortæbt. Hvoraf kommer dette, uden just deraf, at, aandelig forstaaet, er det et Bedrag at vide, hvor Veien gaaer, da den er: hvorledes der gaaes.

Men selv Den, der har lært at spørge rigtigt, hvorledes man skal gaae, han spørger dog endnu om Eet: hvorhen Veien fører. Enhver Priis over Veiens Fuldkommenhed kan dog Intet betyde, hvis Veien ikke fører til Fuldkommenhed – ak, jo fuldkomnere Veien var, dersom den dog fører til Fortabelse, desto sørgeligere. Og paa den anden Side, hvor tungt der end maa gaaes og hvor besværet, dersom Veien dog er Fuldkommenhedens, det er alligevel glædeligt.

Hvorledes gaaer man nu ad Fuldkommenhedens Vei? Thi ad Lystens Vei gaaer man let, som i en Dands; ad Ærens Vei gaaer man stolt med bekrandset Hoved; ad Lykkens føielige Vei gaaer man føiet af alle Ønsker. Men hvorledes gaaer man ad Fuldkommenhedens Vei? Den, som spørger alvorligt, Den, som staaer paa Veien og spørger efter de gamle Stier, han skal ogsaa faae alvorligt Svar, det gamle Svar: at Veien er trang, at et Menneske gaaer paa Fuldkommenhedens Vei i Trængsler. Hvad enten Du raadspørger den gamle Pagts Skrifter eller den nye, derom er der kun een Mening; der er mange Svar, men de sige alle det Samme, Svaret er bestandigt det samme, kun er Røsten forskjellig, at Svaret ved Hjælp af denne Forskjellighed maatte vinde de Forskjellige. Saa bestemt og afgjort er det Skriftens eneste Mening, at Fuldkommenhedens Vei er i Trængsler, at der maaskee om Intet findes saa mange Skriftsteder, der alle sige dette Samme, sige, at »Den, der vil tjene Gud, maa beskikke sin Sjæl til Fristelser« (Sirach 2, 1.), at »det bør os at indgaae i Guds Rige gennem mange Trængsler« (Ap. Gj. 14, 22.); at »vi ere bestemte til Trængsler« (1 Thess. 3, 3.), og saaledes fremdeles.

Netop derfor ville vi ikke anføre noget enkelt Bibelsted, men hellere støtte os til det hele og fulde Indtryk af Skriftens almindelige Lære om, at man ad Fuldkommenhedens Vei gaaer i Trængsler; og derpaa ville vi til Opbyggelse for en Lidende (thi disse Taler ere jo Lidelsernes Evangelium) betænke det Glædelige i:

at det er ikke Veien, der er trang, men at Trængselen er Veien.

Altsaa ad Fuldkommenhedens Vei gaaes der i Trængsler; og Talens Gjenstand er: det for en Lidende Glædelige i denne Tanke. Talen er altsaa denne Gang ikke den formanende om, hvorledes man skal gaae ad Trængselens Vei, men den for en Lidende glædelige om, at Trængsel er det hvorledes, der betegner Fuldkommenhedens Vei. Aandeligt forstaaet er Veien det: hvorledes der gaaes. Hvilken er da Fuldkommenhedens Vei, det er, hvorledes gaaes der ad Fuldkommenhedens Vei? Der gaaes i Trængsler. Dette er det første hvorledes, det andet er: hvorledes man skal gaae ad Trængselens Vei. At dette Andet aldrig maa glemmes, hverken først eller sidst, er vist nok, men det er jo heller ikke glemt, det er jo tvertimod erindret, ja den Lidende vil vel just styrkes dertil, naar han ret har fundet det for ham Glædelige i, at Fuldkommenhedens Vei er i Trængsler – han, der ved at være en Lidende just er i Trængselen.

Naar Trængselen er Veien, da er dette det Glædelige: *at det altsaa **strax** er den Lidende klart, og at han **strax** med Bestemthed veed, hvad der er Opgaven, saa han ikke behøver at anvende nogen Tid, ikke at matte nogen sin Kraft paa at overveie, om Opgaven ikke skulde være en anden.*

Hvad er det, der gjør, at et Barn, selv om man til Sammenligning tager en kraftfuld Mand, formaaer, hvad neppe den kraftfulde Mand formaaer, hvad er det, der hjælper Barnet ved at give det Forspringet? Aabenbart dette, at Barnet slet ingen Vanskelighed har med bestemt at faae at vide, hvad Opgaven er, hvad det har at gjøre – thi Barnet har blot at lyde. Det bliver Forældrenes eller de Foresattes Sag at betænke og overveie Opgaven: saa snart det er befalet Barnet, hvad det skal gjøre, saa er dette Opgaven. Hvorvidt den er rigtig eller ikke rigtig har Barnet slet ikke med at gjøre, det skal ikke blot ikke, men det tør end ikke anvende et eneste Øieblik paa den Art Overveielse, det skal tvertimod *strax* lyde. Barnet er da vel i Sammenligning med en kraftfuld Mand den Svage, men det er tillige den Svage, der har et meget væsentligt Fortrin, den Svage, der ubetinget kommer til at anvende hele sin Styrke paa at fuldkomme Opgaven, og saa hensigtsmæssigt, at der ikke bliver et eneste Øieblik spildt paa at tvivle om Opgaven, ikke den mindste Smule Kraft tabt i Tvivlraadighed om Opgaven. Opgaven sættes med Myndighedens Eftertryk og Tilforladelighed, dette er Forspringet, men derpaa giver man endog Barnet Fart ved at tilføie: Du gjør det *strax* – saa gjør Barnet det Forbausende, ja, sandeligen, saa formaaer et Barn, hvad sjældent nok endog en kraftfuld Ældre formaaer. Hvo har ikke ofte seet med Forundring dette Vidunderlige: hvad et Barn formaaer! Naar Faderen eller Moderen, eller blot Barnepigen siger, men med Myndighed: sov nu *strax* – saa sover Barnet. Der er i Verden verdslig Tale om mangen forbausende Bedrift af Mænd, og dog er der kun Een, han, som blev kaldet den eneste, om hvem det fortælles, at han formaaede at sove naar han vilde. Thi tag ellers en Ældre, selv en Kraftfuldere; han er i samme Tilfælde som Barnet efter Forældrenes Mening, han trænger til at sove, han siger til sig selv: Du kunde have meget godt af at sove: mon han ogsaa kan som Barnet, der sover *strax*! Ak, idet han vil lægge Hovedet til Pudsen, da skeer vel det Modsatte, at de urolige Tanker just nu vaagne. Saa forvirres maaskee Alt imellem hinanden, naar han snart tvivler om det ogsaa er rigtigt at sove, om Arbeidet ikke bliver forsømt, og hvad der saa maa befrygtes; naar han saa igjen ønsker at falde i Søvn, men ikke kan. Tilsidst bliver han utaalmodig, han siger, hvad kan det hjælpe at ligge, naar man dog ikke kan sove: han staaer op igjen, dog ikke for at arbeide, thi nu kan han hverken arbeide eller sove. Thi er det saa, at man fra Søvnens Hvile staaer styrket op, er det stundom næsten fristende at blive liggende og lade være at reise sig op: sandeligen, fra et frugtesløst Forsøg paa at sove, er det i en anden Forstand vanskeligt at reise sig igjen, sandeligen fra et frugtesløst Forsøg paa at sove staaer man endnu mere træt op.

Vanskeligheden for den Ældre, hvori rigtignok tillige indeholdes Myndighedens og Modenhedens Fortrin, er, at han maa arbeide dobbelt: arbeide for at finde Opgaven og for at faae den sat fast, og da arbeide for at løse Opgaven. Og det, der falder vanskeligst, er vel just det at faae Opgaven sat ret fast, eller faae det sat ret fast, hvad Opgaven er. Maaskee ere Menneskene dog ikke saa uvillige til at anvende Tid og Flid, og heller

ei udelige – naar det blot kunde blive dem uomtvisteligt klart, hvad Opgaven er. Men Sagen er, at denne Meddelelse ikke kan paa nogen afgjørende Maade vorde dem til Deel udenfra; den maa gaae gjennem den Paagjældende selv. Den Ældre er jo myndig, han skal være sin egen Herre. Men det er Herren og Herskeren, der skal sætte Opgaven, som Forældrene og den Foresatte gjør det i Forhold til Barnet, altsaa er den Ældre paa eengang Herren og Tjeneren; Den, der skal befale, og Den, der skal lyde, er Een og den Samme. Dette er unegteligt et vanskeligt Forhold, at den Befalende og den Lydende er een og den Samme; det kan saa let skee, at Tjeneren blander sig ind i Overveelsen om Opgaven, og omvendt, at Herren tager for meget Hensyn til Tjenerens Klage over Besværlighederne ved at udføre Opgaven. Ak, saa indtræder Forvirringen, saa bliver et Menneske, istedenfor sin egen Herre, ustadig, tvivlrådig, vankelmodig, han løber fra det Ene til det Andet, river ned og bygger op og begynder forfra, han omtumles for enhver Luftning, uden dog at komme af Stedet, ja Forholdet bliver tilsidst saa bagvendt, at hans hele Kraft gaaer op i at hitte paa nye og nye Forandringer ved Opgaven – som en Plante, der løber op i Frø, saaledes løber han op i stundesløs Overveien eller i en ufrugtbar Ønsken. Han anvender i en vis Forstand megen Tid, megen Flid, megen Kraft: og det er Alt som spildt, fordi Opgaven staaer ikke fast, fordi der ingen Herre er, thi han skulde jo være sin egen Herre. – Naar et Par Heste skal trække en svær Byrde frem, hvad kan saa Kjøresvenden gjøre for dem? Ja, selv kan han ikke trække den, og den maadelige Kjørsvend kan pidske paa dem, det kan Enhver, men den duelige Kjørsvend, hvad kan han gjøre for dem? Han kan hjælpe dem til med heel samlet Kraft i eet Nu og i eet Sæt at være i Fart med at trække Vognen. Dersom derimod Kjørsvenden foranlediger Misforstaaelse, dersom han tager saaledes i Tømmerne, at Hestene troe, at de blot skulle sætte sig sammen for saa paa givet Vink at trække til – men det var Kudskens Mening, at nu skulde de trække til; eller dersom han rykker ulige i Tømmerne, saa den ene Hest troer, at den skal trække til, den anden, at Kudskens blot holder den an, for at den skal sætte sig sammen: ja, saa kommer Vognen ikke af Stedet, selv om Hestene have Kræfter nok. Men som man ikke uden en vis Bedrøvelse seer dette Syn, seer, at der er Kræfter nok, men at Den, der skal være Herren, at Kjørsvenden fordærver det: saaledes seer man heller ei uden Bedrøvelse, naar det gaaer et Menneske paa lignende Maade. Han mangler ikke Kræfter, og det gjør et Menneske egentligen aldrig, men han forqvækker sig selv, Den, der skulde være Herren (det er rigtignok ham selv), han fordærver det – et saadant Menneske arbejder med maaskee neppe een Trediedeel af sin Kraft paa rette Sted, og med mere end to Trediedele paa urette Sted eller sig selv imod. Nu slipper han Arbeidet for at begynde forfra med at overveie, nu arbejder han istedenfor at overveie, nu rykker han forkeert i Tømmerne, nu vil han gjøre begge Dele paa eengang – og under alt Dette kommer han ikke af Stedet, under alt Dette gaaer Livet ligesom i Staae, han kan ikke faae Opgaven sat saaledes fast, at den staaer fast, medens han kan løsrive sig fra dette Arbeide og have sin Kraft raadig til at fuldkomme Opgaven. Opgaven bliver ikke en Byrde, men han har fuldt op at bestille med det Byrdefulde: at kludde ved Opgaven for om muligt at faae den til at staae fast. Naar saa er, kommer han naturligviis aldrig til at bære Byrden, han kan jo ikke engang faae den til at staae; i det Øieblik han saa at sige vil vende Ryggen til for at tage Byrden paa sig, er det ligesom faldt Byrden om, og han maa igjen til at stable den op. Ak, naar man betragter Menneskenes Liv, maa man ofte med Sorg sige: de veed ikke selv, hvilke Kræfter de have, de forhindre sig selv mere eller mindre i at faae det at vide, fordi de med deres fleste Kræfter arbeide sig selv imod.

Lad os saa nærmere tænke paa denne Tales Gjenstand. Den Lidende er i Trængselen: nu gjælder det. Dersom han blot kan faae Opgaven sat ret fast, saa lykkes det ham nok med at holde ud; naar han strax med Bestemthed veed, hvad Opgaven er, saa er allerede Meget vundet. Men dette vil Tvivlen, om muligt, forhindre, den vil lumskeligen trække alle Kræfter fra ham og lade dem gjøre Tjeneste paa et forkeert Sted, paa at udfinde hvad Opgaven er, eller paa tusinde Opfindelser med Hensyn til hvad den kunde være. Skeer dette, seirer Tvivlen, faaer den ham narret til at stride der, hvor han ikke skal stride, saa maa han ligge under i Trængselen.

Er det da ikke glædeligt, at det er saaledes, at Trængselen er Veien; thi saa er det jo strax klart, hvad Opgaven er. Tvivlen vil indbilde den Lidende, om det dog ikke skulde være muligt, at Trængselen kunde tages bort, og han dog vedblive at gaae ad den samme Vei – uden Trængsel. Men naar Trængselen er Veien, saa er det jo umuligt, at den kan tages bort, og Veien dog blive den samme. – Tvivlen vil bilde den Lidende ind, om det dog ikke var muligt, at han havde taget feil af Veien, om det, at der er Trængsel, ikke kunde betyde, at han er paa en forkeert Vei. Men naar Trængselen er Veien, kan det, at der er Trængsel paa Veien, umuligt betyde, at han er gaaet feil, tvertimod er dette Kjendet, at han er paa den rette Vei. – Tvivlen vil indbilde ham, om det dog ikke var muligt at gaae ad en anden Vei. Men naar Trængselen er Veien, saa er det jo umuligt at gaae ad nogen anden Vei. Derom kan altsaa ingen Tvivl være, om hvad Opgaven er; der skal ikke anvendes eet eneste Øieblik, ikke den mindste Smule Kraft paa yderligere Overveielser; dette, at Trængselen er Veien, gjør Opgaven fast, gjør det vist, hvad Opgaven er. Og sandeligen, hvor besværlig end Trængselen kan være, ingen Trængsel er dog saa besværlig som denne Trængsel af urolige Tanker i en tvivlrådig og vankelmodig Sjel.

Den Lidende holder da ud, han gaaer frem ad Fuldkommenhedens Vei i Trængsler – men Trængselen bliver besværligere og besværligere. Nu gjælder det. Men naar blot Opgaven staaer fast, saa er allerede meget vundet; og det være langt fra os, at hjælpe til at udsprede den løgnagtige Fabel om, at det lidt efter lidt bliver lettere paa den trange Vei, at den kun er trang i Begyndelsen. Det forholder sig netop omvendt, den bliver trangere og trangere. Dette kan man ogsaa let forvise sig om, naar man agter paa Menneskene

og vil see. Der findes maaskee sjeldnere et Menneske, som dog ikke engang har gjort Begyndelsen paa at ville det Gode, men de Fleste falde fra netop naar det viser sig, at Veien bliver trangere istedenfor at blive lettere. Naar et Menneske er kommen saa langt hen, at alle Skuffelserne svinde, om at ville det Gode til en vis Grad, om at det Gode dog til en vis Grad har sin Løn i Verden; naar det ret bliver Alvor med at ville det Gode: da bliver Veien først ret trang, og fra nu af trangere og trangere. Dette gjør man altid rigtigst i at sige, for ikke ved fabelagtig Tale at bedrage Menneskene, at lokke dem et Øieblik, for saa i næste Øieblik at gjøre dem end utaalmodigere. Men hvad der intet Bedrag indeholder, det evigt Visse er: at Trængselen er Veien. Saa skal der jo atter ikke anvendes eet eneste Øieblik, ikke den mindste Smule Kraft paa yderligere at overveie: Opgaven staaer fast, Trængselen er Veien.

Naar saa Nogen vil bilde den Lidende ind, at Andre gaae ad den samme Vei saa let, saa sorgfrit, uden Trængsler, medens han gaaer i Trængsler, da staaer Opgaven atter fast; den Lidende har kun eet Svar: Trængselen er Veien. Langt fra os være ogsaa denne hykkelske Tale om, at det er saa forskjelligt i Livet, at Nogle gaae ad den samme Vei uden Trængsler, Andre i Trængsler. Thi vel muligt, at Nogen gaaer uden Trængsler, men sandeligen, han gaaer ikke uden Trængsler ad samme Vei som Den, der gaaer i Trængsler, thi Trængselen er Veien. Der er en vis Kløgt, som nødvendig nok vil bryde ganske med det Gode, men ogsaa grumme nødtigt ganske give Afkald paa Blødagtighedens gode Dage og verdslig Fordeel; denne Kløgt er gjerne meget opfindsom i den Art Paafund, at det er saa forskjelligt – ikke i Livet, thi deri er intet Usandt, men at det er saa forskjelligt paa Fuldkommenhedens Vei. Lad os erindre, hvad der blev udviklet i Begyndelsen af denne Tale, at, aandeligt forstaaet, er Veien dette: hvorledes der gaaes. See, naar en stakkels Vandringsmand, hvis Fødder maaskee endog ere hudløse, naar han, ømmende sig ved hvert et Skridt, næsten slæber sig hen ad Veien: da er der, om han end aldrig har Ret i at være misundelig, dog meget god Mening i den Tanke, at misunde den Rige, som kører ham forbi i en magelig Vogn. Thi Landeveien er aldeles ligegyldig ved den Forskjel, hvorledes man reiser paa den, og saa er det jo unegtligt behageligere at kjøre i en magelig Vogn end at gaae saa besværet. Men aandelig forstaaet er Veien: hvorledes der gaaes; og saa vilde det dog vel være en besynderlig Sag, om der paa Trængselens Vei var den Forskjel, at der var Nogle, som gik paa Trængselens Vei uden Trængsler. Opgaven staaer saaledes atter fast, den Lidende veed strax med Bestemthed, hvad Opgaven er, thi Trængselen er Veien. Vil Nogen gaae uden Trængsler, saa kan han jo det, han gaaer saa tillige blot ad en anden Vei, hvilket bliver hans Sag. Men Tvivlen kan ikke faae fat i den Lidende og gjøre ham tvivlsom ved den Tanke, at Andre gaae *ad den samme Vei* uden Trængsler.

Dersom det er sandt, hvad Ordsproget siger: godt begyndt er halv fuldendt, saa er det ogsaa sandt, at det, at Opgaven staaer fast, er det halve Arbeide, ja mere end det halve. Men da Trængselen er Veien, saa staaer Opgaven ogsaa fast, ikke Satan selv kan komme til at faae en Tvivl indsmuglet om hvad Opgaven er. Skal Tvivlen faae Raaderum, saa maa Trængselen bringes i et tilfældigt Forhold til Veien. Naar saaledes en Vandringsmand taler om en Vei og siger: denne Vei er trang, saa kan dermed være udsagt noget Tilfældigt, maaskee er der en anden Vei, som er let, og som dog fører til samme Maal; eller Veien kan maaskee til andre Tider være let, men er nu just i disse Dage trang. Derimod, naar Trængselen er Veien, saa er enhver Tvivl om, at Trængselen er Opgaven, et Forsøg paa at ville gaae – ad en Afvei, da der kun er een eneste Vei, Trængselens, paa hvilken den Lidende er. Tvivlen om Opgaven har bestandigt sit Tilhold i den Forestilling, at der kunde være andre Veie, eller at Veien kunde forandres saaledes, at Trængselen toges bort. Men da Trængselen er Veien, saa kan Trængselen ikke tages bort uden at tage Veien bort, og der kan ikke være *andre Veie*, men kun *Afveie*.

Er dette da ikke glædeligt, glædeligt for den Lidende, der jo er paa Trængselens Vei, glædeligt, at der ikke behøves den mindste Overveielse, om ogsaa Veien er den rigtige, glædeligt, at han strax kan begynde paa Opgaven, begynde med den Sluttethed, der har al sin Kraft raadig og samlet til at holde Trængselen ud. Thi naar Trængselen er Veien, da er den jo ikke i trøstesløs Forstand det Uundgaaelige, ingenlunde, han kunde jo ikke ønske at undgaae den, da den er Veien. Den Lidende er ved denne Tanke strax i fuld Fart med at holde Trængselen ud; han ikke saa meget som spilder et Øieblik eller ødsler et Øiekast paa at see sig om, nei, han er med heel og fuld Kraft i Trængselen, glad i Trængselen, glad ved Tanken om at Trængselen er Veien. Vel er nemlig Opgaven ikke egentligen Det, der giver Kraft, thi Opgaven er jo Det, der bliver foresat, til hvis Udførelse Den, hvem Opgaven foresættes, skal anvende sin Kraft; og dog kan man sige, at Opgaven giver Kraft. Naar Forældrene vide med Myndighed at sætte Opgaven, naar Kjøresvenden veed med Forfarenhed at sætte Opgaven, saa hjælper det ubeskriveligt. Og saaledes ogsaa for den Ældre, naar Opgaven bliver sat fast med Evighedens Myndighed, saa hjælper det ubeskriveligt til at løse Opgaven. Naar Barnet er saa uheldigt, at have en Fader, som ikke veed at befale, eller Hestene en maadelig Kudsk: da seer det ud, som havde Barnet og Hestene ikke de halve Kræfter af hvad de virkeligen have. Ak, og naar den Ældre, der er en Lidende, giver sin Sjel i Vankelmodighedens Vold: da er han virkeligen svagere end et Barn. Men saa er det jo ogsaa Glædeligt, at Trængselen er Veien, thi saa staaer det strax og det staaer urokket fast, hvad Opgaven er.

Trængselen er Veien – og dette er det Glædelige: *at det altsaa ikke er en Egenskab ved Veien, at den er trang, men en Egenskab ved Trængselen at den er Veien, saa maa da Trængselen altsaa føre til Noget, den maa være veibar og fremkommelig, ikke overmenneskelig.* Hver af disse Tanker indeholder en nærmere opbyggelig Bestemmelse af dette Glædelige, og derfor ville vi dvæle ved hver især.

Det er ikke en Egenskab ved Veien, at den er trang, men en Egenskab ved Trængselen at den er Veien. I jo nærmere Forhold Trængselen og Veien sættes til hinanden, desto fastere staaer ogsaa Opgaven. Naar der siges: Veien er trang, saa er det Sidste en nærmere Bestemmelse ved Veien; der er to Tanker: Veien – og det at den er trang. Vi sige da: det er nu engang saa, det er en Virkelighed, at Veien er trang. Men da der dog er to Tanker, saa er det ogsaa som var der givet Tvivlen en lille Indrømmelse, som kunde den her knibe sig ind imellem Veien og det: at den er trang, som kunde Tvivlen dog have Noget for sig, naar den vil indbilde den Lidende, om det dog ikke skulde være muligt, at Veien kunde være uden at være trang, eller uden at være saa trang som den formeentligen er, thi hvisker Tvivlen: Talen maa jo opløses saaledes, Veien, og derpaa: den er trang. Men naar Trængselen er Veien, saa maa Tvivlen udaande, saa kan den umuligt komme til. Den ene Bestemmelse er da ikke den anden overordnet, det hele Udsagn kløfter sig ikke for Forestillingen i et Hovedord og et Tillægsord, nei, de ere eet og det Samme: Trængselen er Veien, og Veien er Trængselen; de høre saa nøie sammen, at Tvivlen end ikke kan komme til at trække Veiret derimellem, thi de ere een Tanke; de høre saa nøie sammen, at Forholdet mellem Trængselen og Veien er Uadskillelighedens. Et nøiere Forhold kan aldrig gives. Tag Trængselen bort, saa tager Du Veien bort, tag Veien bort, saa tager Du Trængselen bort. Saa nøie høre de sammen, saa fast staaer Opgaven.

Trængselen maa føre til Noget. Man kan nemlig ikke slutte saaledes: en Vei er trang, altsaa maa den føre til Noget. Forsaavidt en Vei er Vei, gjælder Slutningen, at den maa føre til Noget, thi i samme Øieblik den ikke fører til Noget, ophører den ogsaa at være Vei. Slutningen gjælder forsaavidt Veien er Vei, men ikke fordi den er trang; dette Tillæg gjør det for Den, som endnu ikke er befæstet i Troen, næsten ligesom tvivlsommere, om den Vei ogsaa kan føre til Noget. Naar derimod Trængselen selv er Veien, saa følger Slutningen: altsaa maa den føre til Noget; thi her sluttes ikke fra, at den er trang, men fra, at den er Vei.

Det er Herrens egne Ord: den Vei er trang, som fører til Salighed; og naar Han har sagt det, saa staaer det jo evigt fast. Vi rose det sandeligen heller ikke, om Nogen er løben vild i mange Tanker, o, men hvis saa er, ville vi dog gjerne være ham behjælpelige med et ufuldkomnere Udtryk for det Samme, ufuldkomnere, fordi det kun forstaaes af Den, der ikke blev ukjendt med Tvivlen, og derfor ogsaa kun midlertidigt kan være ham tjenligt, indtil han atter lærer det Fuldkomnere: at holde sig ene til Herrens Ord. Visseligen, det, at Herren har sagt Ordet, er dog det sikreste Værn mod Tvivlen; thi langt sikkrere er det dog, i Lydighedens Forstand, at troe, langt sikkrere end det Sikke: at det i Tænkningens Forstand er for Tænkningen umuligt, at tvivle derom. Ak, fordi det er umuligt for Tænkningen, deraf følger ikke, at det er umuligt for det tænkende Menneske; han kan alligevel, forsagt eller trodsigt, ville tvivle. Dog, er det ikke Herrens eget Ord, at Trængselen er Veien, saa er det dog hans Lære, thi lærer han ikke, at Trængselen er gavnlig? Saa det alligevel er Ham, der indestaaer for Ordet. Thi dette kan et Menneske, han kan klart og med klare Tanker udvikle, hvad der ligger i en Tanke, men indestaae for Tanken kan han ikke – det kan kun den Myndige; og indestaae for alle Myndige kan kun Han, der er den eneste Myndige.

Naar der da siges: den Vei er trang, som fører til Salighed, saa er Tanken denne: det er nu engang saaledes, at Veien er trang, Trængselen er en Modstand, en Hindring paa Veien; man skal igjennem, men saa fører det ogsaa til Salighed. Trængselen er altsaa en *Modstand*, en *Hindring paa Veien*, dog skal man igjennem. Men naar Trængselen selv er Veien, hvad Under da, at man skal igjennem, hvad Under da, at Trængselen fører til Noget! Tvivlen vil saa gjerne berøve den Lidende Frimodigheden, vil lade ham stikke i Trængselen, omkomme i den mistrøstige, ja, den formastelige Tanke, at han er forladt af Gud, som var han geraadet paa en Vei, der kun førte til et Indelukke, som var det i trøstesløs Forstand sagt af Apostelen, »at vi ere bestemte til Trængselen« (1 Thess. 3, 3.), som havde altsaa Trængselen ingen Bestemmelse, men vi vare blot bestemte til Trængselen. Naar derimod Trængselen har den Bestemmelse at være Veien, da er der strax Lufttræk, da aander den Lidende, da maa det føre til Noget; thi saa er Trængselen jo selv det Befordrende. Den er ikke en Vanskelighed paa Veien, der, om jeg saa tør sige, gjør et nyt Forspand fornødent, men Trængselen selv er et Forspand, det bedste; naar man blot lader den raade, saa hjælper den En frem, thi Trængselen er Veien.

Er dette ikke glædeligt, hvor frimodigt kan ikke den Lidende aande i denne Tanke! Han befaler sig ikke blot Gud i Vold og gaaer Trængselen imøde, nei, han siger: Trængselen selv er mig et Tegn paa, at jeg er vel anbefalet, Trængselen er min Hjælper – thi Trængselen er Veien. Saa længe Barnet dog har bange Frygt for Læreren, kan det vel lære meget; men naar Tilliden har jaget Frygten ud og Frimodigheden har seiret, saa begynder den høieste Underviisning. Og saaledes ogsaa, naar den Lidende, forvissat om, at Trængselen er Veien, har overvundet Trængselen; thi er dette ikke i høieste Forstand at overvinde Trængselen, ret at ville troe, at Trængselen er Veien, er Hjælperen! Apostelen Paulus siger etsteds: Troen er vor Seier, og et andetsteds: ja, vi mere end seire. Men kan man da mere end seire? Ja, naar man førend Striden begynder har forvandlet Fjenden til sin Ven. Eet er Det at seire i Trængselen, at overvinde Trængselen, som man overvinder en Fjende, forblivende i den Mening, at Trængselen er Ens Fjende; men mere end seire er det at troe, at Trængselen er Ens Ven, at den ikke er Modstanden men Veien, ikke det Hindrende men det Udviklende, ikke det Forknyttende men det Forædlende.

Trængselen maa være veibar, fremkommelig. Hvad er det, der kan møde paa en Vei og spærre den, saa den bliver ufremkommelig? Det er Trængsel. Men naar Trængselen er Veien, saa er denne Vei jo ubetinget fremkommelig. Den Lidende kan, om han saa vil, forestille sig Trængselen forfærdeligere og forfærdeligere;

dette gjør hverken fra eller til – det er evig vist, at Trængselen er Veien, og saa er det umuligt at tænke en Trængsel, der kan spærre denne Vei. Ogsaa heraf kan man see, at Trængselen maa føre til Noget. Thi hvad skulde vel hindre en Vei i at føre til Noget, hvad Andet end Trængsel; men naar denne ikke kan komme som Modstand paa denne Vei, saa maa jo denne Vei evigt føre til Noget.

Forunderligt, Trængselens Vei er den eneste, hvor der ingen Hindring er, thi Trængselen bereder selv Veien, istedenfor at spærre. Men er dette ikke glædeligt! Thi hvad er trøstesløsere end naar Vandreren maa sige: her er ingen Vei mere; og hvad er altsaa glædeligere end at Vandreren bestandigt tør sige: her er der altid Vei!

Trængselen er ikke overmenneskelig. Nei, var Trængselen overmenneskelig, saa var jo Veien spærret, og Trængselen ikke Veien. Apostelen Paulus siger: »Eder er ingen Fristelse paakommen, uden menneskelig; men Gud skal gjøre baade Fristelsen og dens Udgang, saaledes at I det kunne bære.« Men har Gud ikke gjort Fristelsen til at bære, naar han fra Evighed har beskikket det saaledes, at Trængselen selv er Veien; saa er Trængselen jo eengang for alle gjort til at udholde. Og hvorledes kan det være sikkrere, at der altid er en god Udgang paa Fristelsen, end naar Trængselen selv er Veien; thi saa er jo Trængselen selv bestandig en Udgang, og en god Udgang af Trængselen.

Den overmenneskelige Fristelse vil optaarne sig over et Menneske; som det steile Bjerg, der lader Vandringsmanden fortvivle, saaledes vil den overmenneskelige Fristelse skrække den Lidende, forvandle ham til et Kryb i Sammenligning med Fristelsens Størrelse; som en Naturkraft spotter menneskelig Anstrængelse, saaledes vil den overmenneskelige Fristelse, hoffærdigt kneisende, være stolt som en Spot over den stakkels Lidende. Men, Gud være lovet, der er ingen overmenneskelig Fristelse til, det er kun en løgnagtig Fabel, opfundet af en Frygtagtig eller af en Underfundig, der vil skubbe Skylden af sig, formindske sin Skyld ved at forstørre Fristelsen, retfærdiggjøre sig ved at gjøre den overmenneskelig. Skriften siger lige det Modsatte; den siger ikke blot, at der ingen overmenneskelig Fristelse er til, men den siger et andetsteds, hvor Talen er om den Rædsel, i hvis Forventning Menneskene skulle forsmægte, siger til de Troende: »naar dette skeer, da opløfter Eders Hoveder.« Fristelsen har altsaa ikke overmenneskelig Størrelse; tvertimod naar Trængselen er forfærdeligst er den Troende et Hoved høiere, et Hoved høiere, ja han er jo det Hoved høiere, som han opløfter over Trængselen. Og naar Trængselen er Veien, saa er den Troende ogsaa over Trængselen; thi den Vei, paa hvilken et Menneske gaaer, den gaaer dog vel ikke over hans Hoved, nei, naar han gaaer ad den, saa træder hans Fod paa den.

Saaledes er der da indeholdt idel Glæde i den Tanke, at Trængselen er Veien. Den Lidende veed strax med Bestemthed hvad Opgaven er, han kan strax begynde med fuld Kraft, ingen Tvivl kan komme til at snige sig ind mellem Veien og Trængselen, thi de ere evigt uadskillelige; og derfor er det evig vist, at denne Vei maa føre til Noget, thi ingen Trængsel kan her spærre Veien, der altid er fremkommelig, ligesom Trængselen aldrig er overmenneskelig. Glemmes maa det vistnok aldrig, det maa atter her siges til Slutning, at nu det Andet staaer tilbage: hvorledes den Lidende skal gaae ad Trængselens Vei. O, men er det saa, at det kun lidet baader et Menneske med koldt Hjerte at hænge ved en død Forstaaelse: sandeligen, den Forstaaelse, der gjør et Menneske glad og varm i Trængselen, den skal ogsaa styrke ham til det Næste, til at gaae retteligen ad Trængselens Vei. Og det, med en vis Aand, uden Tvivlen at troe, at Trængselen, hvori man er, er Veien, er det ikke ogsaa at gaae retteligen ad Trængselens Vei!

VI

Førend et Menneske begynder paa Noget, hvad enten der skal handles eller lides, gjør han først et Overslag, om han handlende kan føre Taarnet op, og hvor høit, om han lidende har Kræfter til at bygge i Grunden, og hvor dybt. Altsaa han gjør et Overslag over Kræfterne og Forholdet mellem Kræfterne og Opgaven, derpaa *overveier* han. At overveie er et overført Udtryk, men meget betegnende, og har derfor den Fordeel, som altid et overført Ord har, at man som gennem en hemmelig Dør, ja som ved det Pludseliges Trylleslag, fra det meest Dagligdags staaer midt i de høieste Forestillinger, saa man, idet man taler om de simple, daglige Anliggender, pludselig opdager, at man tillige taler om det Allerhøieste. At overveie er dannet af at veie; Vægtskaalen veier, eller paa Vægtskaalen veier man. Hvad er nemlig det at veie? Det er at angive det ligegyldige Forhold mellem to Størrelser, eller ligegyldigt at angive dette Forhold. Saaledes med Vægtskaalen. Det er Vægtskaalen aldeles ligegyldigt, hvilken af de Tvende der veier meest, den angiver blot Vægten, og har ingen Forkjærlighed for den ene eller for den anden Side. Just dette prise vi hos Vægtskaalen, og sige, naar saa er, at den er god og nøiagtig. Anderledes kunne vi nu ikke tale om en Vægtskaal, thi ellers maatte vi vel sige, at paa den Maade at veie er ingen Kunst; Kunsten begynder netop naar der er Forkjærlighed for den ene eller den anden Side, og det nu gjælder om – ja, lad os kun bruge det simple Udtryk, som dog er saa betegnende, naar det nu gjælder om, at holde Tungen lige i Munden.

Altsaa paa Vægtskaalen veier man, men Mennesket overveier; han gjør altsaa mere end at veie i samme

Forstand som Vægtskaalen, han over-veier, han er høiere end det at veie, han staaer over Afveiningen, han vælger. Derfor kan man med Rette sige, at det Ord: at overveie, naar man blot holder det fast, tilsidst angiver det Væsentlige ved Menneskenaturen, dens Sammensætning og dens Fortrin. Thi for at veie maa der være to Størrelser, altsaa maa det overveieende Menneske blot for at kunne veie være saaledes sammensat, at han har to Størrelser. Dette er ogsaa Tilfældet, han er sammensat af Timelighed og Evighed. Timeligheden og Evigheden er, aandelig forstaaet, Størrelserne, der skulle veies. Men for at overveie maa Mennesket igjen selv være eller have et Tredie i Forhold til de to Størrelser. Dette er Valget: han veier, han overveier, han vælger. Kun kan det Tilfælde aldrig indtræde, som dog muligt kan indtræde med en Vægtskaal, at den angiver Forholdet som lige, at de tvende Størrelser veie lige meget. Nei, Gud være lovet, det kan aldrig skee, thi rettelig forstaaet har allerede det Evige en vis Overvægt, og Den, som ikke vil forstaae dette, han kan egentligen aldrig komme til at overveie.

Saaledes overveier et Menneske, førend han begynder, saaledes ved Begyndelsen af sit Liv. Endnu har han ikke megen Erfaring, ikke noget nøie Kundskab til Timeligheden; han har kun i Forestillingen et Billede af Timeligheden og af Evigheden, og han vælger derimellem. O, det tør vi vel næsten sige med Vished om ethvert Menneske, at det var ham engang saa i Begyndelsen, det var ham saa indlysende, at Evigheden har Overvægten, ja ikke blot var det ham indlysende, men det bevægede ham dybt, det rørte det Inderste i ham, og derfor er vel saa ofte dette den Unges første Valg ikke uden Inderlighedens Taarer.

Imidlertid er dermed ingenlunde Alt afgjort, thi saa lidet som det hjælper et Menneske i Ligegyldighedens Forstand at vide Forholdet mellem det Timelige og det Evige, lige saa lidet nytter dette første Valg, naar det ikke atter og atter gjentages – ak, maaskee skal det gjentages under meget forandrede Forhold. Den Unge er bleven Ældre, Livet tynger paa ham, nu er han (thi lader os kun haste fra det Lettere for desto længere at kunne dvæle ved, hvad disse Taler skulle være, Lidelsernes Evangelium) en Lidende. Saa maa han da, om han end ikke spilder sin Tid og ødsler sin Kraft paa idelig Overveielse, igjen til at veie, gjøre Alvor af igjen at veie og overveie. Hvor tung Timeligheden er, det veed han: har da ogsaa nu Evigheden Overvægten? Saaledes spørger han sig selv, men han spørger ogsaa Andre; om han end ikke spilder sin Tid og øder sin Kraft i Snaksomhed med baade den Ene og den Anden, i Alvor spørger han dog en Forsøgt til Raads. Og Gud være lovet, saadanne Raadgivere, saadanne Vidner findes dog, om ikke blandt de Levende, saa blandt de Afdøde, og da først og fremmest i de hellige Skrifter. Maaskee læser da den Lidende hos Apostelen Paulus disse Ord:

Thi vor Trængsel, som er stakket og let, skaffer os en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed.

(2 Cor. 4, 17.).

Disse Ord ville vi denne Gang gjøre til Opbyggelsens Gjenstand, idet vi betænke det for en Lidende Glædelige i:

at selv, naar den timelige Lidelse tynger meest, har dog Evighedens Salighed Overvægt.

Dog førend vi gaae over til nærmere at gennemgaae Apostelens Ord, maae vi først gjøre een Bemærkning, der rigtignok synes overflødig, forsaavidt hvad den udsiger ganske følger af sig selv, men som dog maaskee, i Betragtning af hvad Erfaringen lærer om Menneskenes Liv, er vel værd at fremdrages. Det følger nemlig ganske af sig selv, at skal der være Mening i denne Tale, at et Menneske forvisses om, at selv naar den timelige Lidelse tynger meest, Evighedens Salighed dog har Overvægt, da maa han veie paa den, han maa i Sandhed vaage over, at denne Evighedens Modvægt kommer for Alvor med i Betragtning. Ja, dette følger jo ganske af sig selv, og dersom det ogsaa fulgte ganske af sig selv, at ethvert Menneske gjorde det, da maatte jo ethvert Menneske være forvisset om, at Evighedens Salighed har Overvægt; thi kommer kun denne Tanke ret for Alvor med paa Vægten, saa skal den nok faae Overvægten. O, men hvor sjeldent er det maaskee, at et Menneske saaledes veier rigtigt. Og alligevel er der i Verden atter og atter Dag ud og Dag ind fra Morgen og til Aften idelig Tale om, at overveie og overveie, og dog gjælder det, at Den, som ikke har Evighedens Forestilling bestandigt som Vægtens anden Størrelse, han overveier Intet, han kan end ikke overveie. Thi at overveie det ene Timelige mod det andet Timelige, naar det Evige er udeladt, det er ikke at overveie, det er at narres, det er at spille sin Tid paa og forspilde Saligheden ved at narres med Livets Barnestreger. Atter her viser det sig, hvor meget der ligger i det simple Ord: at overveie. Grundbetydningen af menneskelig Overveien er, at veie mellem det Timelige og det Evige; i al anden menneskelig Overveien maa denne Grundbetydning være tilstede, ellers er Overveielserne, trods al Travlhed og opblæst Vigtighed, grundløs og intetsigende.

Mon nu virkelig Menneskene leve saaledes, at de bestandigt tage Evighedens Tanke for Alvor med i Betragtning? Der er en Travlhed, en travl Arbeiden for og en travl Talen om Livets Fornødenheder, en Travlhed, som ganske synes at have glemt, hvad det Fornødne er. Men hvis Du indlader Dig med disse travle Mennesker, da vil Du ideligt høre dem tale om Overveielse og Overveielse, om de end ganske have glemt Grundbetydningen af at overveie. Og den Lykkeligere, den mere Begunstigede, ham overtaler og bedaarer Timeligheden kun altfor let, saa det synes ham, at han har det saa godt, at han Intet mere behøver; eller hvis det desuagtet synes ham, at han ikke har det godt, saa er han dog saaledes bedaaret af Timeligheden, at det slet ikke falder ham ind at søge Grunden paa rette Sted. Men hvis Du indlader Dig med en Saadan, da vil Du ogsaa høre ham tale ideligt om at overveie og overveie, om Du end tillige let forvisser Dig om, hvor ganske han har glemt Grundbetydningen. Ak, saaledes leve maaskee Mange; de kalde sig endog Christne, skjøndt hvad der Afgjørende ligger til Grund for al Christendom netop er hiin Grundbetydning af at overveie. Mange leve maaskee saaledes bedragne af Timeligheden. Lad mig oplyse dette Forhold ved et simpelt Billede. Naar den Velhavende i en mørk men dog stjerneklar Nat kjører beqvemt i sin Vogn og har Lygterne tændte, ja, da er han tryk, han frygter ingen Vanskelighed, han fører selv Lyset med, og det er ikke mørkt nærmest omkring ham; men netop fordi han har Lygterne tændte og har et stærkt Lys nær ved sig, netop derfor kan han slet ikke see Stjernerne, hans Lygter formørke Stjernerne, hvilke den fattige Bonde, der kjører uden Lygter, herligt kan see i den mørke, men dog stjerneklare Nat. Saaledes leve de Bedragne i Timeligheden: enten have de, beskæftigede med Livets Fornødenheder, for travlt til at vinde Udsigten, eller de i Velstand og gode Dage have ligesom Lygterne tændte, rundt og nærmest om dem Alt saa betryggende, saa lyst, saa beqvemt – men Udsigten mangler, Udsigten, Udsigten til Stjernerne.

Dog saadanne Mennesker ere vel selv bedragne, men derimod have de ikke til Hensigt at ville bedrage Andre ved blind Veiledning, eller ved blændende; thi dette Timelighedens blændende Lygteskin er altid lige saa farligt som den i Mørket blinde Veiledning. Imidlertid gives der ogsaa Saadanne, der, formasteligen bedragne af sig selv, formasteligen ville lære Menneskene det Samme. De ville ganske afskaffe denne Forestilling om Evigheden og Evighedens Salighed, de ville lære Menneskene ved allehaande kløgtige Beqvemmelighedens Opfindelser at faae det saa lyst som muligt om dem i Timeligheden, at man da slet ikke mere skulde kunne see Evigheden. Eller hvis de end ikke ganske ville afskaffe Forestillingen om Evigheden og Evighedens Salighed, ville de dog saaledes nedværdige den, at der ingen evig Forskjel (ja, kan noget være mere meningsløst) bliver mellem det Timelige og det Evige. Hvilken Forskjel kan der da blive? Det synes dog uimodsigeligt, at som der mellem et Menneske og et Dyr er Menneskelighedens Forskjel, saaledes maa der være en evig Forskjel mellem det Timelige og det Evige; eller skulde maaskee *Forskjellen* være den, at de ikke vare *forskjellige*; eller kan Evigheden i al Evighed have nogen anden Forskjel fra det Timelige end Evighedens? Saadanne falske Lærere kan man vel ikke kalde Pharissæere; men hvad er dog egentligen værst: *enten* en Pharissæer, som nøiagtigt angiver den rette Vei, men rigtignok ikke selv gaaer ad den, en Pharissæer, efter hvis Ord jeg altsaa trøstigt kan tage og handle, medens jeg overlader til Gud, hvad der aldrig kan vedkomme mig, at dømme Hykleren, *eller* en saakaldet oprigtig Veileder, der rigtignok selv gaaer med ad den samme Vei, han anpriser Andre, men vel at mærke forandrer Veien, og selv gaaer med ad den anpriste – Vildfarelsens Vei?

Og nu den Lidende; naar han ikke agter paa, at denne Forestilling om Evigheden og Evighedens Salighed kommer for Alvor med i Betragtning, naar han, idet han veier Lidelsens Tyngde, slet ikke veier paa Saligheden: hvad Under da, at den timelige Lidelse faaer Overvægt, hvad Under, at han finder den tung, rædsom tung – ak, naar Evigheden engang veier ham, skal den vel finde ham for let; thi jo tungere et Menneske saaledes bliver, desto nærmere er han ved, at Evigheden vil finde ham for let. Eller hvis den Lidende dog en enkelt Gang tager denne Evighedens Tanke ligesom i sin Haand og veier paa den – men finder, at den ikke veier stort: hvad Under, at den timelige Lidelse tynger meest! Og naar saa den Lidende Øieblikket efter igjen kaster, og med Ligegyldighed, hiin Evighedens Tanke bort: hvad Under da, at han finder Lidelsen endnu tungere, tung indtil Fortvivlelse, naar ikke blot Lidelsen tynger, men han selv tynger med paa Lidelsen ved den formastelige Tanke, at han skulde være forladt af Gud – fordi han selv slap det Evige! Ak, hvad Under, om en saadan Lidende tilsidst søger Fortvivlelsens sidste Udvei og vil gjøre en Ende paa denne Qval – ved at gjøre Begyndelsen paa, hvad der venter ham i Evigheden!

Efter denne sørgelige Betragtning lad os saa gaae over til at betænke Apostelens forelæste Ord; Paulus var dog vel den Mand, som forstod at veie og at overveie, sandeligen, fandtes der ikke Sviig i Christi Mund, da heller ei falsk Vægt hos en Apostel.

»Vor Trængsel, som er stakket og let, forskaffer os en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed.« Altsaa Trængselen **forskaffer** en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed. Men naar Trængselen i ethvert Øieblik, altsaa og naar den timelige Lidelse tynger meest, *forskaffer en saadan Vægt af Herlighed: saa har Saligheden jo Overvægt.* Hvad der nemlig forskaffer Noget, Midlet, hvorved Noget erhverves, er fornuftigviis det Ringere, Formaalet det Høiere. Dette er en saa let fattelig, saa almindelig antaget og dog saa dybt grundet Tanke, at man anseer det for den sørgeligste, den afskyeligste Forvirring, at et Menneske vender Forholdet om og gjør Det, som i sig selv er Formaalet, til Midlet, gjør Sandheden, for Exempel, til et Middel i Pengebegjerlighedens, eller Æresygens, eller andre slette Lidenskabers Tjeneste. Den sædelige Tingenes

Orden, der beskæftiger sig med hvad der i og for sig er Formaålet, lærer, at Midlet er lavere end Formaålet. Ja, selv naar Formaålet er noget Jordisk, og et andet Jordisk er Midlet: er dog i Forholdet Midlet ringere end Formaålet, om Formaålet og Midlet end i en anden Forstand ere lige ringe, fordi de begge ere jordiske. Naar saaledes En for sine Penge forskaffer sig eet eller andet jordisk Gode, da anseer han Pengene for Ringere end det Gode han ved dem forskaffer sig; medens han maaskee til en anden Tid anseer Pengene for Formaålet og et andet Jordisk for Midlet og for det Ringere, hvorved han forskaffer sig Pengene.

Men en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed er intet jordisk Gode; dette Formaål kan ikke tilfældigviis være det Høiere og Midlet det Ringere; Forholdet kan heller ikke vexle, saa dette Gode een Gang er Formaålet, og da en anden Gang Midlet, hvorved et andet Gode erhverves. Dette Formaål er uendeligt høiere, er Formaål i og for sig. Dersom da Lidelsen *forskaffer* dette Gode, saa har ganske simpelt og ligefrem Saligheden Overvægt, selv naar Lidelsen tynger meest. Hiint Gode er saa uendeligt høiere end Midlet, at selv i Lidelsens tungeste Øieblik Bevidstheden om, at den forskaffer en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed, giver Saligheden Overvægt. Hvo som ikke vil forstaae og ikke vil troe dette, han bærer selv Skylden, han lader i Lidelsens tungeste Øieblik denne Bevidsthed udslukkes, Bevidstheden om, hvad Lidelsen forskaffer.

Thi naar tynger vel den timelige Lidelse forfærdeligst paa et Menneske? Er det ikke, naar det synes ham, at den ingen Betydning har, Intet forskaffer eller forhverver; er det ikke, naar Lidelsen, som den Utaalmodige udtrykker sig, er meningsløs og hensigtsløs? Klager vel Den, der vil stride i Væddekampen, klager vel han, om end Forberedelsen koster nok saa megen Anstrængelse, klager han, om den end er forbunden med nok saa stor Lidelse og Smerte? Og hvorfor klager han ikke? Fordi han, der dog løber paa det Uvisse, forstaaer eller mener at forstaae, at denne Lidelse forskaffer ham Seirens Priis; netop naar Anstrængelsen er størst og smertefuldest, da opmander han sig selv ved Tanken om Prisen, og om at denne Lidelse just vil tjene til at forskaffe ham den. Hvor mange Lidelser udholder ikke et Menneske, naar han forstaaer, at han derved forskaffer sig Udkommet, eller Ære, Riigdom, Elskovens Løn eller hvad vi nu ellers ville nævne! Men Sagen er denne, at her strækker endnu den timelige Forstand til, eller Mennesket mener dog, at den strækker til; Mennesket forstaaer eller mener dog at forstaae, at Lidelsen forskaffer ham det Attraaede – ak, *det* Attraaede, der er saa uendeligt ringere end en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed. Naar derimod Lidelsen saaledes omslutter et Menneske, at hans Forstand ikke mere vil have med al denne Lidelse at skaffe, fordi Forstanden ikke kan begribe, hvad Lidelsen skulde kunne forskaffe; naar den Lidende Intet kan begribe af denne mørke Tale, hverken Lidelsens Grund eller dens Hensigt, hverken hvorfor han skal saaledes hjemløses fremfor Andre, eller hvortil det skulde gavne ham, – og han nu, der han afmægtigt føler, at han ikke kan kaste Lidelsen af sig, oprørsk kaster Troen fra sig, ikke vil troe, at Lidelsen forskaffer Noget: ja, da kan Saligheden vistnok ikke have Overvægt, da den er ganske udeladt.

Fastholder derimod den Lidende, hvad Forstanden vistnok ikke kan begribe, men Troen derimod holde fast ved, at Lidelsen forskaffer en stor og evig Vægt af Herlighed: da har Saligheden Overvægt, da holder den Lidende ikke blot Lidelsen ud, men forstaaer, at Saligheden har Overvægt. Den Indsigt, der begriber, at Lidelsen forskaffer Noget, giver Timelighedens Udholdenhed; men Troen mod Forstand, at Lidelsen, der synes idel ond og unyttig Møje, forskaffer en stor, evig Vægt af Herlighed, giver Evighedens Udholdenhed. Medens stundom en Lidende finder Trængselen, hvori han er stedt, til at udholde, men bekymret frygter, om den dog i næste Øieblik ikke kunde blive uudholdelig: da er der aabnet enhver Lidende Adgang til en anden Art af Betryggelse end den svigefulde, der svigefuldt bygger paa en menneskelig Sandsynlighed, den nemlig, at ville troe, at Lidelsens Tungeste forskaffer en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed.

Altsaa har, selv naar den timelige Lidelse tynger meest, dog Saligheden Overvægt. I hvilken Forstand Apostelen siger, at Lidelsen forskaffer hiin Herlighed, ville vi her ikke videre udvikle, det vedkommer ikke denne Tales Gjenstand; kun være det erindret, at det da paa ingen Maade kan være i Fortjenstlighedens Forstand, thi da maatte det kunne begribes, at Lidelsen forskaffer Saligheden, og da maatte igjen Saligheden kunne begribes, siden det kunde begribes, at den fortjentes, men i saa Fald vilde Talen netop ikke være om en evig Salighed, thi den evige Salighed kan kun troes, og netop derfor kan den heller ikke fortjenes. Dog denne Udvikling ville vi ikke nærmere forfølge, men dette staaer fast: Lidelsen forskaffer en over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed – altsaa har Saligheden Overvægt.

»Vor Trængsel, som er stakket og let, forskaffer .....« Men er Trængselen stakket og let, saa er det da ganske klart, at Saligheden har Overvægt, saa behøves der end ikke at siges et Ord mere, thi en stakket og let Trængsel, som ovenikjøbet forskaffer en stor evig Vægt af Herlighed, den kan dog vel ikke veie op, ja, den maa vel snarere siges Intet at veie mod denne store Vægt af Herlighed. Dette vil vel selv den utaalmodigst Lidende indrømme, men tillige mene, at hermed er Intet beviist, allermindst om hans Lidelse, thi hans Lidelse, den er meget langt fra at være stakket og let, den er just ubeskrivelig tung og langvarig. Naar saa er, er rigtignok Talen kommen i en slem Forlegenhed. Og dog nei, det har dog nok et eget Sammenhæng med det apostoliske Ord: vor Trængsel, som er stakket og let. Jeg har ved en anden Leilighed søgt at udvikle, hvad der vel ogsaa er Alle bekjendt, med hvilket Sandhedens Eftertryk Apostelen Paulus kan kaldes en næsten i alle menneskelige Lidelser indtil det Yderste Forsøgt, her maa jeg fatte mig kortere, og

veed i denne Forbindelse intet mere Betegnende at sige, end dette: Paulus var intet forkjælet Menneske. Den Utaalmodige maa ikke lade sig bedrage af Skinnen og troe, at det er en Lykkens Yndling, der taler om en lille Smule halvtimes Trængsel. Meningen af det apostoliske Ord er derfor ikke ganske ligefrem, men omtrent denne: »troende forventer jeg en saadan over al Maade stor, evig Vægt af Herlighed; for mig er Evighedens Salighed et saadant Gode, at jeg i Sammenligning dermed kalder 30 Aar i allehaande Lidelse en Trængsel, som er stakket og let.« See, dette er en apostolisk Tale; thi der haves mangan fad Lovtale over Evighedens Salighed, som i prunkende Udtryk og smægtende Skildring vil gøgle for Sandsen – Sligt forstaaer en Apostel sig ikke paa, men han forstaaer, at den bedste Lovtale over Evighedens Salighed er, at den er et saadant Gode, at den Talende i Betragtning af den kalder saadanne Lidelser en Trængsel, som er stakket og let.

Altsaa det er Sammenligningen, der gjør, at 30 Aars Lidelser er en Trængsel, som er stakket og let. Men at sammenligne, det er jo ogsaa at veie. Kun veier Sammenligningen ikke saaledes, at den holder de tvende Størrelser langt ude fra hinanden, den bringer dem tvertimod saa nær sammen, at Salighedens Tilstedeværelse forandrer Udtrykket om Trængselen. Fordi Tanken om Saligheden er nærværende, fordi Saligheden er tilstede: derfor taler Apostelen saaledes om Trængselen. Men dette er jo ganske i sin Orden. Gjør ikke en Konges Tilstedeværelse, at man taler ganske anderledes end ellers om det Samme! En Gjenvordighed, som man ellers vilde fortrædiges ved og knurre over i Dagligstuen, om den siger man i Kongens Nærværelse: Deres Majestæt, det er en Ubetydelighed. I den Elskedes Nærværelse taler man anderledes end ellers om det Samme. Hvad der vilde forstyrre En til daglig Brug, derom siger man i den Elskedes Nærværelse: o Kjære, det er Smaating. Og at forandre sin Tale og fremfor alt sit Sind saaledes, kalde vi undersaatlig Ærbødighed for Kongens Majestæt, vi kalde det Forelskelsens Festlighed i Forhold til den Elskede, vi kalde det Høitidelighed i Forhold til det Høieste, og i de mindre Forhold kalde vi det Høflighed. Høflighed ligger først og sidst i at agte paa, at der er Nogen tilstede, og hvem det er, der er tilstede. Men Evighedens Salighed, og naar den er tilstede i Tanken om den: ak, hvor ofte er ikke her, for ikke at sige det haardere, en Lidende uartig nok til ikke at agte paa den, til at lade som var den ikke tilstede – thi i Tanken kan den jo altid være tilstede.

Men altsaa har Saligheden Overvægt. Den Lidende, der beflitter sig paa at tale det himmelske Hofsprog, han forstaaer, at den har Overvægt. Luther har etsteds sagt, at en Christen maa bære Korsets Hofdragt; men mon han da ikke ogsaa bør være øvet i og øve sig i af Hjertens Grund at kunne tale det himmelske Hofsprog. Thi, som sagt, gavmundet at gyde Ord om Salighedens Herlighed, er forfængelig og daarlig Tale; men ligesom med sammenpressede Læber, istedenfor ligefrem at tale om Saligheden, ved paa en anden Maade at tale om sit Livs Trængseler at vise, at man taler om Saligheden: det er Hofsproget.

Men det tales kun af Hjertets Grund, thi dette himmelske Hofsprog indeholder ingen Usandhed, som man vel ellers og med Rette taler om Hofsprogets smigrende Usandhed, det er ingen Talemaade, som Hofsproget ellers, o nei, det er ene og alene en Tænkemaade. Det er jo derfor ganske efter Ordene sandt, hvad Apostelen siger. Denne vor Trængsel er stakket og let; eller er da vel 70 Aar en Evighed, eller er ikke netop 70 Aar en stakket Tid mod en Evighed! Og maa den ikke være let, naar der paa samme Tid bæres Forventningen om den store Vægt af Herlighed, om den dog kun er let, netop forsaavidt den store Vægt gjør den let! Er Trængselen ikke let, hvad veier vel den tungeste Lidelse mod en evig Vægt af Herlighed! Thi der spørges jo ikke om, hvad den tungeste Lidelse veier, men om hvad den veier mod en evig Vægt af Herlighed.

Altsaa Saligheden har Overvægten; og der fordres kun Troskab mod denne Forestilling om Evighedens Salighed for at fatte, at den har Overvægt, for til enhver Tid og i enhver Lidelse at tale uforandret om det evigt Uforandrede. Saasnart Udtrykket forandres, saa er det ikke Saligheden, der har forandret sig, men den Lidende. See, Den, der kun vil tjene en Sag, forsaavidt den tjener ham, hans Udtryk er underlagt megen Forandring; og Den, der kun vil elske en Pige, forsaavidt det tjener ham, hans Udtryk vexler i Omskiftelse. En saadan Tvesindet taler een Gang, falsk, om, at han har den Ære at tjene denne Sag, og en anden Gang vil han, lumsk, ikke have Skammen af at tjene den; han taler een Gang, indsmigrende, om, at han har den Ære at være elsket, en anden Gang fragaaer han, fræk, – denne Skam. Men Den, der ydmygt og begejstret har en Sag han elsker, han forstaaer, at det uforandret er den samme Sag, han har den Ære at tjene; han opgiver ikke blot ikke Sagen, han lider ikke blot Alt for den, nei, han forstaaer, at han har den Ære at lide for denne samme Sag. Han glemmer aldrig, hvad Begejstringen forstaaer, at det er et Ærens Forhold han har til Sagen, og at dette, om han seirer eller han lider, har slet Intet med dette Forhold at gjøre; Forholdet bliver uforandret, han har den Ære at seire i denne Sags Tjeneste, eller han har den Ære at lide i denne Sags Tjeneste. Eller er dette ikke den højhertede trofaste Hofmand, han, der følger en styrtet Keiser i Landflygtighed, og, naar den keiserlige Majestæt er klædt i Armod, dog endnu med samme Underdanighed og Hylding, som engang i Paladsets Sale, siger: Deres Majestæt, fordi han ikke krybende har kjendt Keiseren paa Purpuren, og derfor højhertet kan kjende ham i Pjalterne.

Og saaledes ogsaa med dette Gode, der er Evighedens Salighed. Troskaben er, at man tænker og taler eens derom, medens Alt forandrer sig, at man ikke i Timelighedens gode Dage indsmigrende vil tale med høie Toner om dette Gode, og troløst mod det Evige og forrædersk mod sig selv forandre Sproget paa Lidelsens Dag. Ak, thi heri er Forskjellen, at det dog vilde bedrøve Keiseren, om Hofmanden forandrede sig; men Ingen indbilde sig, at Evighedens Salighed lider ved, at et Menneske, troløs mod den, bliver sin egen

Forræder. Altsaa, dersom et Menneskes Liv er temmelig ukjendt med Gjenvordigheder, nu ja, der er kun Eet at sige om Himmels Salighed; men dersom han forsøges i allehaande Lidelser, der er atter kun Eet at sige, thi dette Gode bliver uforandret, og forandres ikke med Lidelsen, men forandrer tvertimod Lidelsens Tungeste til en Trængsel, som er stakket og let.

Er dette ikke at have Overvægten, *ja er det ikke at have saaledes Overvægten, at Lidelsen egentligen ikke kan veies sammen paa Vægtskaal med den evige Vægt af Herlighed*, fordi nemlig der ikke behøves en stor Vægt af Evighedens Salighed, men den mindste Deel af den er en stor og evig Vægt! Og ogsaa dette er indeholdt i det apostoliske Ord. Vor Trængsel, det vil sige denne Timelighedens Trængsel, som er stakket og let, forskaffer en evig Vægt: men saa har jo Saligheden ikke blot Overvægt, men Forholdet er et saadant, at de tvende Størrelser ikke kunne veies sammen. Lad os forstaae hinanden. Man siger jo ordsprogligt, at et Pund Guld og et Pund Fjær veier ligemeget; og dette er jo ogsaa sandt, men man tilføier dog vel ogsaa, at i en anden og vigtigere Forstand kan disse tvende Størrelser ikke veies sammen, og hvorfor ikke, fordi Vægtskaalen ikke kan angive, at det ene Pund er Guld, det andet Pund Fjær, altsaa fordi Guldet har et særegent Værd, som gjør den ligefremme Veien af Guld og Fjær med hinanden meningsløs. Saaledes ogsaa med de tvende her opgivne Størrelser. Forskjellen er ikke den mellem Salighed og Lidelse, men den mellem *evig Salighed og timelig Lidelse*, Forholdet er dette Misforhold; og at det er et Misforhold viser sig allertydeligst derved, at Forholdet mellem timelig Lyksalighed og evig Salighed er det samme Misforhold, at timelig Lyksalighed er for Intet at regne mod evig Salighed, og saaledes ogsaa ganske paa samme Maade timelig Lidelse. Timelig Lidelse og evig Salighed ere ikke blot ueensartede saaledes i Væsentlighedens Forstand som Guld og Fjær, men ueensartede i den uendelige Væsentligheds Forstand; den mindste Deel af Evighedens Salighed veier uendeligt mere end den længste jordiske Lidelse.

O, hvilken ubeskrivelig, over al Maade stor Glæde! At den Lidende dog vilde fatte den, vilde troe den, vilde forstaae, at selv naar den timelige Lidelse tynger meest har dog Saligheden Overvægt; at den Lidende dog vilde veie rigtigt, ja endnu mere, saa han ikke blot ikke synker under Lidelsens Tyngde, men snarere segner under Salighedens Overvægt, saa han i Forudfølelse af denne Salighed slaaer ligesom Vægtskaalen i Stykker og siger: her er end ikke Tale om at veie. Men hvor sjelden fandtes en saadan Lidende, hvor ganske anderledes er det ikke i Verden! Vi sige dette ikke for at forstyrre det Glædelige, som er denne Tales Gjenstand, vi sige det jo netop for, om det var muligt, at forstyrre det Sørgelige, der er kun altfor mange Menneskers Tilstand. Hvor Mange leve dog ikke saaledes, at de i Tankeløshedens Forstand indrømme, at Saligheden har Overvægt, i Tankeløshedens Forstand indrømme, at en evig Salighed er en ueensartet Størrelse med det Timelige, det er, de lade denne Tanke staae hen, lade den staae ved sit Værd, de beskæftige sig slet ikke med den – saa ueensartet med deres Livs timelige Formaal er Evighedens Salighed bleven dem; de leve i en dvask Indbildning om, at vi nok allesammen blive salige, saa ueensartet er Saligheden bleven dem. Hvilken Forandring, dersom det dog eengang var saaledes, at den tungeste Lidelse gennem et langt Liv syntes som Intet at regne mod Evighedens Salighed; dersom det dog engang var saa, at Den, der ikke blot modig gik i alle Timelighedens Farer, men saaledes modig, at han næsten ikke engang vilde anerkjende dem for Farer, at han med Frygt og Bæven forarbejdede sin Saligheds Sag! Og hvad er dog ikke tabt ved denne Forandring! Thi hvad gjorde Romerne saa modige i Slaget, hvad Andet, end at de havde lært at frygte værre Ting end Døden! Men hvad gjorde den Troende ganske anderledes modig i Jordlivets Farer, end nogen Romer, hvad Andet end at han kjendte en større Fare, men ogsaa en evig Salighed! Og hvad gjør vel denne Slægt saa frygttagtig, selv i Jordlivets Farer, hvad Andet, end at den ikke kjender den højeste Fare! Og hvilken er vel denne Slægts største Skyld, hvilken anden, end at den ikke agter Evighedens Salighed! Mon Menneskene skulle undflye Straffen; siger ikke Skriften: »hvorledes skulle de undflye (Straffen), de, der ikke agte saa stor en Salighed« (Hebr. 2, 3.)!

Dog, denne Tales Hensigt er jo ingenlunde at dømme, den ønsker kun, at Menneskene vilde dømme anderledes; denne Tale vil kun forkynde Lidelsernes Evangelium, hvad den Talende sandeligen ikke selv har opfundet, hvad han sandeligen heller ei mener at have Fortjeneste af at forkynde – thi dertil er det for glædeligt. Man kan maaskee have Fortjeneste af at forkynde denne eller hiin timelige Sandhed; men Evighedens Sandhed og Salighedens Glæde er for glædelig til at der kan blive Plads for Fortjenstlighedens kummerlige Mellemregning. Om et Menneske i idel Opoffrelse, i de tungeste Lidelser vedblev uafbrudt at forkynde denne Glæde, han har dog ingen Fortjeneste, thi det Glædelige er jo just, at selv naar den timelige Lidelse tynger meest, har dog Saligheden Overvægt. En timelig Sandhed maa finde sig i at have en Mellemregning med sine Forkyndere; men Evighedens Salighed eier en General-Qvittering, der gjør Mellemregning utænelig, thi selv naar Lidelsen tynger meest, har dog Saligheden Overvægt.

VII

Af Frygt for Mennesker, af Hensyn til verdslig Fordeel feigt og nedrigt ikke at turde være sin Forelskelses

Gjenstand bekendt for Verden, er vistnok Noget af det Afskyeligste og Foragteligste, der kan siges om et Menneske; og det, af Frygt for Menneskene, af Hensyn til verdslig Fordeel feigt og nedrigt ikke at turde være sin Tro og sin Troes Gjenstand bekendt i Verden, – det Afskyeligste, der kan siges om et Menneske. Selv derfor om det ikke var saaledes, at den hellige Skrift paa det Høitideligste lærer, at der fordres af Christendommens Bekjendere (ja, hvad der fordres af dem, er jo allerede udsagt, naar de kaldes Bekjendere), at de bekjende deres Tro for Verden; selv om det ikke var saa, at Christus havde sagt: Den, som vil negte mig for Menneskene, ham vil jeg og negte for min himmelske Fader – selv om dette ikke var saa, det vilde dog følge ganske af sig selv, følge af Inderlighedens Trang i den Christne, at han gjorde det. Og paa den anden Side, uagtet det er befalet og indskærpet med Evighedens hele Eftertryk, naar Bekjendelsen dog ikke er en Følge af Inderlighedens Trang, saa er en saadan Bekjendelse ikke hvad der fordres. Dersom derfor Nogen formasteligt kunde ville bedrage sig selv og mene, at det var det Klogeste da det nu engang er fordret, det Klogeste i Betragtning af Evighedens Dom, at bekjende Christum: da bekjender en Saadan ikke blot ikke Christum, men han forvansker ham paa en gudsbespottelig Maade, som var Christus en forfængelig Herskesyg, der attraaede et stort Navn i Verden. Nei, ikke derfor har Christus fordret Bekjendelsen, og ikke saaledes har han fordret den. Han har tvertimod egentligen fordret, at der i hans Tilhængere skal være den Inderlighed, at det følger af sig selv med Bekjendelsen – naar den fordres; thi den samme Inderlighed kan ogsaa være taus og Gud ligesaa velbehagelig, men denne samme, sande Inderlighed kan visseligen ikke være taus – naar Bekjendelsen fordres. Sandeligen, hvor skulde ogsaa Troen kunne være stærk nok i et Menneske til at troe til Salighed, stærk og hensynsløs nok i denne Henseende (ak, dette er vel omtrent den vanskeligste Art af Hensynsløshed, den, ikke at tage Hensyn til sine egne Indbildninger om Fortjeneste, eller til sine Lidenskabers undskyldende Paafund, eller til den i Skyldens Bevidsthed forfærdede Indbildnings Skrækkebillede – men uden denne Hensynsløshed kan man ikke troe til Salighed), naar den ikke var stærk og hensynsløs nok til at turde bekjende – om det fordres.

Enhver sand Christen har derfor ogsaa altid været villig til, naar det fordredes, at bekjende sin Tro; han har ikke, og dette er just priseligt, ikke forfængeligt og selvisk søgt Leiligheden, men hellere i inderlig Bekymring forvissat sig om, at han, oprigtig for Gud, var villig dertil, naar det fordredes. Saaledes var det eengang, da Verden om Christendommen var Hedenskab, og den Christne paa enhver Maade opfordret til at bekjende sin Tro for Verden, fordi *det at bekjende sin Tro var det Samme som at forkynde Christendommen*. Da var der ogsaa Fyrighed og Redebonhed til at bekjende; det æredes høit af de Christne, saa de, skjøndt alle Bekjendere af den samme Tro, dog udmærket betegnede Nogle med Navnet Bekjendere, hvilke vel ikke som Martyrerne offrede Livet, men dog forsøgtes i Bekjendelsens mange Farer. I hine Tider var Bekjendelsen ubetinget fordret af Enhver; thi hvad var det Verden vilde, den vilde tvinge de Christne til at bekjende: at de ikke vare Christne. Hedenskabet vilde behandle de Christne som Forbrydere, og da vilde man (hvad flere af Kirkefædrene saa klart og skarpsindigt har udviklet), ikke som ellers af en Forbryder, at han skal tilstaae og bekjende sin Brøde, nei tvertimod, man fordrede af den Christne, at han skulde bekjende, at han ikke var Christen.

Men har Forholdet dog nu ikke forandret sig, nu, da Christendommen er trængt seierrig igjennem, nu, da Alle ere Christne, nu da mindst af Alt Fordringen er den, at man skal bekjende, at man ikke er Christen, hvilket jo uomtvisteligt er den høieste Opfordring til at bekjende, at man er det. Lad os med Rolighed og Sindighed betænke denne Sag. Thi er det Gud, der giver Krafts og Styrkes Aand, saa er det ogsaa den samme Gud, der giver »Sindigheds Aand«; og bliver end nedrig Feighed og Menneskefrygt til enhver Tid lige afskyelig, saa er dog Hidsighedens Overdrivelser, en »Iver uden Viisdom« ikke mindre fordærvelig og stundom vel i sin Grund lige saa afskyelig, lige saa gudsbespottelig. Naar en Christen blandt Hedninger bekjender Christum, da er det at bekjende det Samme som at forkynde Christendommen for Mennesker, som ikke kjende den. En saadan Bekjendelse indeholder ingen Dom over Hedningerne: at de ikke ere Christne, thi Hedningerne udgive sig ikke for at være Christne. Naar derimod den Christne lever blandt Christne, eller blandt Mennesker, som alle sige sig at være Christne, da er det at bekjende Christum ikke det Samme som at forkynde Christendommen (thi de, til hvem Bekjendelsen henvender sig, ere jo underviste i Christendommen, sige sig selv at være Christne), men det er at dømme Andre, dømme dem, der *sige* sig at være Christne, at de kun *udgive* sig for at være Christne, altsaa dømme dem, at de ikke ere Christne, altsaa dømme dem mildest for Letsindighed og Tankeløshed, værst for Hykleri.

Disse tvende Forhold ere dog vel meget forskellige, og let til at skjelne, da i det ene Tilfælde den Christne er omgivet af Hedninger, og altsaa det at være Christen aldeles det samme som at bekjende Christum, i det andet Tilfælde den Christne, der bekjender Christendommen, er omgivet af Christne, der ogsaa bekjende Christendommen, og altsaa det i anden Grad at ville bekjende Christum er at frakjende Andre Christendommen. Lad mig imidlertid ved et simpelt sandseligt Billede for endnu større Tydeligheds Skyld anskueliggjøre det Udviklede. Dersom der var en Art Spise, et Fødemiddel, som paa een eller anden Maade havde en saadan Betydning for et Menneske, at den stod i Forhold til hans inderste Følelse, (vi kunne jo tænke paa en National-Spise, eller en Spise, der har religiøs Betydning), og han som en Følge deraf umuligt kunde tie til, at denne Spise bespottedes eller blot ringe omtaltes: saa vilde det jo følge af sig selv, at hvis dette skete i hans Nærværelse, da vilde han vedstaae og bekjende sine Følelser. Men lad os tænke Forholdet noget forandret. Denne Mand er da samlet med flere Andre, og hiin Spise sættes frem. Idet den bydes om, siger hver især af Gjesterne: »denne er den herligste og kosteligste af alle Spiser.« Rigtignok opdager hiin

Mand, om hvem vi tale, med Forbauselse, eller han mener dog at opdage, at Gjesterne ikke spise af denne Ret, at de lade den gaae urørt forbi, at de holde sig til andre Retter, medens de dog sige, at hiin Ret er den herligste og kosteligste: er i saa Tilfælde Manden opfordret til at vedstaae sin Overbeviisning? Der er jo Ingen, som siger ham imod, Ingen, der siger Andet, end hvad han siger. Dersom han da i denne Anledning høitideligt vedstaaer sine Følelser, saa er der *enten* ingen Mening i hans Adfærd, (forsaavidt det er meningsløst i Anledning af, at alle Andre sige det Samme, at *bekjende* sin med deres eenslydende Overbeviisning, da dette jo ikke er at bekjende men at stemme i med,) *eller* ogsaa vil han dømme de Andre, at de ikke mene hvad de sige. Og saaledes ogsaa med det at bekjende Christum blandt Mennesker, der sige sig at være Christne, naar vi da erindre det Ufuldkomne ved Billedet, at man nemlig sandselig kan forvisse sig om, hvorvidt et Menneske spiser eller ikke af den Ret, han saa høiligen priser; men i aandelige Forhold kan dog egentligen kun Hjertekjenderen vide, hvorvidt et Menneske ikke mener hvad han siger. Det er meget muligt, at en Christen med Forbauselse opdager eller dog troer at opdage, at mange Mennesker, som alle sige at det at være Christen er det høieste Gode, og at de selv ere Christne, synes at bryde sig saare lidt om dette høieste Gode; men dersom han deraf tager Anledning til at bekjende Christum, saa er hans Bekjendelse ikke at forkynde Christendommen, men den er: at dømme Andre. At bekjende, saaledes som Bibelen og Kirken bruger dette Ord, forudsætter en Modstand, forudsætter, at der er Nogen, som siger imod. Men dette var jo ikke Tilfældet, derimod meente han at opdage, at der var Mange, som modsagde sig selv eller ikke meente hvad de sagde. Han bekjender altsaa Christum ikke i Modsætning til dem, som negte Christum, men i Modsætning til dem, som ogsaa bekjende Christum, det er, han dømmer de Andre, at deres Bekjendelse er en Usandhed, det vil sige, ikke at det er usandt hvad de sige, thi de sige jo det Sande, men at det sande Udsagn ingen Sandhed har i dem. Om Nogen er opfordret til saaledes at bekjende Christum, at man derved frakjender Andre ham, hvis Udsagn dog er det Samme, er et ganske andet Spørgsmaal, til hvis Besvarelse man ikke ligefrem kan beraabe sig paa den første Christenhed; det er et ganske andet Spørgsmaal, som vistnok Enhver gjorde vel i alvorligen at betænke. Thi hvilket Svaret nu end bliver, aldrig kan det blive et saadant, at deraf følger, at han skulde være fritagen fra at gjøre, hvad der staaer i hans Magt for at hjælpe Andre fremad i Christendommen. Men dette er ikke at bekjende Christum: at lære, at veilede, at fremskynde Andre, med hvem man har det Væsentlige tilfælleds i en almindelig Bekjendelse af Christendommen. I hine Tider, da Christendommen stred med Hedenskabet, som negtede Christum, og da enhver Christen var opfordret til for Verden at bekjende Christum, faldt det vist aldrig de Christne ind i deres indbyrdes Forhold til hinanden at bekjende Christum, fordi den enkelte Christen, der i Forhold til Christne vil paatage sig at bekjende Christum, han anmasser sig at negte, at de Andre ere det. Dette maa derfor bestandigt erindres, at hvad der, saa længe Christendommen er omgivet af Hedenskab, er eenstydigt med at forkynde Christendom, at det saa let i Christendommen bliver sekterisk Oplæsthed og Anmasselse.

Imidlertid følger det ingenlunde af det her Udviklede, som kun indeholder den fornødne Forsigtigheds Anpriisning, at det Tilfælde ikke kunde hænde midt i den saa kaldte Christenhed, at en Mand nødsagedes til at bekjende Christum. Dog derom ville vi Intet afgjøre, men overlade det til den Enkeltes alvorlige Selvprøvelse; vi have heller ikke draget dette frem for Betragtningen, som skulde Talens Gjenstand være: om det at bekjende Christum. Nei, vi minde om det meest ophøiede Exempel paa Kamp for en Overbeviisning, at vi da af det Høieste maatte lære for det Mindre, maatte i den Kamp for en Overbeviisning, der kan være os anvist, lære at stride rigtigt. Thi selv om dette ikke bliver Tilfældet, om et Menneskes Liv ikke bringes i den Vanskelighed, stridende at skulle bekjende Christum, saa kan han jo ogsaa paa andre Maader bringes i den Afgjørelse, bestemt og indtil det Yderste at maatte og at skulle vedstaae en Anskuelse, der staaer i Forhold til og hænger nøie sammen med hans inderste Overbeviisning. Men ogsaa herom gjælder det: af Frygt for Mennesker, af Hensyn til verdslig Fordeel feigt og nedrigt ikke at turde være sin Overbeviisning bekjendt, er noget af det Afskyeligste og Foragteligste der kan siges om et Menneske. Saa er det da gavnligt at være vel forberedt, itide at være opmærksom paa Vanskelighederne, at man kan være besluttet i Faren, men ogsaa kjendt med den veiledende Frimodighedens glade Tanke. Ak, efterhaanden som en vis overfladisk Dannelse udbreder sig, og derved de forskjellige Hensyn mellem Menneske og Menneske indbyrdes mangfoldiggjøres, efterhaanden som den idelige Sammenlignings misundelige og frygtagtige Smaalighed griber smittende om sig: er det destoværre som om Alt sigtede til at qvæle Frimodigheden i Menneskene. Paa samme Tid som der kæmpes for at styrte Herredømmer og Regimenter, synes man af al Kraft at arbejde paa at udvikle mere og mere den farligste Trældom: Smaalighedens Menneskefrygt i Forhold til Ligemænd. Ak, en Tyran (hvis der ellers er nogen saadan, og hvis det ikke snarere er en gammel Fabel man opfrisker for Heltebedriftens Skyld med at styrte ham), ham kan man dog vel nok faae styrtet, ham er det i det mindste muligt, ja let at sigte paa. Og Menneskefrygt i Forhold til Herskere og Mægtige er dog nok i disse Tider at betragte som en gammel Krønike; i ethvert Tilfælde er der jo Mange, som i denne Henseende kæmpe mod Faren – saa er Faren vel heller ei synderlig. Thi et uerfarent Menneske slutter maaskee troskyldigt saaledes: den Fare, mod hvilken Mange kæmpe, den maa vist være stor, siden der er saa mange Kæmpere; men den lidt Erfarnere slutter maaskee sandere saaledes: den Fare, mod hvilken Mange kæmpe, den er neppe stor – siden der er Mange, thi »Mange« er hvad man sidst seer, hvor der er en stor Fare at bekæmpe. Men hiin onde Aand, Smaalighedens Menneskefrygt i Forhold til Ligemænd og Ligemands Tyranniet, denne onde Aand, man selv maner frem, og som ikke boer i noget enkelt Menneske eller er noget enkelt Menneske, men skjult sniger sig om og søger sit Bytte, snoer sig ind i Forholdet mellem Menneske og Menneske: denne onde Aand, der egentligen vil afskaffe hver Enkelts Forhold til Gud, er saare vanskelig at udrydde. Man veed næsten ikke af, at det er en Trældom, man udvikler: det glemmer man af Iver for at gjøre Menneskene frie ved at styrte

Herredømmerne. Man veed næsten ikke af, at det er en Trældom: hvor skulde det ogsaa være muligt at være Træl i Forhold til Ligemænd? Dog læres der rigtigt, at hvad et Menneske ufrit er afhængigt af, dets Træl er han ogsaa; men vor frihedselskende Tid tænker anderledes, den tænker, naar man ikke er afhængig af en Hersker, saa er man heller ikke Træl, naar der ingen Hersker er, saa er der heller ingen Træl. Man veed næsten ikke af, at det er en Trældom man udvikler, og netop dette gjør det saa vanskeligt at løsrive sig fra den. Denne Trældom er nemlig ikke, at Een vil undertrykke Mange (saa bliver man nok opmærksom), men, at de Enkelte, idet de glemme Forholdet til Gud, blive bange for hinanden indbyrdes, at den Enkelte bliver bange for de Flere eller de Mange, hvilke igjen hver især af Menneskefrygt, glemmende Gud, holde sammen og danne: Mængden, der giver Afkald paa det Evighedens Adelskab, som er indrømmet Enhver, at være en Enkelt.

I denne Henseende, som da i saa mange andre Henseender, kan et Menneske blive forsøgt i Verden, foranlediget til at maatte og skulle vedstaae en Overbeviisning; men aldrig skal han være ladet uden Veiledning, naar han blot søger den og paa rette Sted – og hvor da, uden i den hellige Skrift. Vi læse saaledes i Apostlernes Gjerninger, at det blev Apostlene af Raadet forbudt, at forkynde Christum. Apostlene lode sig dog ikke derved afskrække, men frygtede Gud mere end Menneskene, og forkyndte Christum. Derpaa lod Raadet dem gribe, og vilde have ladet dem dræbe, hvis ikke Gamaliel havde fraraadet det. Dog bleve Apostlene hudstrøgne, og derpaa lod man dem fare. Men der de nu vare blevne hudstrøgne, saa læse vi i Apostlernes Gjerninger, 5, 41:

»saa gik de glade bort fra Raadets Aasyn, fordi de havde været agtede værdige til at forhaanes for Christi Navns Skyld.«

Med stadigt Hensyn til disse Ord ville vi betænke det for Enhver, der lider for en Overbeviisning, Glædelige i:

at Frimodigheden formaaer lidende at tage Magten fra Verden, og har Magten at forvandle Forhaanelse til Ære, Undergang til Seier.

Dersom vi tænke os en Yngling, der er vel underviist i Sandhed, da kunne vi jo ingenlunde negte, at han veed det Sande, og dog vil det vel gaae ham, som det gik Andre før ham, at han, naar han er bleven Ældre, har faaet ganske Andet at vide, medens han dog endnu kun veed det Sande. Ynglingen veed vistnok det Sande, men han er uden Kjendskab til, uden Erfaring om de Virkelighedens Forhold, den hele Omgivelse, indenfor hvilken Sandheden skal træde frem. Sjelden er det, at et Menneske i denne Henseende fra sin tidligste Tid er hjulpen ved en mørkere Anelse; som oftest har Ynglingen, hvad der er elskeligt, en Godtroenhed, der rigtignok stundom igjen bliver en Ynglings Fordærvelse. Ynglingens Lærebegjerlighed tilegner sig saa gjerne og saa villigt Sandheden, som den meddeles ham; hans uerfarne men skjønne Indbildning danner ham da et Billede, som han kalder Verden, hvor nu, hvad han har lært, udfolder sig for ham som paa en Skueplads. Det passer i Ynglingens ufordærvede Tanke saa ganske for hinanden: Sandheden, som han har lært den i dens reneste Skikkelse, og Verden, det er den Indbildningens Skueplads, som han selv danner. Saaledes maa Forholdet være mellem Sandheden og Verden, tænker Ynglingen, og saa gaaer han tillidsfuld ud i Virkelighedens Verden.

Men hvad faaer han der at see? Vi ville nu ikke dvæle ved al den Mangelfuldhed, og Middelmadighed, og Ustadighed og Smaalighed, han her faaer at see, i den ham nu omgivende Verden; vi ville ikke standse ved de sørgelige Opdagelser, som Ynglingen gjør sig selv betræffende, hvorledes han heller ikke er Den han havde indbildt sig, hvorledes han lærer at sande, ak, ja maaskee vidtløftigt at fortolke dette Skriftord, »at han ogsaa selv er omgivet med Skrøbelighed« (Hebr. 5, 2.): vi haste til stærkere Optrin. Verden kan nemlig paa en dobbelt Maade fremvise det Omvendte af hvad en ufordærvet Yngling havde troet. Intet af disse Syn seer en Yngling uden Forfærdelse, og selv medens han opløftes ved det ene Syns guddommelige Herlighed, gyser han dog ved det første Indtryk af dette samme Syn, der jo kun ved det gudfrygtige Eftersyn er saa opløftende.

Ynglingen er underviist i det Sande og det Gode, i at elske det Gode for Sandhedens Skyld, og i at flye selv Skinnet af det Onde. Men nu viser Verden ham det Omvendte. Der er en *Omvendthed*, som man maa kalde *Frækhedens*; der gives Mennesker, som vende Begreberne om og, som Apostelen siger, »*sætte deres Ære i deres Skam,*« »*rose sig af deres Skjændsel.*« En Yngling maa see det med Rædsel; de ikke blot gjøre det Onde, men de end ikke skjule det; de ikke blot ikke skjule det, men de gjøre det aabenbare; de søge frem til Lyset, ellers mener man dog, at det Onde flyer Lyset; de opløfte deres Øine og kjendes just derpaa, ellers mener man jo dog, at den onde Samvittighed slaaer Øiet ned; de ikke blot gjøre det aabenbart, men de rose

sig deraf, og »bifalde dem, som gjøre det.«

Men Verden kan ogsaa paa en anden Maade vise det Omvendte af hvad den ufordærvede Yngling troede; der er en anden Omvendthed, som vistnok indeholder den høieste Opløftelse, om den end er et saa forfærdeligt Skuespil, at det gyser i Ynglingen fordi det dog ikke stemmer med hans skønne Forestillinger. Det er, naar det Gode maa lide i Verden for Sandhedens Skyld, naar Verden viser sig ikke at være den Gode værd, naar den Retfærdige ingen Løn har ja lønnes med Forhaanelse og Forfølgelse, naar Forvirringen tilsidst bliver saa stor, at man mener at gjøre Gud en Velbehagelighed med at forfølge Sandhedens Vidne: det er, naar den Gode nødsages til at kalde Forhaanelsen Ære, nødsages til, i modsat Forstand, med Sandhedens evige Eftertryk at sætte Æren i Skammen. Sligt er vistnok sjældent faldet en Yngling ind, Sligt har sjældent en Yngling formaaet at tænke sig; som oftest og naturligst har Ynglingen hiin elskelige Godtroenhed, men den fatter ikke noget Saadant.

Naar da dette skeer, naar Begreberne rystes i en Omvæltning der er rædsommere end et Jordskjælv, naar Sandheden hades og dens Vidner forfølges, hvad saa? Maa saa Vidnet ligge under for Verden? Ja. Men er derfor Alt tabt? Nei, tvertimod. Vi holde os overbeviste om, og Beviis derfor behøves da ikke, thi er det ikke Tilfælde, da er en Saadan heller ei Sandhedens Vidne, altsaa vi ere forvissede om, at enhver Saadan endnu i det sidste Øieblik har bevaret en Ungdommens Erindring om, hvad Ynglingen ventede, og at han derfor for Gud har prøvet sig selv og Forholdet, om der dog ikke kunde ligge Feil hos ham, om det ikke var muligt, at det kunde blive, som Ynglingen forventede det, hvad han nu maaskee meest ønskede for Verdens Skyld, at Sandheden har Seier og det Gode sin Løn i Verden. Men naar han da forvisser sig om, at han ikke bærer Skylden, og forvisser sig om, at han fra nu af bærer Ansaret, hvis han ikke handler: da reiser Frimodigheden sig med overnaturlige Kræfter, da vender han Forholdet om og forvandler vidunderligt Skammen til Ære, sætter sin Ære i saaledes at forhaanes af Verden, »roses af sine Forfølgelser og af sine Lænker«, priser Gud, at »det forundes ham at lide saaledes«. *Dette Omvendte er Frimodighedens Omvendthed*; ogsaa det er det Omvendte af hvad en ufordærvet Yngling havde ventet at see i Verden. Vee Den, som formasteligt, iilsindet og fremstormende bringer denne Forvirringens Rædsel ind i fredeligere Forhold; men vee ogsaa Den, der, hvis det gjordes fornødent, ikke havde Frimodighed til at vende Alt om anden Gang, naar det første Gang er gjort omvendt! Vee ham; er det tungt at bære en Verdens Forfølgelse, det er dog endnu tungere at bære Evigheds Ansvar for ikke at have handlet, at staa til Skamme i Evigheden, fordi han ikke ved Gud vandt Frimodighed til at forvandle Skammen til Ære.

Saaledes gjorde Apostlene, men de gjorde det **lidende**. Lad os strax sige det her, hvad vi atter og atter skulle gjentage, de gjorde det lidende; thi ellers blev denne Tale i sit Væsen en formastelig Løgn, og hvis Nogen tog efter den, i sin Følge den rædsomste Vildfarelse. – Efter at Apostlene vare blevne hudstrøgne »saa gik de da glade bort fordi de havde været agtede værdige til at forhaanes for Christi Navns Skyld.«

Der er i Verden hørt mangan forfærdende Tale om Menneskenes Vildfarelser og Synder (vi behøve blot at minde om hine gamle Profeter og Dommere) o, men selv den strængeste Straffetale er ikke saaledes forfærdende, som denne apostoliske Frimodighed. Thi selv den strængeste Straffetale indrømmer dog, at have et Fællesskab med de Mennesker, den straffer; just derfor er den saa stræng, for at de maatte forbedre sig; idet den straffer, indlader den sig med dem. Men det, at være bragt til den Yderlighed, at kun der er eet Middel tilbage: at takke Gud, at være glad, at det forundes En at blive forhaanet – det er, i Sammenligning med selv den strængeste Straffeprædiken, at tale i Tunger. Mon virkeligen Nogen uden Gysen kan tænke dette Forhold; thi hvis en saadan Tale ikke er Afsindighed, og i saa Fald er den uden for al Regel, saa er den enten Frækhedens Høieste eller Frimodighedens Vidunder. Naar man skulde skildre den meest fordærvede og forvirrede Tid, mon man kunde skildre den sandere, men ogsaa skrækkeligere end ved at sige: Fordærvetheden og Forvirringen var en saadan, at den nødsagede den Gode til at streife Frækhedens Grændse, nødsagede ham til at rose sig af Forhaanelsen! Men paa den anden Side, hvis man vilde udfinde det tilforladeligste Udtryk for at det Gode altid har Seiren, hvilket Udtryk er da mere tilforladeligt end dette: Frimodigheden formaaer lidende at tage Magten fra Verden, og har Magten til forvandle Forhaanelse til Ære, Undergang til Seier! Thi naar vi sige dette, da tale vi jo ikke om, at den Gode engang i en anden Verden skal seire, eller, at hans Sag engang skal seire i denne Verden; nei, han seirer, medens han lever, lidende seirer han endnu i levende Live, han seirer paa Lidelsens Dag. Naar al menneskelig Modstand optaarner sig, ja naar en Verden reiser sig imod ham, han er den Stærkere; end ikke Sprogets Magt kan holde ham, han ligesom gjennembyder Sproget, han trænger ved Gud frimodigt frem, til at tvinge Æren ud af Skammen, Seiren ud af Undergangen. Men er det ængsteligt at see en Søvnægenger, der vistnok gaaer med en uhyre Sikkerhed over Afgrunden, men dog ogsaa paa en ubegribelig Maade: saa er det heller ei uden Gysen man seer denne apostoliske Sikkerhed, der, paa Høiden af Afsindighed, ved Gud taler frimodigt i Tunger.

Naar Apostelen Paulus siger: »mig er det saare lidet, at dømmes af en menneskelig Ret«, da er dette vistnok stærke og mægtige Ord, som man sandeligen ikke letsindigt skal sige bag efter, thi vi behøve vel ogsaa at tage Hensyn til en menneskelig Dom; men Ordene ere dog mere menneskelige. Men det, at takke Gud fordi man blev hudstrøgen, at rose sig af at man blev forhaanet: det er Forfærdende, og det er jo ogsaa at ansee den menneskelige Dom for mindre end lidet, for mindre end Intet. Det er saa forfærdende, at vi uden Svigefuldhed, der blot ønsker at unddrage sig Farer, med sand Oprigtighed tør sige: vi takke Gud, at vi ikke forsøgtes saaledes, ikke bragtes i Afgjørelser, hvor det gjaldt om denne Frimodighed. Thi der er jo med

Hensyn til Apostlene ikke Tale om Klynkerie over Ubetydeligheder, ikke Tale om nogle enkelte fordærvede og frække Mennesker, hvilke der da have været til enhver Tid, medens der saa igjen ere Mange, med hvilke man baade ønsker og har Sprog og Begreber tilfælles. Nei, Apostlene stode ene med en Verden mod sig; det var heller ei blot hvad man kalder de Slette, nei, det var den hele Verden, der stod Apostlene imod. Og om deres Forhold til denne Verden maatte de dømme: at det at hudstryges var en Ære, det at forhaanes Noget at rose sig af. Saaledes stode Apostlene ene; for dem var der kun Eet, og som Paulus tilføier: »alt Andet er Tab.« Ak, saadanne Ord ere saa ofte gjentagne, og saa ofte eftersagte, at man tilsidst mener, at de ved Gjentagelsens Idelighed passe ind i vort almindelige Omgangssprog, hvad de dog himmelfjernt ikke gjøre; ja, hvor Mange formaae vel at tænke den Frimodighedens seierrige Omvendthed, der ligger i dette Udsagn. Naar et Menneske i Virkeligheden blot er begejstret nok, til villigt at offre Noget for en Sag, saa er det allerede ikke langt fra, at man medlidende anseer ham for en eenfoldig Person, beklager ham som en stakkels Indskrænket. Og dog ligger der i hans Begeistring kun: at han elsker en Sag saa høit, at han for den er villig til at bære Tabet af Andet, af Verdens Goder, af Penge, af Anseelse. Men hvor langt er dog ikke dette endnu fra det Apostoliske! Den Begeistrede anseer jo Besiddelsen af de jordiske Goder for Vinding, om han dog er villig til at opgive den og bære Tabet – det Apostoliske er, at ansee Besiddelsen for Tab. Dersom Nogen er begejstret nok til at ansee alle jordiske Goder for Intet at være, ja, saa er Verden ikke langt fra at ansee en Saadan for afsindig. Og dog er denne Begeistring endnu ikke det Apostoliske; thi Apostelen regner ikke blot de jordiske Goder for Intet at være, men anseer dem endog for Tab. Altsaa, som ellers et Menneske tragter efter Formue, Ære, Anseelse, saaledes tragter en Apostel at undflye disse Goder; thi deri ere vi jo Alle enige, Apostelen med, vi ville Alle gjerne undgaae Tab – kun er igjen Uenigheden saa stor, som den er mulig, thi vi forstaae ved Tab lige det Modsatte af, hvad Apostelen forstaaer derved.

Men glædeligt er det dog, ubeskriveligt glædeligt, at Frimodigheden saaledes har Magt til at seire, saaledes formaaer, tiltrods for Sproget og alle Mennesker, at stemple Begreberne og, lad os ikke glemme dette, – med Guddommens ægte Mærke, saa det vi, eenfoldigt og klynkende, kalde Tab, er for den seierrige Frimodighed Vinding, saa det Verden oprørsk kalder Skam er Ære, det Verden barnagtigt kalder Undergang er Seier, saa det Sprog en heel Slægt i indbyrdes Overensstemmelse taler dog er bagvendt, og der er kun eet eneste Menneske som taler det menneskelige Sprog rigtigt, han, som hele Slægten er enig om at støde fra sig.

Men da det er i Anledning af, og med stadigt Hensyn til hine Ord i Apostlernes Gjæringer, at vi have fremdraget dette Glædelige, at Frimodigheden ved Gud har denne Magt: saa lad os ogsaa stræbe at forstaae Apostlene, og hvorledes Apostlene forstode sig selv deri. Thi vistnok skal der tales over saadanne Ord, og over saadanne Troens Undergjæringer i Frimodighed. Der skal tiltrods for al den feige Kløgt, der vil lære Menneskene Udflugter og Beregninger, tales frimodigt og uforbeholdent; thi gudeligt skal hver Den være evigt ansvarlig, der understaaer sig at forkynde Verdslighed. Der skal tales saa det, om muligt, maa gyse i Enhver, der formasteligen vil vove sig ad saadanne Veie, men ogsaa saaledes, at det forfærdende skal minde os Andre om, hvorledes Christendommen har maattet stride i Verden, at vi da, hvis i Sandhed blidere Vilkaar undes os, med ydmyg Taknemmelighed maae prise Gud, men ogsaa ære Apostlene paa den rette Maade, ære dem ved uden nogen Fortielse oprigtigt at tilstaae, at det er en Udmærkelse for Gud at benaades med saadanne Lidelser, men ogsaa uden nogen Fortielse oprigtigt tilstaae, at Udmærkelsen er en saadan, at Kjød og Blod helst vil være fri derfor. Thi dette er Falskmaal, naar man taler leflende om en Apostels Udmærkelse, ret som var den, liig Penge eller Begavethed, Noget Enhver nok gider have – istedenfor, at den er Lidelsernes Hemmelighed, saa visseligen næsten Enhver vilde betakke sig for at blive dette Udmærkede, naar Betingelsen er, hvad den jo var, for ramme Alvor at blive, hvad en Apostel blev, et »Udskud i Verden, et Skuespil for Verden.« Just derfor sige vi, hvad man lærer af Apostlenes Exempel, at Frimodigheden *lidende* formaaer dette Vidunderlige; vil Frimodigheden være handlende formaaer den det ikke. Men Apostlene vare jo ogsaa bestandigt lidende; de havde ikke blot Lidelser, thi det kan den ogsaa have, der er Handlende, men deres hele Fremgangsmaade var en Liden, deres Optræden var en Liggenunder; de prædikede ikke Oprør mod Øvrigheden, tvertimod de anerkjendte dens Magt, men lidende adløde de Gud mere end Mennesker; de fordrede ikke at fritages for nogen Straf, de knurrede ikke fordi de leed Straf, men straffede vedbleve de at forkynde Christum; de vilde Ingen tvinge, men selv undertvingne seirede de netop ved at lade sig undertvinge. Naar Forholdet ikke er dette, kan Frimodigheden heller ikke gjøre Vidunderet; thi det Vidunderlige er netop, at det for Alle seer ud som Undergang, medens det for Apostelen er Seiren. Naar Frimodigheden er mindre, da vil den handle, da vil den have Ret, den vil tvinge Menneskene til at anerkjende det, den kan og vil ikke lidende udholde det Afsindighedens Martyrdom, at hvad en heel Verden kalder Undergang, at hvad en heel Verden arbeider paa i den Formening, at det er Undergangen, at det for Troens Hemmelighed med Gud er Seiren, at hvad en heel Verden kalder Skjændselen, og arbeider paa, formenende, at det er Skjændselen, at det for Troens Hemmelighed med Gud er Æren.

»Saa gik da Apostlene glade bort, fordi de havde været agtede værdige til at forhaanes for Christi Navns Skyld.« Dette er Apostlernes inderste Overbeviisning i Hjertets Fortrolighed med Gud, det er ikke et kunstlet Udsagn, som naar et Menneske søger at skjule Lidenskabens fortærende Hede under Udtrykkets Kulde. Nei, vi finde i intet Udsagn af en Apostel noget fjendtligt Hensyn til Menneskene; de ere saaledes forligte med Gud, med Tanken om at offres, og saaledes ene beskæftigede med deres Forhold til Gud, at de derover

ganske have glemt Forholdet til Menneskene. De stride egentligen ikke med Menneskene; hvad Menneskene gjøre ved dem beskæftiger dem egentligen ikke, og i det høieste kun som en Anledning til at søge ind i Guds-Forholdet, i hvilket de ganske fortabte ene have deres Liv. Paulus dømmes ikke Kong Agrippa, han angriber ham ikke med sin Tale, han saarer ham ikke med et Ord, tvertimod, han skaaner ham, hans Tale er mild og Forsonlighed, naar han siger: jeg vilde ønske, at ikke alene Du, men Alle, som høre mig idag, maatte blive saadanne som og jeg er, undtagen disse Lænker. En Apostel lider, han strider ikke med Menneskene; det er ikke fordi han stolt og fornemt opløfter sig over deres Angreb, o, ingenlunde, men det er fordi han alene er beskæftiget med sit eget Forhold til Gud. Dette er paa eengang det evig sikke Adspredelsesmiddel under Lidelse, men ogsaa den høieste Opløftelse. Naar hele Verden samler al sin Magt mod en Apostel, den kan ikke komme til at stride paa lige Vilkaar med ham, thi en Apostel har bestandigt et Tredie, som ene og alene er ham Hovedsagen, er ham Alt: Forholdet til Gud. See, at henrettes, menneskeligt talt, uskyldig, og dog døe med en Vittighed paa Lærerne, det er den stolte Seier, det er Hedenskabets Triumph; og det er ogsaa det Høieste i Forholdet mellem Menneske og Menneske, men vel at mærke, naar Gud er udeladt, naar hele Livet og dets største Oprin dog i Grunden er en Leeg, fordi Gud ikke er med i Legen, thi er han med da er Livet Alvor. En Apostel derimod udelader alt Andet, glemmer alt Andet, seer det ikke, hører det ikke, fornemmer det ikke, men har ene Sigtet paa Gud; og derfor høres hiint ydmyge Ord af en Martyr: »jeg takker Gud, at det forundes mig, at jeg agtes værdig at blive korsfæstet.« Saadanne Ord siges ikke for at spotte Menneskene, nei, for denne ydmyge Martyr er netop Menneskene ikke tilstede, han har Intet med dem at gjøre, al deres Ondskab og Vankundighed beskæftiger ham ikke, han forlanger ikke at seire over dem, han vil ikke vise dem, at han dog er den Stærkere, o, nei, han vender sig til Gud, endnu i det sidste Øieblik, ikke uden Frygt og Bæven, om han ogsaa retteligen har fuldkommet sin Gjerning, men da ogsaa med Tillid og Hengivenhed, ydmygt takkende, at han blev agtet værdig til den forsmædelige Død. See, en rasende Mængde flokkes om Martyren; den troer, at det er dem og ham mellem hvem Sagen er, den haaner ham endnu i det sidste Øieblik, og venter da enten at høre Klageskrig eller stolte Ord af den Lidende. Det er skjult for Mængdens Øine, at der er en Anden tilstede, og dog er det saa, Martyren seer kun Gud og taler kun med Gud. Hans Ord, ja de lyde rigtignok som en Spot over den forblindede Mængde, men de ere ikke sagte saaledes, Martyren taler med Gud, han takker, at han blev agtet værdig til denne Lidelse. Og denne Tale gjør Mirakler; han stiger ikke ned fra Korset, men han gjør det endnu Vidunderligere, han skaber ved Frimodigheden Sproget om. Naar Sprogets høieste Udtryk neppe vilde strække til for at betegne denne Martyrs Uskyld, og forsaavidt, menneskeligt talt, hans Fortjeneste, da føler han, netop fordi han ikke har med Menneskene at skaffe, men er for Gud, at han slet ingen Fortjeneste har, han sønderriver sit Regnskab i Forhold til Menneskene, han skjenker dem al deres Uret, og han takker ydmygt Gud; som vi Andre takke for de gode Ting, saaledes takker han for den Naade at blive korsfæstet. Vidunderlige Sprog, vidunderlige Ophøiethed, paa Høiden ligesom af Afsindighed at have denne Frimodighed! Thi, m. T., betænk det dog, hvad det vil sige, at takke Gud for den Naade at blive korsfæstet! Og vi, vi, som klynke og klage, naar Verden gaaer os lidt imod, vi, som have travlt for at faae Ret, ere stolte af at have Ret, vi, der altsaa, hvis vi ville være ærlige, maae tilstaae, at vi ere ikke langt fra at kalde en saadan Tale Afsindighed!

»Saa gik da Apostlene glade bort«, efter at de vare blevne hudstrøgne. De vare virkeligen glade, det var ikke et paataget Væsen, saa længe Verden saae derpaa, de gjorde ikke saa for at vise Verden, hvor dybt de foragtede den. Nei, de vare virkeligen glade, ja aldrig har nogen Pige været gladere paa Trolovelses-Dagen, end Apostlene vare det paa Hudflettelsens Dag og paa enhver saadan Dag, der for dem var en Trolovelsens Dag med Gud. Den, der vedkjender sig en seirende Anskuelse, han er jo glad paa Seirens Dag, ikke blot for Seirens Skyld, men fordi Seiren er ham en Stadfæstelse, at han virkeligen gaaer ad den Vei, han meente at gaae, fordi nu Det er indtraadt, som han ventede. Men Den, der vedkjender sig en stridende Anskuelse, han er glad paa Forfølgelsens Dag, thi nu indtræder jo Det, han maa vente, dette er i Overensstemmelse med hele hans Anskuelse. Seiren er i det første Forhold ikke en tilfældig Lykke, men det Væsentlige, og i det andet Tilfælde er det det Glædelige, at Lidelsen kommer ikke som en tilfældig Ulykke, men som det Væsentlige. Hvis Seieren udeblev for hiin Første, vilde han vel søge Feilen hos sig selv; hvis Forfølgelsen udeblev for den Sidste, vilde han vel søge Feilen hos sig selv. Dette er saare let at forstaae for Enhver, der blot har Forestilling om, hvad det er, at have en Anskuelse af Livet og at leve i Kraft af den, og derimod ikke er vant til at leve paa en Narrestregs Uvisse. Og nu en Apostel! Han havde seet den Hellige blive korsfæstet, han havde seet hele Verdens Ondskab og Fordærvethed gjort aabenbare, da Herren og Mesteren blev forhaanet: med dette Indtryk gik Apostelen ud i Verden. Forsøg det da, om det er Dig muligt, at tænke det anderledes, end at denne Mand maatte ønske, at den samme Verden vilde behandle ham paa samme Maade, at denne Mand maatte mistrøstigt og dybt bekymret have anklaget sig selv, hvis han ikke blev forfulgt, medens han kun kunde befrygte Eet, om det dog ikke skulde være for stor en Ære at blive korsfæstet! Forsøg det, tænk Dig, at Den, som skulde forkynde Verden dette Budskab om, at den Hellige var bleven korsfæstet som en Forbryder mellem to Røvere, at denne Mand var klædt i Purpur og Herlighed, at denne Mand var i Besiddelse af alle Verdens Goder, denne Mand, som skulde forkynde en Korsfæstets Lære om, at hans Rige var ikke af denne Verden; forsøg det, hvis Du ellers blot kan holde Forsøget ud, hvis det ikke forbyder sig, fordi den blotte Tanke om noget Saadant lyder som en formastelig Spot over en Apostel. Men saa er det jo i sin Orden, at Apostlene i sand Oprigtighed for Gud vare glade ved at være blevne hudstrøgne. Eller tænk Dig, at den apostoliske Forkyndelse af Christendommen hurtigt havde, som det hedder, seiret, at en Apostel kunde have oplevet den Fare, hvori sildigere Slægter forsøges, at Magt og Herlighed og Vælde bødes dem – ikke for at lade være at forkynde Christum, men for at forkynde ham: mon

egentligen en Apostel kunde have villet overtale sig til at forstaae dette, mon det ikke vilde have været ham ubegribeligt, at Herren og Mesteren skulde behandles som en Forbryder, og Discipelen, »der jo ikke er over Mesteren«, komme til Ære og Værdighed! Mon overhovedet en Apostel nogensinde vilde have forandret sig saaledes, at han, istedenfor at vedkjende sig en stridende Anskuelse af Livet og Christendommen, havde vedkjendt sig en seirende? Thi den seirende Anskuelse antager, at de Fleste, at Menneskenes Mængde i Gjennemsnit er af Sandheden; just derfor er det et Kjendetegn paa, at man er fortrinlig god, at man har Magten og Æren. Men den stridende Anskuelse lærer, at det Gode maa ligge under, og derfor blive dets Tjenere forfulgte, forhaanede, behandlede som Forbrydere eller som Daarer – ak, og just derpaa kjendes de, ak, og just derfor ville de ikke have Magten og Æren, thi deri ligger en usand Indrømmelse i Forhold til deres Anskuelse. Kun Den kan frimodigt være i Besiddelse af Æren og Magten, der holder sig overbeviist om, at Slægten i Gjennemsnittet er god, hvad jo ogsaa til sin Tid kan være Sandhed, saa det igjen bliver Kjendet paa Hidsighedens usunde Overdrivelse, ikke at ville have Æren og Magten, naar man fortjener at have den.

Apostlene vare glade ved at være blevne hudstrøgne, og de vare det i Oprigtighed. De have maaskee ogsaa tænkt paa hine Ord: ethvert Offer skal saltes. Der er en Fare, som Apostlene maaskee mindre vare udsatte for; thi i hine Tider gjaldt det da om Strid paa Liv og Død hver Dag og hvert Øieblik. Dog, lader os tænke denne Fare, for bedre at forstaae Apostlenes Glæde ved at forhaanes og forfølges. I fredeligere Forhold, naar Alt synes saa betrygget, naar Menneskene sige Fred og ingen Fare, naar Timeligheden ligesom bliver en Fortryllelse: da ligger den Fare kun altfor nær, at baade et Menneske selv er tilbøielig dertil, og at Andre hjælpe ham dertil, til at tage Aanden forfængeligt. Saa vil man, som det hedder, beundre Den, der er begavet, beundre hans sjeldne Fortrin, man vil glemme, at det er Alt Guds Gave, og hjælpe den Benaadede til ogsaa at glemme; saa tager man Ære af hinanden, leger Forundrings-Legen, og tosser beundret eller beundrende Livet hen i Slendrian, der gjør Tilværelsen usmagelig, fordi den er uden Salt, og som Slikkerie, fordi den er uden Alvor. Tænk Dig, hvis en Apostel havde oplevet noget Saadant, hvis han, der vistnok var høitbetroet som intet Menneske nogensinde har været, men som ogsaa bestandigt ydmygt forstod, at han for Gud var Intet, hvis han havde opdaget, at man vilde tage den ham betroede Naadegave forfængeligt og hjælpe ham til det Samme, vilde maie ham ud i Purpur og Stads, og glemme Gud: mon han ikke med hellig Vrede vilde have sønderrevet disse Frille-Lænker, mon han ikke med Veemod vilde tænke paa den Glæde han fornam, da Tilværelsen havde Fynd og havde Smag, da en Apostel glad gik bort efterat være hudstrøgen, og i Sandhed maatte være glad derved!

Vi have nu betænkt det Glædelige, der ligger i, at Frimodigheden har denne Seierens Magt; vi have tillige mindet om, hvorledes Apostlene forstode sig selv i denne Tanke. Vi tør ikke forholde Nogen den Glæde, den seierrige Glæde, som er indeholdt i hiin Tanke, vi tør ikke fortie, at Frimodigheden har denne Magt. Men vi have heller ikke løst henkastet et løst Ord, vi have tvertimod efter Evne til Glæden føiet de alvorlige Betragtningers Tyngde, for om muligt at holde igjen. Thi denne glædelige Tanke er ikke som et saakaldet uskyldigt Lægemiddel, hvilket kan bruges paa enhver Maade uden Fare, og bruges mod en let Forkøelse; men den er som det stærke Lægemiddel, hvis Anvendelse ikke er uden Fare, men hvis rette Anvendelse ogsaa er frelsende fra en Sygdom indtil Døden. Sjeldent vil det vistnok blive Tilfældet i vore Tider, at et Menneske i Sandhed tør sige, at han lider for Christi Skyld, vi anbefale gjentagende den Sindighed, som betænker, at man dog ikke ligefrem tør beraabe sig paa Apostlenes Forhold til en hedensk Verden. Men bliver end dette det sjeldnere Tilfælde, saa kan det derimod ofte hænde, og det kan hænde ethvert Menneske, hvis han da ikke vil »unddrage sig til sin egen Fordærvelse«, at han kan komme til at lide for en Overbeviisning. Men man kan ikke retteligen stride denne Overbeviisningens Strid uden Frimodighedens Bistand. I Forhold til som Faren er, gives, det er vort Haab og vor Tro, ogsaa Frimodigheden fra oven; men selv i de mindre Farer behøves dog Frimodigheden. Og derfor, hvo Du end er, hvis Du har Noget, som Du kalder Din Overbeviisning (ak, og det var jo sørgeligt, om Du ikke havde det), og hvis det fordres af Dig at stride for den: da søg ikke Verdens og Menneskenes Bistand. Thi denne Bistand er dog forrædersk, stundom saaledes (og dette er endda ikke just det Farlige), at den skuffer og udebliver i det vanskeligste Øieblik, men ogsaa stundom (og dette er det i Sandhed Farlige) saaledes forrædersk, at den, naar den kommer rigeligt, qvæler den gode Sag; thi som maaskee mangan Sag er bleven tabt fordi Verdens Bistand udeblev, saa er ogsaa mangan Sag fordærvet, fordi Verden fik Lov at hjælpe med. Nei, søg Frimodigheden for Gud. Dersom Du maaskee lider for en Overbeviisning, eller Du bereder Dig til at lide for en Overbeviisning, eller Du med Alvor betænker, hvad der kan hænde et Menneske: da glæd Dig et Øieblik ved dette Glædelige, der var denne Tales Gjenstand; men tag saa ikke feil, forlyst Dig ikke ved det Glædelige, stræb hellere ret i Alvor at vinde Frimodigheden for Gud, saa kommer det Glædelige endnu rigeligere til Dig. En Overbeviisning er ikke Noget man skal haste med at bringe ud i Verden: ak, der er megen Forvirring og stor Skade afstedkommet, fordi en Umoden har bragt en umoden Overbeviisning ud. Nei, lad kun Overbeviisningen voxe i Stilhed, men lad den voxe sammen med Frimodigheden for Gud, da skal Du vel, i hvad Fare der end skal times Dig, forvisses om, hvad Frimodigheden formaaer. En Glød i nogle Høvlspaner slukker man med et Glas Vand; men naar Ilden har faaet Tid til langsomt at bespænde hele Huset, og den nu med et dybt Suk (saa er det i Billedets Virkelighed, saaledes ogsaa i den ved Billedet betegnede Aandens Virkelighed) paa eengang slaar ud i Flamme – da siger Brandfolket: her er Intet at gjøre, her har Ilden seiret. Sørgeligt er det jo, naar Brandfolket siger: her har Ilden seiret; men glædeligt er det, naar det er Overbeviisningens Ild, der har seiret, og Fjenderne sige: her er Intet at gjøre. Har nemlig Overbeviisningens Ild faaet Tid til langsomt at bespænde et Menneske, indtil den, naar Øieblikket er der, med et dybt Suk paa eengang giver sig

Frimodighedens Luft i Flammer: da formaaer Frimodigheden lidende (og dette er jo ogsaa i en vis Forstand et lidende Syn, naar Nidkjærhed for en Overbeviisning som en Ild fortærer et Menneske) at tage Magten fra Verden, og har Magt at forvandle Skam til Ære, Undergang til Seier.

Saa lader os hver især holde fast ved dette Klenodie, ved Frimodighedens glade Tanke, at Ingen tager Frimodigheden fra os, selv om vi villigt indrømme, at vor Strid i Verden kun er en ubetydelig Sag i Sammenligning med hine Herliges, der forsøgte i de største Afgjørelser – medens det dog sandeligen ingen ubetydelig Sag er, om vi, i vor ubetydelige Strid, tabte Frimodigheden.